

UNESCO –
Organizacija Ujedinjenih
naroda za obrazovanje,
znanost i kulturu

Ciljevi
održivog
razvoja

OSCE
ODIHR

Pristup antisemitizmu u odgoju i obrazovanju

Smjernice za donositelje politika

Pristup antisemitizmu u odgoju i obrazovanju

Smjernice za donositelje politika

Nakladnik:

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske

Urednik:

Darko Tot

Prijevod s engleskog i lektura:

Multilingua d.o.o.

URL: <https://edutorij.e-skole.hr/share/page/home-page>, <https://mzo.hr/hr/rubrike/nastavni-materijali>

ISBN 978-953-8103-27-8 (Ministarstvo znanosti i obrazovanja)

Oznake i predstavljanje materijala u ovom izdanju ni u kojem slučaju ne podrazumijevaju izražavanje mišljenja OSCE-a/ODIHR-a ili UNESCO-a o pravnom statusu bilo koje države, državnog područja, grada ili područja ili njihovih tijela ili o razgraničenju njihovih granica.

Navedeni autori, organizacije i institucije odgovorni su za izbor i predstavljanje činjenica sadržanih na svojim internetskim stranicama i u materijalima koji su rabljeni kao izvori te za u njima izražene zamisli i mišljenja, koja ne moraju nužno biti podudarna s onima OSCE-a/ODIHR-a ili UNESCO-a te ne obvezuju te dvije organizacije.

Naslov izvornika: *Addressing Anti-Semitism through Education: Guidelines for Policymakers*

Nakladnik izvornika: Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO), 7, place de Fontenoy, 75352 Pariz 07 SP, Francuska i Organizacija za europsku sigurnost i suradnju (OSCE), Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR), Ul. Miodowa 10, 00-251 Varšava, Poljska

© UNESCO i OSCE, 2018.

UNESCO ISBN 978-92-3-100274-8

Ovo izdanje dostupno je za otvoren pristup pod licencom Attribution-ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-SA 3.0 IGO) (<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/igo/>)

Uporabom sadržaja iz ovog izdanja korisnik prihvaća uvjete uporabe UNESCO-ova repozitorija otvorenog pristupa (Open Access Repository) (<http://www.unesco.org/open-access/terms-use-ccbysa-en>).

Dizajn i grafičko uređenje: Nona Reuter

ZAHVALE

ODIHR i UNESCO žele izraziti zahvalnost Stručnoj skupini za odgojno-obrazovnu komponentu na projektu „Words Into Action“ na njezinu radu i savjetima o smjeru i sadržaju ovih smjernica za odgojno-obrazovnu politiku:

Nevena Bajalica, Kuća Anne Frank, Nizozemska

Johanna Barasz, Délégation Interministérielle à la Lutte Contre le Racisme, l'Antisémitisme et la Haine anti-LGBT (DILCRAH), Francuska

Deidre Berger, American Jewish Committee Berlin, Lawrence & Lee Ramer Institute for German-Jewish Relations, Njemačka

Werner Dreier, erinner.at (Nationalsozialismus und Holocaust: Gedächtnis und Gegenwart), Austrija <http://erinner.at/>

David Feldman, Pears Institute for the Study of Antisemitism, Birkbeck, Sveučilište u Londonu, Ujedinjeno Kraljevstvo

Derviş Hizarci, Kreuzberger Initiative Gegen Antisemitismus (KIgA), Njemačka

Łucja Koch, Muzej povijesti poljskih židova POLIN, Poljska

Monika Kovács, Sveučilište Eötvös Loránd, Institut za međukulturnu psihologiju i obrazovanje, Mađarska

Peder Nustad, Center for Studies of Holocaust and Religious Minorities, Oslo, Norveška

Misko Stanisic, Terraforming, Nizozemska/Srbija/Švedska

Mark Weitzman, Simon Wiesenthal Center, Sjedinjene Američke Države / International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA)

Robert Williams, United States Holocaust Memorial Museum, Sjedinjene Američke Države / IHRA

Izrazito cijenimo njihovu volju da posvete znatnu količinu svojeg vremena ovoj inicijativi i s nama podijele svoje stručno znanje.

ODHIR i UNESCO također zahvaljuju sljedećim osobama koje su pregledale ovo izdanje ili na koji drugi način ključno doprinijele njegovu razvoju:

Rabin Andrew Baker, osobni predstavnik Predsjedništva OEES-a za borbu protiv antisemitizma, Sjedinjene Američke Države

Peter Carrier, Institut Georg Eckert, Njemačka

Elana Haviv, Generation Human Rights, Sjedinjene Američke Države

Danny Stone, Antisemitism Policy Trust, Ujedinjeno Kraljevstvo

Ovo izdanje oslanja se na ranije odgojno-obrazovne smjernice „Poučavanje o antisemitizmu: Kako i zašto? Vodič za nastavnike“ koje su razvili ODIHR i Međunarodna škola za proučavanje holokausta Yad Vashem u Izraelu 2007. godine. ODIHR i UNESCO posebice zahvaljuju osoblju Yad Vashema, Richelle Budd Caplan i Jane Jacobs, na pregledu i važnom stručnom doprinosu ovom izdanju.

SADRŽAJ

PREDGOVOR Ingibjörg Sólrún Gísladóttir, direktorica OEES-ova Ureda za demokratske institucije i ljudska prava	3
PREDGOVOR Audrey Azoulay, glavna direktorica Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu	5
IZVRŠNI SAŽETAK	7
Koji su izazovi?	7
Zašto se to tiče vlada?	7
Što mogu učiniti donositelji politika i prosvjetni radnici?	8
I. UVOD	11
Što se može postići obrazovanjem?	14
Zašto su nam potrebne odgojno-obrazovne smjernice?	14
Struktura vodiča	17
2. RAZUMIJEVANJE ANTISEMITIZMA	19
2.1. Posljedice antisemitizma	20
2.2. Značajke	21
2.3. Suvremene inačice	22
3. PREVENCIJA ANTISEMITIZMA KROZ ODGOJ I OBRAZOVANJE: VODEĆA NAČELA	27
3.1. Upotreba pristupa utemeljenog na ljudskim pravima	28
3.2. Kako izgraditi otpornost učenika i ne doprinijeti problemu	30
3.3. Poticanje kritičkog razmišljanja	31
3.4. Integracija rodne perspektive za razbijanje predrasuda	34
3.5. Jačanje komplementarnosti s obrazovanjem za globalno građanstvo	35
4. KAKO UČENIKE OBRAZOVATI O ANTISEMITIZMU	39
4.1. Glavne teme i izazovi	40
4.1.1. Obrazovanje učenika o antisemitskim stereotipima	40
4.1.2. Obrazovanje učenika o holokaustu	44

4.1.3. Obrazovanje učenika o antisemitizmu u kontekstu nastave o suvremenoj povijesti	46
4.1.4. Pristup antisemitizmu kroz medije i informacijsku pismenost	47
4.2. Modaliteti provedbe	51
4.2.1. Pristupi na razini cijele škole	51
4.2.2. Edukacija učitelja i nastavnika	53
4.2.3. Kurikulumi, udžbenici i odgojno-obrazovni materijali	54
4.2.4. Muzeji, knjižnice i memorijalni centri	58
4.2.5. Uloga visoko-obrazovnih ustanova	60
4.2.6. Partnerstva s civilnim društvom	61
4.2.7. Neformalno, stručno i profesionalno obrazovanje	62
5. PRISTUP POJAVAMA ANTISEMITIZMA U ODGOJU I OBRAZOVANJU	65
5.1. Pristupi bavljenju s pojavama antisemitizma u odgojno-obrazovnom okruženju	66
5.1.1. Responzivni pristupi za osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove	66
5.1.2. Posebni responzivni pristupi za visoko-obrazovne ustanove	69
5.2. Vladine strategije	70
DODACI	75
Dodatak 1: Resursi za dionike u odgoju i obrazovanju	76
Dodatak 2: Primjeri antisemitskih tropa i memova	80
Dodatak 3: Primjeri antisemitskih simbola	84
Dodatak 4: Radna definicija antisemitizma Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust (IHRA)	85
Dodatak 5: Radna definicija poricanja holokausta i iskrivljavanja činjenica o njemu Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust (IHRA)	87

PREDGOVOR

Ingibjörg Sólrún Gísladóttir,
direktorica OESS-ova Ureda za
demokratske institucije i ljudska prava

Antisemitizam, rasizam, ksenofobija i ostale vrste netolerancije i diskriminacije, uključujući diskriminaciju muslimana i kršćana, ugrožavaju ne samo sigurnost pojedinaca i zajednica koje trpe njihove učinke već i doprinose stvaranju otrovne klime koja pogoduje širenju ekstremizma, terorizma i zločina. Stoga borba protiv netolerancije i diskriminacije kroz promicanje dijaloga i međusobnog uvažavanja i razumijevanja mora postati apsolutni prioritet međunarodne zajednice u njezinim naporima da osigura mir i stabilnost na lokalnim i regionalnim razinama.

Zemlje sudionice OESS-a su u brojnim OESS-ovim obvezama i odlukama prepoznale presudnu važnost odgoja i obrazovanja u borbi protiv pristranih percepcija i predrasuda. 2004. godine su se u Sofiji obvezale na promicanje odgojno-obrazovnih programa za borbu protiv antisemitizma, prema potrebi. Najvažnije od svega, zemlje sudionice su u Baselskoj deklaraciji koju je Vijeće ministara donijelo 2014. godine osudile svaki oblik antisemitizma, obvezale se na zajedničko djelovanje u borbi protiv antisemitizma diljem OESS-ova područja te pozvale OESS-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) na „pomoć u razmjeni dobrih praksi o odgojno-obrazovnim inicijativama i ostalim mjerama za podizanje javne svijesti o antisemitizmu među zemljama sudionicama te savladavanje izazova u obrazovanju o holokaustu.“ Te međunarodne obveze danas su jednako važne kao i tada.

To je temelj na kojem ODIHR nastavlja razvoj odgojno-obrazovnih alata za borbu protiv antisemitizma, jer shvaća da edukatori imaju pristup iznimno velikoj publici sastavljenoj od mladih žena i muškaraca te priliku da im pomognu da postanu odgovorni i civilizirani građani. Pozivanje na nasilje i govor mržnje utemeljen na iskrivljenoj percepciji mogu dovesti do nasilja, zločina iz mržnje te društava punih straha ako se tomu ne suprotstavimo.

Ovo izdanje razvijeno je zahvaljujući trajnom i snažnom partnerstvu ODIHR-a i UNESCO-a te nadopunjuje prijašnje zajedničko izdanje pod nazivom *Guidelines for Educators on Countering Intolerance and Discrimination against Muslims: Addressing Islamophobia through Education* (Smjernice za edukatore u borbi protiv netolerancije i diskriminacije prema muslimanima: Pristup islamofobiji u odgoju i obrazovanju) i nalazi se unutar okvira ODIHR-ova projekta „Turning Words into Action to Address Anti-Semitism“ („Pretvorimo riječi u djela u borbi protiv antisemitizma“) koji velikodušno financira njemačko Ministarstvo vanjskih poslova.

Ove smjernice za donositelje politika predlažu konkretne načine nošenja s antisemitizmom, suprotstavljanja predrasudama i promicanja tolerancije kroz odgoj i obrazovanje uz pomoć programa koji se temelje na okviru ljudskih prava, odgoju i obrazovanju za globalno građanstvo, inkluzivnosti i rodnoj jednakost. Nadam se da će biti od pomoći vladinim dužnosnicima, donositeljima politika, članovima parlamenata, vodama u odgoju i obrazovanju i vodstvima sveučilišta pri utvrđivanju mehanizama i kurikulumu koji će se moći učinkovito suprotstaviti antisemitizmu, kao dio njihova napora u suzbijanju svih oblika predrasuda i diskriminacije.

Ingibjörg Sólrún Gísladóttir,
direktorica OEES-ova Ureda za
demokratske institucije i ljudska prava

PREDGOVOR

Audrey Azoulay,
glavna direktorica Organizacije Ujedinjenih naroda
za obrazovanje, znanost i kulturu

Ovo izdanje je prvi UNESCO-ov odgojno-obrazovni vodič koji se posebno bavi problemom suvremenog antisemitizma u vrijeme kada potreba za tim, nažalost, postaje sve važnija u našim školama, na sveučilištima i u ostalim odgojno-obrazovnim ustanovama.

Židovske zajednice diljem svijeta, gdje postoje, suočene su s rastućim prijetnjama. Na meti su terorističkih napada, poput onih u Bruxellesu, Kopenhagenu i Parizu, dok strah od antisemitskog zlostavljanja i fizičkog nasilja i dalje raste, osobito oko centara židovske kulturne i vjerske baštine, uključujući sinagoge, muzeje i škole. Dok nas oni koji su preživjeli holokaust napuštaju, uznemiruje činjenica da se židovske zajednice u Europi ponovno osjećaju ugroženima zbog opasnosti od antisemitskih napada.

Antisemitizam nije problem samo židovskih zajednica, a njegovo širenje ne zahtjeva prisutnost židovske zajednice. On postoji u vjerskim, društvenim i političkim oblicima i krinkama na svim stranama političkog spektra. Jedan je od simptoma širih društvenih i političkih problema te odraz regresivnih i opasnih tendencija koje snažno utječu na društveno tkivo. Antisemitizam često prati rodno uvjetovano i homofobno nasilje, rasizam i ostali oblici netolerancije. Razne nasilne ekstremističke ideologije i teorije zavjere koje se šire internetom često počinjavaju na antisemitizmu.

Protiv antisemitizma se, kao i protiv svih ostalih oblika diskriminacije i netolerancije, treba boriti kroz odgoj i obrazovanje, unutar okvira ljudskih prava i globalnoga građanstva. To je ujedno neposredni imperativ sigurnosti i dugoročna odgojno-obrazovna obveza.

Ovaj vodič pomoći će edukatorima da ustanove svrsishodna i učinkovita pedagoška načela za nošenje s predrasudama te da reagiraju na poticanje na antisemitizam kada do toga dođe. Donositeljima politika pruža alate i vodstvo kako bi osigurali izgradnju odgojno-obrazovnih sustava koji će u mlade usaditi otpornost na antisemitske ideje i ideologije kao i na sve oblike rasizma i diskriminacije u širem smislu s pomoću kritičkog razmišljanja i uvažavanja drugih.

Zahvalna sam Uredu za demokratske institucije i ljudska prava pri Organizaciji za europsku sigurnost i suradnju (OESS) na suradnji s UNESCO-om na ovoj inicijativi. Uz OESS-ovo dugogodišnje iskustvo u borbi protiv antisemitizma, ovaj vodič nadograđuje se na odluku UNESCO-ova izvršnog odbora 197 EX / Odluka 46. o ulozi Organizacije u promicanju odgoja i obrazovanja kao alata za prevenciju nasilnog ekstremizma, kao i na UNESCO-ov temeljni mandat za promicanje obrazovanja za globalno građanstvo, što je jedan od

prioriteta u Odgojno-obrazovnoj agendi 2030. Nadamo se da će donositeljima politika pomoći da mladim ljudima omoguće razvoj znanja, vještina, kompetencija i stavova koji su nužni za ostvarivanje prava svakog ljudskog bića na život bez progona i diskriminacije.

A handwritten signature in blue ink, reading "Audrey Azoulay", with a horizontal line drawn underneath the name.

Audrey Azoulay,
glavna direktorica Organizacije Ujedinjenih naroda
za obrazovanje, znanost i kulturu

IZVRŠNI SAŽETAK

Koji su izazovi?

Antisemitsko zlostavljanje, nasilje i diskriminacija stalni su i ozbiljni izazovi. Obrazovanje je važan alat u borbi protiv antisemitizma i ostalih oblika predrasuda. Antisemitizam je ponekad problem i unutar niza odgojno-obrazovnih ustanova.

Antisemitski ispadi i stavovi imaju snažan utjecaj na društvo na razne načine koji se tiču odgojno-obrazovnih ustanova:

- Antisemitsko vrijeđanje i stereotipi ne nanose bol samo onima kojima su upućeni već su i odraz neznanja, nerazumijevanja i pomutnje koji su duboko ukorijenjeni u društvu.
- Antisemitsko zlostavljanje, diskriminacija i nasilje imaju neposredan negativan utjecaj na živote Židova i njihovih zajednica, uključujući djecu, te na njihovo uživanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, uključujući pravo na obrazovanje.
- Svi oblici antisemitizma i netolerancije predstavljaju prijetnju demokratskim vrijednostima, potkopavaju te vrijednosti te se mogu pretvoriti u nasilni ekstremizam ako se njima ne pozabavimo.

Suvremeni antisemitizam često preuzima prešutne, prikrivene i kodirane oblike, što ga čini kompleksnim i kontroverznim fenomenom koji s vremenom doživljava mutacije. Promjenjiva geopolitička klima te novo medijsko okruženje dovode do stanja u kojem otvoreni antisemitizam više nije ograničen na ekstremističke krugove, već on sve više postaje dio glavnog kulturnog toka. Obrazovanje o holokaustu je važno, no nije adekvatna zamjena za obrazovanje koje za cilj ima prevenciju antisemitizma. Snažno političko vodstvo je nužno kako bi omogućilo da edukatori razumiju, prepoznaju te se primjereno nose s antisemitizmom i ostalim oblicima predrasuda i diskriminacije.

Zašto se to tiče vlada?

Učinak suvremenog antisemitizma nije ograničen samo na Židove kao pojedince ili kolektiv. Budući da je antisemitizam plodno tlo za ideologije ukorijenjene u mržnji i predrasudama, on je prijetnja ostvarenju ljudskih prava svih ljudi te općoj sigurnosti zemalja u kojima se javlja.

Međunarodna zajednica davno je spoznala činjenicu da edukatori moraju odigrati središnju ulogu kako bi državama olakšali obnašanje dužnosti zaštite, poštivanja i ostvarivanja ljudskih prava. Članak 18. Opće deklaracije o ljudskim pravima¹, Članak

1 Opća skupština Ujedinjenih naroda, „Opća deklaracija o ljudskim pravima“, 10. prosinca 1948., <http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf.

18. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima² te OEES-ov Helsinški završni akt³ priznaju da svi ljudi imaju pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi. Antisemitski izgređi krše temeljna prava, uključujući pravo na jednako postupanje, ljudsko dostojanstvo i slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi. To je temelj obveze zemalja da se suprotstave antisemitizmu. UNESCO-ova Konvencija protiv diskriminacije u odgoju i obrazovanju⁴ i UNESCO-ova Preporuka o odgoju i obrazovanju za međunarodno razumijevanje, suradnju i mir te poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda (1974)⁵ pružaju okvir za bavljenje problemom antisemitizma na globalnoj razini. Zemlje sudionice OEES-a⁶ obvezale su se, među ostalim, da će „nastojati osigurati da njihovi pravni sustavi promiču sigurno okruženje bez antisemitskog zlostavljanja, nasilja ili diskriminacije na svim područjima života“ te promicati „prema potrebi, odgojno-obrazovne programe za borbu protiv antisemitizma“.⁷ Zemlje sudionice OEES-a 2014. su godine pozvane na promicanje odgojno-obrazovnih programa za borbu protiv antisemitizma, pružanje prilika mladima za obrazovanje o ljudskim pravima, uključujući o temi antisemitizma te hitro i učinkovito reagiranje na činove antisemitskog nasilja.⁸ Taj se mandat nadopunjuje na odluku UNESCO-ova izvršnog odbora 197 EX / Odluka 46. o ulozi UNESCO-a u promicanju odgoja i obrazovanja kao alata za prevenciju nasilnog ekstremizma.⁹

Što mogu učiniti donositelji politika i prosvjetni radnici?

Uloga vlada je dvostruka. U jednu ruku, one moraju proaktivno pristupiti antisemitizmu *putem* odgoja i obrazovanja te osigurati da odgojno-obrazovni sustavi razvijaju otpornost učenika na antisemitizam i ostale oblike predrasuda. To uključuje i održavanje nastave o antisemitizmu. Vlade istovremeno moraju učinkovito reagirati na antisemitizam u odgojno-obrazovnom okruženju. Sljedeće radnje moguće je poduzeti kako bi se potaklo razumijevanje i prevencija antisemitizma te unaprijedilo obrazovanje o antisemitizmu i reakcije na antisemitizam.

2 Opća skupština Ujedinjenih naroda, „Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima“, 16. prosinca 1966., <<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>>.

3 OEES, „Helsinški završni akt“, 1. kolovoza 1975., <<http://www.osce.org/mc/39501>>, Članak 1.(a) VII.

4 UNESCO, Konvencija protiv diskriminacije u odgoju i obrazovanju, Pariz, 1960., <<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132598e.pdf>>.

5 UNESCO, Preporuka o odgoju i obrazovanju za međunarodno razumijevanje, suradnju i mir te poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, Pariz, 1974., <http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13088&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html>.

6 OEES je najveća svjetska organizacija za regionalnu sigurnost i ima 57 zemalja sudionica: Albanija, Andora, Armenija, Austrija, Azerbajdžan, Bjelorusija, Belgija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Cipar, Češka, Crna Gora, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Gruzija, Grčka, Hrvatska, Island, Irska, Italija, Kanada, Kazahstan, Kirgistan, Latvija, Lihtenštajn, Litva, Luksemburg, Mađarska, Makedonija, Malta, Moldavija, Monako, Mongolija, Njemačka, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunjska, Rusija, SAD, San Marino, Slovačka, Slovenija, Srbija, Španjolska, Švedska, Švicarska, Tadžikistan, Turkmenistan, Turska, Ujedinjeno Kraljevstvo, Ukrajina, Uzbekistan, Vatikan.

7 „Berlinska deklaracija“, zaključak bugarskog predsjedništva OEES-a, podaci dobiveni od bugarskog predsjedništva OEES-a iz 2004., <<http://www.osce.org/cio/31432?download=true>>.

8 Odluka Vijeća ministara OEES-a br. 8/14, „Declaration on Enhancing Efforts to Combat Anti-Semitism“, Basel, 5. prosinca 2014., <<http://www.osce.org/cio/130556?download=true>>.

9 UNESCO, Odluka koju je Izvršni odbor prihvatio na 197. zasjedanju u Parizu, 2015., Odjeljak 46, str. 74, <<http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002351/235180e.pdf>>.

Za bolje razumijevanje antisemitizma, donositelji politika mogu:

- Prepoznati opseg i doseg antisemitizma kao problem kojim se treba pozabaviti putem odgojno-obrazovnih sustava
- Osloniti se na dostupne definicije, s naglaskom na međunarodno priznate pristupe te
- Upoznati edukatore s antisemitskim stereotipima i teorijama zavjere te njihovim društvenim i političkim funkcijama kako bi ih oni mogli prepoznati i na njih primjereno reagirati.

Kako bi spriječili antisemitizam putem odgoja i obrazovanja, oni mogu:

- Osigurati da odgojno-obrazovni sustavi podupiru ljudska prava, potiču uvažavanje i inkluziju te pružaju sigurna i poticajna okruženja u kojima mlade žene i muškarci mogu učiti, a da pritom ne otežaju problem.
- Integrirati temu antisemitizma u okvir ljudskih prava putem politika te rodno osviještenih pedagoških pristupa koji promiču demokraciju, mir, rodnu ravnopravnost te osjećaj pripadnosti čovječanstvu s pomoću odgoja i obrazovanja za globalno građanstvo kao okvira za pristup antisemitizmu.
- Kao dugoročni cilj promicati pristupe koji potiču otpornost učenika na predrasude i stereotipe tako što razvijaju njihove vještine kritičkog i refleksivnog razmišljanja.

Kako bi učinkovito obrazovali učenike o antisemitizmu, oni mogu:

- Uklopiti nastavu o antisemitizmu u obrazovanje o holokaustu te se pozabaviti opasnim implikacijama poricanja i iskrivljavanja činjenica o holokaustu
- Stvoriti prilike za profesionalnu edukaciju učitelja i nastavnika na radu i za rad, primijeniti resurse za obrazovanje nastavnika o antisemitizmu koji su utemeljeni na istraživanjima te stvoriti sustav stalne podrške edukatorima kako bi im se olakšala razmjena informacija
- Potaknuti visoko-obrazovne ustanove na razvoj relevantnih akademskih programa i/ili istraživačkih centara za istraživanje antisemitizma
- Izvršiti reviziju kurikulumu, udžbenika i ostalih odgojno-obrazovnih materijala kako bi osigurali da oni odražavaju ljudska prava, inkluziju i rodne studije i pristupe, da ne sadržavaju stereotipe te da su povijest Židovki i Židova i suvremeni život Židova u njima prikazani na obuhvatan i ujednačen način
- Razviti vještine medijske i informacijske pismenosti kako bi razvili otpornost učenika na manipulaciju, predrasude, stereotipe, teorije zavjere i ostale negativne škodljive informacije na internetu i u tradicionalnim medijima
- Promicati komunikacijske kanale i partnerstva između škola i predstavnika židovskih i drugih zajednica, nevladinih udruga, muzeja, memorijskih centara, knjižnica i ostalih relevantnih institucija.

Kako bi učinkovito reagirali na slučajeve antisemitizma, zakonodavci, donositelji odluka i odgojno-obrazovni vođe mogu:

- Osigurati sigurnost židovskih učenica i učenika te učiteljica i učitelja te osigurati odgovarajuće mjere sigurnosti u židovskim odgojno-obrazovnim ustanovama
- Razviti zakonodavstvo, procedure te dostupne mehanizme prijave antisemitskih izgređa koji će osigurati zaštitu i poštivanje ljudskih prava u odgojno-obrazovnim ustanovama
- Razviti edukativne programe o antisemitizmu za relevantne stručnjake, poput policajaca, sudaca, svećenika, socijalnih i zdravstvenih djelatnika i ostalih, nadograđujući se na već dostupne alate
- Ojačati kapacitet nacionalnih ustanova za zaštitu ljudskih prava kako bi osigurali sigurno okruženje za svo osoblje i učenike, uključujući učenike i učitelje koji su Židovi, te odgovarati na pritužbe o kršenju ljudskih prava
- Osigurati suradnju između različitih ministarstava odabirom predstavnika na visokoj razini, pravobranitelja, radne skupine ili delegacije za pitanje antisemitizma koji će imati zadatak da olakšaju napore u borbi protiv antisemitizma unutar ministarstava i ustanova
- Pomagati zakonodavcima pri određivanju višestranačkih parlamentarnih skupina posvećenih borbi protiv antisemitizma koje će razvijati odmjerene zakone koji se odnose na odgoj i obrazovanje (i odbacivati diskriminatorne zakone), nadgledati njihovo provođenje te se uključivati u međuparlamentarnu suradnju.

1.

UVOD

Kontekst

Unatoč međunarodnim naporima za suzbijanje antisemitizma koji su poduzeti nakon zločina počinjenih od strane nacističke Njemačke i njezinih saveznika i suradnika, antisemitizam i dalje prijeti životima, kulturi i sigurnosti Židova. Židovi su i dalje na meti isključivo zbog svojeg identiteta. Antisemitizam krši njihovo pravo na uživanje slobode govora, vjeroispovijedi i kulturnog identiteta te slobode od straha i diskriminacije. Štoviše, antisemitizam ima negativan utjecaj na čitavu zemlju u kojoj tinja. Budući da je plodno tlo za ideologije ukorijenjene u mržnji, predrasudama i nejednakosti identiteta, antisemitizam prijeti ostvarenju ljudskih prava svih ljudi. Antisemitizam niče i bez prisutnost židovske populacije u zemlji te ne postoji izravna poveznica između veličine židovske populacije i stupnja antisemitizma.¹⁰ Naprotiv, antisemitizam uspijeva kao stav, reproducira se u mitovima, teorijama zavjere, slikama, medijima i kulturi, preuzima dijelove povijesnih tropa te se opet iznova rađa pod novim krinkama.

Najozbiljnija manifestacija antisemitizma posljednjih godina su nasilni napadi u kojima su ciljani i ubijani Židovi ili koji su imali jasnu antisemitsku motivaciju, poput onih u Bruxellesu, Kopenhagenu, Parizu, Mumbaiu, Toulouseu itd.¹¹ Poricanje i iskrivljavanje činjenica o holokaustu širi se internetom i društvenim mrežama u kombinaciji s glorifikacijom nacizma te se rabi kao sredstvo antisemitske propagande. Napadi na židovske škole zabilježeni su 2016. godine u Belgiji, Danskoj, Njemačkoj, Italiji i u SAD-u. Nadalje, i u visokom školstvu dolazi do zabrinjavajućih antisemitskih izgređa, poput onih na nekim sveučilišnim kampusima.¹²

Kao što je slučaj sa svim oblicima netrpeljivosti i diskriminacije, protiv antisemitizma se potrebno boriti obrazovanjem. Predrasude su često naučene, pa obrazovanje stoga može odigrati presudnu ulogu po pitanju nadjačavanja predrasuda te u borbi protiv diskriminacije u društvu. Međutim, uloga obrazovanja nije samo suočiti se s netolerancijom i neznanjem u kojima se antisemitizam očituje; ono također mora graditi osjećaj globalnoga građanstva i solidarnosti, poštovanja, uživanja u raznolikosti te sposobnost mirnog suživota aktivnih, demokratskih građana. Složena priroda antisemitizma stvara potrebu za donošenjem posebnih odgojno-obrazovnih smjernicama s pomoću kojih će se praktičari i odgojno-obrazovni vođe moći kompetentno i samouvjereno suočiti s antisemitizmom.¹³

Definicija antisemitizma

Oblici mržnje prema Židovima već dugo haraju mnogim društvima. Ta je mržnja kroz povijest mutirala i preuzela vjerske, etničke, rasno-biološke i političke oblike. Antisemitizam danas postoji kao predrasuda zbog koje se Židovi suočavaju s antagonizmom te se prema njima postupa nehumano, poput izopćenika.

10 Ildikó Barna i Anikó Félix (ur.), *Modern Antisemitism in the Visegrád Countries* (Budimpešta: Tom Lantos Institute, 2017), <http://www.osservatorioantisemitismo.it/wp-content/uploads/2017/09/Modern_An-tisemitism_in_the_Visegrad_countries_book_online.pdf>.

11 2016. godine u 23 zemlje sudionice OEES-a prijavljen je 1661 antisemitski izgređ, uključujući 240 nasilnih napada na ljude: Vidjeti ODIHR-ovu internetsku stranicu za prijavu zločina iz mržnje, <<http://hatecrime.osce.org/what-hate-crime/anti-semitism?year=2016>>.

12 Izvješće Istražnog povjerenstva (Ottawa: Canadian Parliamentary Coalition to Combat Antisemitism, 2011), str. 40, <<http://www.cp-cca.ca/pdf/Report%20of%20The%20Inquiry%20Panel-CPCCA.pdf>>.

13 Ovaj vodič za politike oslanja se na postojeće smjernice i odgojno-obrazovne resurse. Za popis resursa o antisemitizmu vidjeti Dodatak 1.

Antisemitizam se očituje u pojedincima u vidu stavova, u kulturi te u raznim drugim oblicima izražavanja. Također se može očitovati kroz djela, diskriminaciju, političku mobilizaciju protiv Židova te kolektivno ili državno nasilje.¹⁴

Paradoksalno je što antisemitske ideologije istovremeno prikazuju Židove kao svemoćne i dvolične urotnike – eliminacijska mržnja prema „Židovima“ prikazuje ih kao simbol nečega što oni nisu.¹⁵ U svakom slučaju, antisemitizam vuče korijene iz povijesnih navoda o židovskoj prepredenosti, zavjerama, nemoralu, bogatstvu, moći i neprijateljstvu prema drugima koji sežu sve do tropa populariziranih u srednjovjekovnim vjerskim napisima.

Složena i ponekad kontradiktorna priroda antisemitizma čini ga posebice problematičnim za definiranje. U pokušaju da pruži smjernice o tome što je zapravo antisemitizam, Međunarodni savez za sjećanje na holokaust (IHRA), međuvladina udruga s 31 zemljom članicom, prihvatila je radnu definiciju antisemitizma koja navodi:

Antisemitizam je određena predodžba o Židovima koja se može definirati kao mržnja prema njima. Retorička i fizička manifestacija antisemitizma usmjerena je protiv Židova i nežidova i/ili njihove imovine te protiv ustanova i vjerskih objekata židovskih zajednica.¹⁶

Definiciju su 2017. godine prihvatile vlade Austrije, Bugarske, Njemačke, Rumunjske i Ujedinjenoga Kraljevstva, a vlade Makedonije i Litve 2018. godine. Sve su zemlje članice IHRA-e. Europski je parlament u lipnju 2017. godine usvojio odluku kojom se zemlje članice EU-a i njihove ustanove poziva da „prihvate i primjene“ IHRA-inu radnu definiciju antisemitizma.¹⁷ OEES i UNESCO nisu prihvatili tu definiciju.

Složenost definiranja antisemitizma

Proučavanje antisemitizma već dugo obilježavaju rasprave među akademikima, odgojno-obrazovnim praktičarima i sudionicima javnog diskursa o podrijetlu, etiologiji, prirodi, opsegu i trajanju tog fenomena. Primjerice, jedno od pitanja je je li antisemitizam jedinstveni fenomen ili jedna manifestacija nekog šireg pojma, poput rasizma ili ksenofobije. Drugo pitanje pita je li to drevni problem ili značajka suvremenog doba. Neke rasprave odnose se na pitanje treba li antisemitizam pojmiti kao stav, ideologiju, patologiju ili niz aktivnosti. Židovi se već mnoga stoljeća suočavaju s diskriminacijom i/ili antagonizmom u mnogim kulturama, no sporno je treba li sve animozitete prema njima pojmiti kao manifestaciju istog dubinskog problema.

I sama etimologija pojma „antisemitizam“ dovodi do nesporazuma o tome obuhvaća li taj pojam predrasude prema ostalim skupinama koje se također opisuje kao „semitske“. Antisemitizam se ne odnosi na mržnju prema vladarima semitskih jezika.

14 Helen Fein (ur.), *The Persisting Question: Sociological Perspectives and Social Contexts of Modern Antisemitism* (Berlin: De Gruyter, 1987).

15 Vidjeti Gavin I. Langmuir, *Toward a Definition of Anti-Semitism* (Berkeley i Los Angeles: University of California Press, 1990), str. 311.

16 Plenarna sjednica IHRA-e u Bukureštu, „Odluka o prihvaćanju pravo neobvezujuće radne definicije antisemitizma“. Podaci su dobiveni od IHRA-ina rumunjskog predsjedništva. 26. svibnja 2016. Definicija s nizom primjera nalazi se u Dodatku 4.

17 Rezolucija Europskog parlamenta o suzbijanju antisemitizma [2017/2692(RSP)], 29. svibnja 2017., <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B8-2017-0383&language=EN>>.

Uobičajena upotreba pojma „antisemitizam“ odnosi se samo na negativnu predodžbu o židovskom narodu, djela motivirana predrasudama ili mržnjom te ideologije koje ih podupiru.

Rasprava se vodi i o tome odražavaju li današnji negativni stavovi o Židovima „novi antisemitizam“ ili se radi o istim predrasudama u novom ruhu. Novi ili suvremeni antisemitizam može uključivati manifestacije antisemitizma u kontekstu rasprava koje se odnose na stanje na Bliskom istoku ili oblike antisemitizma koji su se pojavili nakon holokausta, poput poricanja i iskrivljavanja činjenica o holokaustu.

Prosvjetni radnici moraju baratati znanjem o tome što je to antisemitizam te informacijama o nekim od rasprava o kompleksnosti te pojave. Suočavanjem s antisemitizmom kroz i unutar odgoja i obrazovanja donositelji politika polažu nužne temelje za prosvjetne radnike na kojima oni mogu graditi ustanove koje promiču razvoj generacije građana koji su informirani o globalnim i lokalnim pitanjima i koji dijele vrijednosti i odgovornosti utemeljene na ljudskim pravima, demokraciji i globalnom građanstvu. Ovo smjernice, stoga, nude širok odgojno-obrazovni okvir u svrhu suočavanja s antisemitizmom na način koji spoznaje potrebu za suzbijanjem netolerancije i diskriminacije.

Što se može postići obrazovanjem?

- a. Odgoj demokratskih i samorefleksivnih građana koji posjeduju presudne kompetencije i samopouzdanje kako bi kolektivno i na miran način odbacili antisemitizam i ostale oblike netolerancije i diskriminacije;
- b. Podrška učenicima i studentima koji razvijaju otpornost na ekstremističke ideologije, uključujući antisemitsku propagandu, s pomoću poticanja kritičkog razmišljanja, razvoja medijske i informacijske pismenosti te unaprjeđenja učeničkog razumijevanja funkcije i čari teorija zavjere;
- c. Opremanje učenika znanjem potrebnim za prepoznavanje antisemitizma i pristranih poruka koje poživaju na predrasudama te podizanje svijesti o oblicima, manifestacijama i učincima antisemitizma s kojima se suočavaju Židovi i židovske zajednice; te
- d. Omogućavanje odgojno-obrazovnim ustanovama da se suoče sa slučajevima antisemitizma u odgoju i obrazovanju i proširenje znanja praktičara o tome na što treba reagirati te kako učinkovito reagirati u učionici i u ostalim odgojno-obrazovnim okruženjima.

Zašto su nam potrebne odgojno-obrazovne smjernice?

Prije gotovo 30 godina zemlje sudionice OEES-a obznanile su da učinkovito obrazovanje o ljudskim pravima pridonosi borbi protiv netolerancije, vjerskih, rasnih i etničkih predrasuda i mržnje, uključujući mržnju prema Romima, ksenofobije i antisemitizma.¹⁸ Međutim, zbog složenosti antisemitskih predrasuda, donositelji politika i ostali dionici u odgoju i obrazovanju imaju ograničen pristup odgojno-obrazovnim smjernicama koje se odnose na odgoj i obrazovanje s ciljem suzbijanja i prevencije antisemitizma.

¹⁸ Dokument moskovskog sastanka KESS-ove konferencije o ljudskoj dimenziji (Moskva, 3. listopada 1991.) (Moskovski dokument), st. 42.2.

ODIHR i UNESCO razvili su ove smjernice kako bi popunili tu prazninu s pomoću detaljnog nacrtu o tome što donositelji vladinih politika i odgojno-obrazovni vođe mogu i moraju učiniti u praksi kako bi odgoj i obrazovanje postalo *djelotvoran* alat u borbi protiv antisemitizma.

Međunarodni i međuvladini dokumenti i deklaracije koji se odnose na prevenciju antisemitizma putem odgoja i obrazovanja

Rezolucija parlamenta Europske unije o suzbijanju antisemitizma 2017/2692(RSP), 1. lipnja 2017.

Deklaracija Vijeća ministara OEES-a br. 8/14, „Deklaracija o povećanju napora za suzbijanje antisemitizma“, Basel, 5. prosinca 2014.

Odluka Vijeća ministara OEES-a br.10/05, „Tolerancija i nediskriminacija: Promicanje međusobnog poštovanja i razumijevanja“, Ljubljana, 6. prosinca 2005.

OEES-ova „Berlinska deklaracija“, zaključak OEES-ova bugarskog predsjedništva, 29. travnja 2004.

Odluka Vijeća ministara OEES-a br. 4/03, „Tolerancija i nediskriminacija“, Maastricht, 2. prosinca 2003.

UNESCO-ova Preporuka o odgoju i obrazovanju za međunarodno razumijevanje, suradnju i mir te poštivanje ljudskih prava i temeljnih sloboda, 19. studenog 1974.

Odluka UNESCO-ova Izvršnog odbora 197 EX / Odluka 46. o ulozi UNESCO-a u promicanju odgoja i obrazovanja kao alata za prevenciju nasilnog ekstremizma, 23. studenog 2016.

Premda je njihov fokus na antisemitizmu, ove se smjernice savjesno nadograđuju na postojeći širi okvir odgoja i obrazovanja za ljudska prava i globalno građanstvo te ga nadopunjuju:

- e. Doprinosе mandatu ODIHR-a da će pomagati zemljama sudionicama u njihovim naporima za **suzbijanje netolerancije i diskriminacije**. OEES svoje zemlje sudionice opetovano poziva na promicanje odgojno-obrazovnih programa s ciljem podizanja svijesti mladih o vrijednosti međusobnog uvažavanja i razumijevanja. OEES u zemljama sudionicama predano potiče obrazovanje o antisemitizmu koje jamči sustavan pristup, uključujući sastavljanje kurikulumu koji su vezani uz suvremene oblike antisemitizma.¹⁹

¹⁹ ODIHR je razvio zbirku resursa i programa s ciljem podizanja svijesti o diskriminaciji, zločinu iz mržnje, antisemitizmu i ostalim oblicima netolerancije, uključujući mržnju prema muslimanima, kršćanima i pripadnicima drugih vjeroispovijedi i vjerovanja. Više informacija nalazi se na OEES-ovoj internetskoj stranici na <<http://www.osce.org/tolerance-and-nondiscrimination>>.

f. Doprinosе UNESCO-ovu mandatu za promicanje **obrazovanja za globalno građanstvo** (OGG; eng. *Global Citizenship Education, GCED*), što je jedno od strateških područja rada UNESCO-ova Sektora za odgoj i obrazovanje te doprinosi ostvarenju Cilja održivog razvoja Ujedinjenih naroda cilj 4. točka 4.7. Globalno građanstvo odnosi se na osjećaj pripadnosti globalnoj zajednici i općem ljudstvu, čiji članovi među sobom gaje solidarnost i osjećaj kolektivnog identiteta te osjećaj kolektivne odgovornosti na globalnoj razini. Cilj OGG-a je opremiti učenike i studente svih uzrasta s vrijednostima, znanjima i vještinama koje se temelje na poštovanju prema ljudskim pravima, društvenoj pravdi, raznolikosti, rodnoj jednakosti i ekološkoj održivosti.²⁰

g. Idu ruku pod ruku s naporima za **sprječavanje nasilnog ekstremizma putem odgoja i obrazovanja**.²¹

Razne nasilne ekstremističke ideologije kojima je cilj privući mlade u svojoj srži sadržavaju antisemitske poruke.

Nasilne ekstremističke skupine dopiru do ranjivih mladih ljudi posebice putem interneta i društvenih mreža te time prijete sigurnosti i temeljnim pravima svih građana. Ove smjernice daju preporuke o politikama koje učiteljima i učenicima mogu pomoći da razviju sposobnosti kritičkog razmišljanja kako bi mogli istražiti i propitati legitimitet i privlačnost antisemitskih uvjerenja, oduprijeti se antisemitskim ekstremističkim narativima te postati kritički informirani i angažirani građani. Izravno doprinose provedbi Akcijskog plana za sprječavanje nasilnog ekstremizma Glavnog tajnika Ujedinjenih naroda (2015)²² te Odluci Izvršnog odbora UNESCO-a 197 EX / Odluka 46. o promicanju odgoja i obrazovanja kao alata za prevenciju nasilnog ekstremizma, uključujući putem programa OGG-a utemeljenih na ljudskim pravima. Smjernice su u tom duhu također odgovor na OEES-ovu ministarsku Deklaraciju o sprječavanju i suzbijanju nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu iz 2015. godine.²³

Antisemitizam je globalni fenomen; pogađa zemlje diljem svijeta, uključujući one u kojima Židovi više ne čine znatnu manjinu niti su je ikada činili. Često je dio ekstremističkih ideologija globalnog dosegа, a one se šire posebice putem interneta te time predstavlja i globalnu i lokalnu prijetnju. Iako su ove smjernice osmišljene tako da zadovoljavaju potrebe zemalja sudionica OEES-a, načela i preporuke iz ovog vodiča primjenjive unutar niza konteksta diljem svih regija.

Uz donositelje politika, ove smjernice mogu biti od koristi i ostalim stručnjacima, uključujući dužnosnike na području ljudskih prava, učitelje i nastavnike, edukatore i

²⁰ Više informacija i publikacija o obrazovanju za globalno građanstvo (OGG) moguće je pronaći na internetskim stranicama UNESCO-a na <<https://en.unesco.org/gced>>.

²¹ Više informacija o akcijama UNESCO-a i OEES-a za prevenciju nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode do terorizma moguće je naći na UNESCO-ovoj internetskoj stranici na <<https://en.unesco.org/preventing-violent-extremism>> te na internetskoj stranici OEES-a na <<http://www.osce.org/secretariat/107807>>.

²² Odluka UNESCO-ovih zemalja članica 197/EX br. 46 (2015).

²³ Deklaracija OEES-ova Vijeća ministara br. 4/15, „Deklaracija o sprječavanju i suzbijanju nasilnog ekstremizma i radikalizacije koji vode ka terorizmu“, Beograd, 4. prosinca 2015., <<http://www.osce.org/cio/208216?download=true>>.

instruktore učitelja i nastavnika, stručne udruge i osoblje nevladinih udruga. Smjernice su posebice prikladne za upotrebu u srednjim školama, no pokrivaju i aspekte višeg obrazovanja.

Struktura vodiča

Nakon uvoda, drugo poglavlje bavi se složenom prirodom suvremenog antisemitizma: njegovim manifestacijama, značajkama, učincima itd. Treće poglavlje pruža okvirna načela politike prevencije i ciljeve učenja za jačanje otpornosti učenika i studenata na antisemitske ideologije i poruke. Četvrto poglavlje opisuje glavna područja djelovanja i pruža smjernice o politikama, praksama i pedagoškim načelima za uvođenje obrazovanja o antisemitizmu u odgojno-obrazovni sustav. Naposljetku, peto poglavlje donositeljima politika nudi smjernice o tome kako se nositi s antisemitizmom u vlastitim odgojno-obrazovnim ustanovama kao preduvjet za učenje te kako zaštititi i obraniti ljudska prava svojih učenika.

2.

RAZUMIJEVANJE ANTISEMITIZMA

2.1. Posljedice antisemitizma

Antisemitizam u određenoj mjeri prijeti svakom društvu i pokazatelj je širih društvenih problema. Postoji bez obzira na prisutnost židovskih zajednica. Meta antisemitskog zlostavljanja, nasilja i diskriminacije su Židovi i oni koje se poima kao Židove u društvima, na internetu te putem društvenih mreža. Židovske institucije, uključujući sinagoge, škole i groblja također su na meti nasilja i vandalizma. Uz to, posljednji se godina pojedinci, skupine i imovina koji se poimaju kao židovski ili povezuju sa židovskom zajednicom ponekad reinterpreteraju kao simboli Države Izrael i njezinih politika. Zbog takve reinterpretacije oni postaju metama napada i/ili diskriminacije koja je često antisemitskog karaktera.

Zločini iz mržnje i prijetnje motivirane antisemitizmom utječu na pojedinačne žrtve takvih napada, no također ostavljaju trajan utisak i na svakodnevnicu i ljudska prava Židova i njihovih zajednica:²⁴

- Židovi se ponekad boje prisustvovati vjerskoj službi, ući u sinagogu ili nositi prepoznatljivu vjersku odjeću ili simbole²⁵, što negativno utječe na pravo pojedinaca i zajednica na izražavanje vlastite vjeroispovijedi ili vjerovanja;
- Židovi se mogu suzdržavati od javnog iskazivanja svojeg židovskog identiteta, izražavanja kulturnog identiteta ili prisustvovanja židovskim kulturnim događajima, što u praksi može dovesti do isključivanja Židova iz javnog života;²⁶
- Židovi mogu provoditi samocenzuru u školama, na radnom mjestu, na internetu ili u društvenim okolnostima te na taj način ne iskorištavaju svoje pravo na slobodu izražavanja, posebice prilikom izražavanja suosjećanja ili podrške Izraelu;
- Antisemitsko nasilje ili strah od takva nasilja u nekim je zemljama židovske škole i omladinske organizacije natjeralo na djelovanje pod čvrstim mjerama sigurnosti, a njihov financijski teret umjesto vlada često snose same židovske institucije preusmjeravanjem sredstava namijenjenih vjerskim, kulturnim i odgojno-obrazovnim aktivnostima.

Antisemitizam ostavlja utisak i na širu populaciju. Ako mu se ne suprotstavimo, rast antisemitizma potiče mlade ljude i društva općenito da zaključe da su predrasude i aktivna diskriminacija te napadi na određene skupine ili ljude dopustivi. Takva uvjerenja stvaraju neposredne i dugoročne prijetnje cjelokupnoj

²⁴ *Understanding Anti-Semitic Hate Crimes and Addressing the Security Needs of Jewish Communities: A Practical Guide* (Varšava: OESS/ODIHR, 2017), <<http://www.osce.org/odihr/317166?download=true>>.

²⁵ Tijekom rasprave među zemljama sudionicama OESS-a koja je povedena 2014. godine naglašena je duboka zabrinutost zbog izvješća koja upućuju na to da se Židovi više ne osjećaju sigurnima vidno izražavati svoju vjeroispovijed ili se javno izjašnjavaju kao Židovi u dijelovima OESS-ove regije. Vidjeti „Zaključci švicarskog predsjedništva OESS-a“, Visoka svečanost obilježavanja 10. obljetnice OESS-ove Berlinske konferencije o antisemitizmu, Berlin, 12–13. studeni 2014., <<http://www.osce.org/odihr/126710?download=true>>, *op. cit.*, bilješka 8.

²⁶ Istraživanja su pokazala da Židovke (55 posto) češće od Židova (50 posto) izbjegavaju iskazivanje svojeg židovskog identiteta u javnosti jer se ne osjećaju sigurnima. Vidjeti Graham, D. i Boyd, J., „Understanding more about antisemitic hate crime: Do the experiences, perceptions and behaviours of European Jews vary by gender, age and religiosity?“, Institute for Jewish Policy Research, 2017. Ovo je istraživanje pripremljeno na ODIHR zahtjev i financirano od strane ODIHR-a. Podaci se odnose na razdoblje od 2008. do 2012. godine.

sigurnosti, a to jasno pokazuju i povijesni događaji. Vlade i donositelji politika moraju prepoznati rizik nedjelovanja jer oni imaju moć da ga ublaže.

2.2. Značajke

Antisemitski stereotipi i klevete

Antisemitizam se i dalje javlja diljem svijeta u očitim i prikrivenim oblicima, iako ga međunarodne, regionalne i nacionalne vlasti službeno odbacuju. I dalje rađa nove stereotipe, klevete i slike, a one stare reciklira u novim oblicima. Antisemitske predrasude često su izražene suprotstavljenim pojmovima, doduše možda u različitim razdobljima i od strane različitih ljudi. Primjerice, Židovi su na meti kritika i kao kozmopoliti bez korijena i kao uskogrudni komunitaristi. Slično tomu, često se kombiniraju i međusobno nepodudarni elementi diskursa, kao primjerice kada se Židove prikazuje i kao svemoćne i kao podljude.

Tradicionalni antisemitski stereotipi vidljivi su u antisemitskim napadima jer ih ili motiviraju ili prate. To uključuje tvrdnje da su „Židovi“ bogati i pohlepni, da vode urotu za kontrolu svijeta ili da su „Židovi“ ubili Isusa Krista. Antisemitske klevete učestalo se očituju u teorijama zavjere. Primjerice, i na lijevoj i na desnoj strani političkog spektra postoje oni koji pogrešno tvrde da su Židovi isplanirali terorističke napade na SAD 11. rujna 2001. U novije vrijeme javljaju se nove teorije zavjere koje lažno optužuju Židove za upletenost u izbjegličku krizu u Europi.²⁷

Kako bi učinkovito reagirali na antisemitske stereotipe i zablude, prosvjetni radnici moraju znati prepoznati njihove razne oblike i razumjeti kako su se ti lažni navodi razvili tijekom vremena. Popis međupovezanih tropa i memova nalazi se u Dodatku 2. Popis nije iscrpan, već mu je svrha ilustrirati takve trope.

Teorije zavjere

Teorije zavjere su pokušaj objašnjavanja potresnih događaja kao rezultat djelovanja malih moćnih skupina koje surađuju kako bi ostvarile svoje opake namjere. Takvi modeli objašnjavanja odbacuju prihvaćene narative, a službene narative ponekad smatraju daljnjim dokazima zavjere. Teorije zavjere počivaju na nepovjerenju prema postojećim institucijama i procesima te se često odnose na skupine koje su povezane s negativnim stereotipima, uključujući Židove, osobito tijekom razdoblja nemira u društvu.²⁸

Židovi su se kroz povijest nalazili na meti teorija zavjere. Mnoge njihove inačice tvrde da „Židovi“ ili „Cionisti“ čine moćno globalno tajno društvo koje upravlja vladama, medijima, bankama, industrijom zabave i ostalim institucijama sa zlokočnim namjerama. Na mnoge teorije zavjere snažno su utjecali *Protokoli sionskih mudraca*, jedna od najrasprostranjenijih krivotvorina u povijesti, u kojoj je tobože zabilježen plan Židova da zavlada svijetom. Nacistički genocid nad Židovima u Europi tijekom Drugog svjetskog rata temeljio se dijelom na zamisli teoretičara zavjere o židovskoj moći.

²⁷ Péter Krekó et al., „‘Migrant Invasion’ as a Trojan Horseshoe“, u Péter Krekó et al. (ur.), *Trust within Europe* (Budimpešta: Political Capital, 2015), str. 63-72, <http://www.politicalcapital.hu/wp-content/uploads/PC_OSIFE_Trust_Within_Europe_web.pdf>.

²⁸ M. Abalakina-Paap, W. Stephan, T. Craig i W. L. Gregory, „Beliefs in conspiracies“, *Political Psychology* 20 (3), 1999, str. 637-647.

Mit o svjetskoj uroti Židova ima odjek i u današnjim stavovima o navodnoj pretjeranoj zastupljenosti Židova u raznim sektorima društava i gospodarstava ili židovskom utjecaju na institucije. To se vidi i iz optužbi Židova za sve ratove i gotovo svaku katastrofu, npr. Zaljevski rat ili rast nasilnih ekstremističkih skupina na Bliskom istoku.

Internet posljednjih godina teorijama zavjere, uključujući one antisemitske, pruža sve širi doseg i privid legitimiteta. To uključuje obilje internetskih stranica i računa na društvenim mrežama koji pružaju platformu za širenje tendencije poricanja holokausta.

2.3. Suvremene inačice

U novije vrijeme antisemitizam doživljava razne inačice koje potiču i s ekstremne ljevice i desnice političkog spektra. Antisemitizam povezan s radikalnim vjerskim skupinama je još jedna vrsta antisemitizma.

Poricanje i iskrivljavanje činjenica o holokaustu²⁹

Oni koji poriču holokaust ovise o antisemitskim idejama te ih reproduciraju.³⁰ Poricanje i iskrivljavanje činjenica o holokaustu promiču vlade i marginalne ekstremističke skupine. Poricanje holokausta počiva na ideji da su Židovi počinili obmanu svjetskih razmjera te vrijeđa sjećanje na žrtve holokausta, njihove obitelji i potomke i negira povijesne činjenice.

- **Nadriznanost:** Poricanje holokausta je nadriznanstveni izazov dobro potkrijepljenoj povijesti genocida koji su nacionalsocijalisti počinili nad Židovima tijekom Drugog svjetskog rata.
- **Iskrivljavanje povijesti:** Namjerno iskrivljavanje povijesti te odbijanje prihvaćanja širine opsega mučenja Židova od strane nacionalsocijalista i njihovih suradnika tijekom Drugog svjetskog rata.
- **Simptom ekstremizma:** Poricanje holokausta može biti simptom izloženosti ekstremnim idejama ili upletenosti u ekstremističke radnje.

U svojoj se srži poricanje holokausta temelji na lažnom uvjerenju da su Židovi svijeta upleteni u svjetsku zavjeru kako bi unaprijedili vlastite opake namjere. Primjerice, neki poricatelji holokausta okrivljuju Židove da su isplanirali holokaust kako bi stekli odštetu. U nekim krugovima oni koji poriču holokaust smatraju da podrška Zapada Državi Izrael počiva na židovskoj obmani o holokaustu.³¹ Ti ljudi izričito poriču činjenice o holokaustu ili se koriste suptilnijim oblicima iskrivljavanja dobro utvrđenih povijesnih činjenica.³²

²⁹ Opća skupština Ujedinjenih naroda osudila je poricanje holokausta u Rezoluciji A/RES/61/255 od 26. siječnja 2007., <<http://www.un.org/en/holocaustremembrance/docs/res61.shtml>>.

³⁰ Alvin Rosenfeld, *The End of the Holocaust* (Bloomington: Indiana University Press, 2011), str. 238-270.

³¹ *Podučavanje o antisemitizmu: Zašto i kako? Vodič za nastavnike (Varšava i Jeruzalem: ODIHR i Yad Vashem, 2007)*, <<http://www.osce.org/odihr/29890?download=true>>, str. 25.

³² Neki autori upućuju na novi oblik „dejudaizacije“ holokausta u odgoju i obrazovanju te memorijalnim praksama kojim se teži umanjiti mučeništvo Židova od strane nacističke Njemačke i njezinih saveznika, a da se izravno ne poriče povijesne činjenice. „Učitelji, nastavnici i prosvjetni radnici koji u svojem poimanju holokausta ne uviđaju da su nacisti željeli pobiti svakog Židova i Židovku koji su živjeli u Europi kao ni svojstveno postupanje prema Židovima kao prema žrtvama nacizma marginaliziraju židovsko iskustvo tijekom holokausta. Učinak takvog poimanja holokausta imat će utjecaj na njihova pedagoška načela i praksu te potencijalno može iskriviti učeničko poimanje holokausta.“ Vidjeti P. Cowan i H. Maitles, *Understanding and Teaching Holocaust Education* (London: SAGE, PRISTUP ANTISEMITIZMU U ODGOJU I OBRAZOVANJU

Primjerice, u slučajevima kada holokaust nije u potpunosti objašnjen kao dio nastavnog plana i programa u školama, mladi mogu iskriviti činjenice o holokaustu iz neznanja povijesnih činjenica ili ga poreći kao oblik adolescentske provokacije ili odbacivanja utvrđenih narativa. Što god stajalo iza poricanja holokausta i iskrivljavanja činjenica o njemu, ono je često popraćeno klasičnim antisemitskim temama, poput optužbi Židova za pohlepu, moć, obmane ili zločin te takve motive promiče.

2013. godine zemlje članice Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust donijele su Radnu definiciju poricanja holokausta i iskrivljavanja činjenica o njemu:³³

„Poricanje holokausta diskurs je i propaganda koja niječe povijesnu zbilju i opseg istrebljenja Židova od strane nacista i njihovih suradnika tijekom Drugog svjetskog rata, poznatog kao holokaust ili šoa. Poricanje holokausta posebno se odnosi na svaki pokušaj tvrdnje da se holokaust (šoa) nije dogodio.

Poricanje holokausta može uključivati javno nijekanje ili dovođenje u sumnju korištenja glavnih mehanizama istrebljenja (poput plinskih komora, masovnih strijeljanja, izgladnjivanja i mučenja) ili namjernosti genocida nad židovskim narodom.

Poricanje holokausta u svojim je različitim oblicima izraz antisemitizma. Pokušaj poricanja genocida nad Židovima pokušaj je oslobađanja nacionalsocijalizma i antisemitizma od krivnje ili odgovornosti za genocid nad židovskim narodom.

Oblici poricanja holokausta uključuju još i okrivljavanje Židova bilo za preuveličavanje ili izmišljanje šoe radi političke ili financijske koristi kao da je sama šoa bila posljedica zavjere koju su skovali Židovi. Pritom je cilj svaliti krivnju na Židove, a antisemitizmu ponovo dati legitimnost.

Ciljevi poricanja holokausta često su rehabilitacija neprikrivenog antisemitizma te promicanje političkih ideologija i uvjeta koji bi doveli upravo do onog događaja koji se niječe.“

Sekundarni antisemitizam

Proces suočavanja s holokaustom u nekim je zemljama doveo do takozvanoga „sekundarnog antisemitizma“, koji se odnosi na zamisao da sama prisutnost Židova druge podsjeća na holokaust i time u njima stvara osjećaj krivnje, što je krivica Židova.³⁴

2017), str. 143-144.

³³ Za punu definiciju vidjeti Dodatak 4. IHRA-ina „Radna definicija poricanja holokausta i iskrivljavanja činjenica o njemu“, 26. svibnja 2016. nalazi se na <<https://www.holocaustremembrance.com/working-definition-holocaust-denial-and-distortion>>.

³⁴ Peter Schönbach, *Reaktionen auf die antisemitische Welle im Winter 1959/60* (Frankfurt am Main: Europäische Verlagsanstalt, 1961), str. 80.

Agencija za temeljna prava Europske unije objašnjava da sekundarni antisemitizam odražava društvenu promjenu do koje je došlo nakon Drugog svjetskog rata:

Nakon rata javni izraz antisemitizam doživio je transformaciju. Otvoreni iskazi antisemitizma općenito su se počeli smatrati društveno neprihvatljivima i zakonski kažnjavati te su stoga stjerani na margine društva, no pojavilo se ono što poznajemo kao „sekundarni antisemitizam“.

On crpi sadržaj iz starijih, otvoreno antisemitskih stereotipa, a tipična izjava sekundarnog antisemitizma bila bi, primjerice, da „Židovi“ manipuliraju Nijemcima ili Austrijancima tako što iskorištavaju njihov osjećaj krivnje zbog Drugog svjetskog rata. Značajka svakog oblika sekundarnog antisemitizma je da su svi oni povezani s holokaustom te da govornicima dozvoljavaju da neizravno izražavaju antisemitske osjećaje. Antisemitizam se, primjerice, može očitovati u vidu poricanja i/ili trivijalizacije holokausta.³⁵

Stanje na Bliskom istoku kao opravdanje za činove antisemitizma

Na sastanku Vijeća ministara u Baselu 2014. godine zemlje sudionice OEES-a nedvosmisleno su priopćile da međunarodni razvoj, uključujući razvoj na Bliskom istoku, nikada ne može biti opravdanje antisemitizma.³⁶ Stanje na Bliskom istoku se bez obzira na to još uvijek rabi kao izlika za izražavanje antisemitizma. S tim u vidu, Glavni tajnik Ujedinjenih naroda António Guterres u kolovozu 2017. godine izjavio je da je „izražavanje želje za uništenjem države Izrael neprihvatljiv oblik modernog antisemitizma“.³⁷ Takvi incidenti izgledniji su kada u regiji dođe do zaoštavanja napetosti.

Prosvjetni radnici moraju razumjeti da kritike na račun Izraela u nekim slučajevima počivaju na antisemitskim pretpostavkama i uvjerenjima koja se jednostavno primjenjuju na cionizam, Izrael i izraelsko-palestinski sukob. To je jasno kada takve radnje prate antisemitske parole, uvrede, a ponekad i fizičko zastrašivanje. Krivljenje Židova kao pojedinaca ili kolektiva za stanje na Bliskom istoku ili isključivanje pojedinaca na temelju njihova židovskog identiteta je čin antisemitizma. Antisemitska propaganda koja kruži internetom ključni je izvor takvih manifestacija antisemitizma.

U kontekstu rasprava o međunarodnom razvoju, uključujući razvoj na Bliskom istoku, važno se prisjetiti da su zemlje sudionice OEES-a u brojnim prigodama opetovano podržale pravo na mirno okupljanje te da je sloboda izražavanja temeljno ljudsko pravo te osnovna sastavnica demokratskoga društva.

Izražavanje antisemitizma na internetu

Društvene mreže postale su ključno oruđe za one koji žele maltretirati Židove i širiti dezinformacije i mržnju. One igraju bitnu ulogu u širenju teorija zavjere, što može utjecati na napore za zaštitu ljudskih prava i demokratskih vrijednosti.

³⁵ *Antisemitism: Summary overview of the data available in the European Union 2003–2013* (Beč: Europska agencija za temeljna prava, 2014), str. 3, <fra-2014_antisemitism-update-2003-2013_web.pdf>.

³⁶ Vidjeti Deklaraciju Vijeća ministara OEES-a br. 8/14, „Declaration on Enhancing Efforts to Combat Anti-Semitism“, Basel, 5. prosinca 2014., <<http://www.osce.org/cio/130556?download=true>>, *op. cit.*, bilješka 8.

³⁷ Glavni tajnik Ujedinjenih naroda, Secretary-General's remarks to the media with Prime Minister Benjamin Netanyahu of Israel, 28. kolovoz 2017., <<https://www.un.org/sg/en/content/sg/press-encounter/2017-08-28/secretary-general%E2%80%99s-remarks-media-prime-minister-benjamin>>.

Godišnje izvješće Centra Simon Wiesenthal „Digitalni terorizam i mržnja“ iz 2017. godine pobraja 24 antisemitske igre koje su dostupne na internetu te navodi kako su antisemitizam i govor mržnje prisutni diljem društvenih mreža, blogova, aplikacija za slanje poruka, internetskih foruma, video-kanala i ostalih internetskih medija.³⁸ Jednako tako izvješće Svjetskog židovskog kongresa otkriva da je 2016. godine na društvenim mrežama svakodnevno bilo objavljeno 1000 antisemitskih objava.³⁹ Budući da su takve objave često usmjerene na račun visokopofiliranih i poznatih osoba, vrlo je izgledno da će se učenici i studenti na internetu susresti s antisemitizmom i govorom mržnje.

Antisemitizam se ponekad u objavama na društvenim mrežama, računima na Twitteru, na blogovima i u razgovorima na forumima često izražava s pomoću simbola (Dodatak 5.).

2016. godine Europska komisija i četiri velike društvene mreže najavile su Kodeks postupanja za suzbijanje protuzakonitog govora mržnje na internetu. Facebook, Twitter, YouTube i Microsoft obvezali su se da će se boriti protiv širenja takvog sadržaja u Europi.⁴⁰ Bit će važno pratiti njegov utjecaj na razine antisemitskog govora mržnje na internetu.

³⁸ „Digital Terrorism and Hate“, Centar Simon Wiesenthal, 2017, <digitalhate.net/>.

³⁹ *The Rise of Anti-Semitism on Social Media: Summary of 2016* (New York i Tel-Aviv: World Jewish Congress i Vigo Social Intelligence, 2017), str. 15.

⁴⁰ Za više informacija vidjeti „Europska komisija i IT poduzeća objavljuju kodeks postupanja u pogledu nezakonitoga govora mržnje na internetu“, priopćenje za medije Europske komisije, 31. svibnja 2016., <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-1937_hr.htm>. release_IP-16-1937_hr.htm>.

3.

**PREVENCIJA
ANTISEMITIZMA
KROZ ODGOJ I
OBRAZOVANJE:
VODEĆA NAČELA**

UNESCO-ova Konvencija protiv diskriminacije u odgoju i obrazovanju zabranjuje diskriminaciju u odgoju i obrazovanju te ustraje na tome da odgoj i obrazovanje mora biti usmjereno „jačanju poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda“ te promicati razumijevanje, snošljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim ili vjerskim grupama“. ⁴¹ Slično tomu, zemlje sudionice OEES-a prepoznale su važnost opsežnog pristupa suočavanju s netolerancijom, uključujući antisemitizam. ⁴² Odgojno-obrazovni pristupi antisemitizmu moraju sačinjavati dio šireg pristupa suočavanju sa svim oblicima mržnje, diskriminacije i netolerancije.

Iako je kontekst antisemitizma različit u svakoj zajednici, gradu, državi, regiji i ustanovi, pa čak i u svakoj učionici, osnovna odgojno-obrazovna načela i prakse za učinkovito suočavanje s tom složenom temom su dosljedni. To su:

- 1) Upotreba pristupa odgoju i obrazovanju utemeljenoga na ljudskim pravima;
- 2) Izgradnja otpornosti učenika i nedoprinošenje problemu;
- 3) Razvoj kritičkog razmišljanja učenika, vještina samorefleksije te sposobnosti razmatranja i obrađivanja kompleksnih pitanja;
- 4) Integracija rodne perspektive za razbijanje predrasuda; te
- 5) Jačanje komplementarnosti s postojećim odgojno-obrazovnim poljima i okvirima, osobito s odgojem i obrazovanjem za globalno građanstvo.

3.1. Upotreba pristupa utemeljenoga na ljudskim pravima

Okvir

Pristup utemeljen na ljudskim pravima je konceptualni okvir koji se temelji na općeprihvaćenim standardima ljudskih prava te je usmjeren na stvaranje društva koje poštuje, štiti i ostvaruje ljudska prava svih ljudi. Taj pristup potvrđuje da zamisli koje se kriju iza antisemitizma osporavaju, potkopavaju i krše temeljna načela ljudskih prava. Pristup odgoju i obrazovanju utemeljen na ljudskim pravima stoga nužno podrazumijeva napore za iskorjenjivanje manifestacija antisemitizma te zaštitu dostojanstva svih ljudi. ⁴³

Upotreba odgoja i obrazovanja o ljudskim pravima kao pristupa bavljenju antisemitizmom uključuje obrazovanje o ljudskim pravima, *putem* ljudskih prava i *za* ljudska prava, kako slijedi:

Odgoj i obrazovanje o ljudskim pravima: učenike i studente podučava o njihovim pravima, uključujući pravo na informiranje (iz raznih nacionalnih i međunarodnih izvora),

⁴¹ UNESCO, Konvencija protiv diskriminacije u odgoju i obrazovanju, Pariz, 1960, <<http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132598e.pdf>>.

⁴² Odluka Vijeća ministara OEES-a br.10/07, „Tolerancija i nediskriminacija: Promicanje međusobnog poštovanja i razumijevanja“, Madrid, 30. studenog 2007. <<http://www.osce.org/mc/29452?download=true>>.

⁴³ *Understanding Anti-Semitic Hate Crimes and Addressing the Security Needs of Jewish Communities: A Practical Guide (Varšava: OEES/ODIHR, 2017), str. 8;* D. Graham i J. Boyd, „Understanding Antisemitic Hate Crime: Do the Experiences, Perceptions and Behaviours of Jews Vary by Gender, Age and Religiosity?“, Institute for Jewish Policy Research, 2017, <<http://www.osce.org/odihr/320021>>.

pravo na slobodu vjeroispovijedi ili vjerovanja i slobodu izražavanja,⁴⁴ kako antisemitizam krši prava pojedinca te o zajedničkoj odgovornosti za zaštitu ljudskih prava;

Odgoj i obrazovanje putem ljudskih prava: osigurava da odgojno-obrazovna okruženja štite ljudska prava učenika, uključujući pravo učenika Židova na razredno okruženje bez antisemitizma; te

Odgoj i obrazovanje za ljudska prava: učenicima daje moć da ostvare svoja prava i brane prava drugih, uključujući zauzimanje za sprječavanje i reagiranje na antisemitizam.

Dobra praksa: Norveška

Norveška vlada donijela je Akcijski plan protiv antisemitizma (2016.–2020.) u kojem se obvezala na borbu protiv antisemitizma i očuvanje židovske baštine. Pristup suradnje među ministarstvima koji vodi Ministarstvo lokalne uprave i modernizacije razvija odgojno-obrazovne programe za borbu protiv antisemitizma, osigurava sredstva za promicanje židovske kulture i baštine te prati i istražuje antisemitske izgrede u Norveškoj. Akcijski plan izričito naglašava da „škole igraju središnju ulogu u podučavanju đaka da poštuju i cijene različitosti te ih uče da žive u 'nesložnoj zajednici'. To je usko povezano s podučavanjem o demokraciji i ljudskim pravima, koje se nalaže i u predmetnoj klauzuli odgoja i obrazovanja u Norveškoj i u općim dijelovima kurikulumu za osnovno obrazovanje.“

Za više informacija: <https://www.regjeringen.no/contentassets/dd258c081e6048e2ad0cac9617abf778/action-plan-against-antisemitism.pdf>

Kako

Obrazovanje o ljudskim pravima odnosi se na odgojno-obrazovne aktivnosti koje promiču poštovanje prema ljudskim pravima i temeljnim slobodama te za cilj imaju spriječiti kršenje ljudskih prava tako što učenicima pružaju znanje, vještine i razumijevanje koje im daje snagu i inspiraciju da doprinesu kulturi ljudskih prava.⁴⁵ Obrazovanje o ljudskim pravima prepoznaje važnu ulogu odgoja i obrazovanja u osobnom razvoju, potpunoj inkluziji i jednakom sudjelovanju⁴⁶ tako što učenike navodi da prepoznaju i prihvate temeljne društvene vrijednosti te, u ovom slučaju, izbjegavaju antisemitske predrasude i ponašanja.

Teme unutar obrazovanja za ljudska prava kao što su borba protiv antisemitizma u nekim slučajevima mogu biti kontroverzne, a ponekad i dovesti do nastanka burnih emocija u učionici, a ona je često mikrokozmos šireg društva. Iako to može zastrašiti neke prosvjetne radnike i osobe ili skupine koje donose odgojno-obrazovne politike i stvaraju kurikulume,

⁴⁴ Iako sloboda izražavanja uključuje pravo na kritiziranje vjeroispovijedi i etničkih skupina, iz šire perspektive pravo izražavanja i pravo na vjeroispovijedi ili vjerovanje trebaju se sagledati kao nedjeljiva i međupovezana prava koja djeluju zajedno s ciljem prevladavanja neznanja i unaprjeđenja mira, tolerancije i dijaloga među skupinama. Međunarodno pravo propisuje određena dopuštena ograničenja slobode izražavanja. Vidjeti ICCPR, *op. cit.*, bilješka 2, članci 18., 19. i 20., <<http://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>>.

⁴⁵ Rezolucija o odgoju i obrazovanju te edukaciji za ljudska prava Opće skupštine Ujedinjenih naroda A/Res/66/137, str. 201.

⁴⁶ To načelo naglašava i Konvencija o pravima djeteta, članak 29. (1), Rezolucija Opće skupštine 44/25 od 20. studenog 1989., <<http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>>.

postoji cijeli niz ulaznih točaka i pedagoških tehnika za uvođenje pitanja antisemitizma u učionicu na siguran način te uz potporu (vidjeti četvrto poglavlje).

Dobra praksa: Vijeće Europe

Vijeće Europe je 2015. godine objavilo paket za profesionalni razvoj učitelja i nastavnika pod nazivom *Živjeti s kontroverzom: Nastava o kontroverznim pitanjima kroz odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava* (EDC/HRE). Vodič počiva na saznanju da učenje o tome kako stupiti u dijalog s ljudima koji imaju drugačije vrijednosti od nas samih te učenje o tome kako ih uvažiti zauzima središnje mjesto u demokratskom procesu te je ključno za zaštitu i jačanje demokracije i razvoj kulture ljudskih prava. Paket za učitelje i nastavnike opisuje određene osobne, teoretske i praktične nastavničke kompetencije koje su nužne te preporučuje pripremu i pedagoške tehnike koje mogu biti korisne u učionici za aktivno i sudioničko učenje i bavljenje temama iz „stvarnog života“.

Za više informacija: <https://rm.coe.int/16806948b6>

3.2. Kako izgraditi otpornosti učenika i ne doprinijeti problemu

Predrasude i diskriminacija ne mogu se u potpunosti iskorijeniti odgojem i obrazovanjem, no ono može učenike potaknuti da razvijaju vještine koje su im potrebne da ih prepoznaju i aktivno odbace. Prosvjetni radnici također mogu unutar školskih zajednica stvoriti uvjete u kojima će se predrasude i diskriminacija, uključujući antisemitizam, teško širiti. Kako bi se to postiglo, odgojno-obrazovne politike moraju osigurati da školska okruženja jačaju otpornost učenika na antisemitizam, rasizam i ostale oblike netolerancije i da ni u kojem slučaju ne dolijevaju ulje na vatru problema⁴⁷ ili stvaraju ili pojačavaju netolerantne stavove prema drugim pojedincima ili skupinama.

Antisemitski narativi lako utječu na učenike putem društvenih mreža. Otpornost na takve narative uključuje poimanje da su takvi narativi pojednostavljene i jednodimenzionalne poruke koje šire klevete i predrasude, diskriminaciju, pa čak i nasilje te da se ne temelje na dokazima.⁴⁸ Odgoj i obrazovanje učenicima mora pomoći da razviju vještine s pomoću kojih će moći razumjeti te rizike i izbjeći usvajanje ponašanja koja se temelje na predrasudama. To je moguće postići tako što ćemo učenicima pomoći da razviju značajke otpornosti te da svoja djela temelje na logici, znanju i razumijevanju, a ne na strahu i dezinformacijama.

U tu svrhu pedagogija može pomoći učenicima da razviju kognitivne, društvene i emocionalne vještine kako bi se oduprli takvim pojednostavljenim perspektivama. Te vještine otpora uključuju sposobnost kritičkog razmišljanja, svijest da su svi ljudi skloni pristranosti, sposobnost vaganja dokaza kako bi znali odvojiti činjenice od predrasuda te razumijevanje i procjenu skupa stajališta. Škole su mjesta u kojima učenici mogu naučiti kako svoje razumijevanje kontroverznih tema koje se tiču ljudskih prava, poput

⁴⁷ Preventing violent extremism through education: A guide for policy-makers (Pariz: UNESCO, 2017), str. 22, <<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002477/247764e.pdf>>.

⁴⁸ Mjere za građenje otpornosti prema nasilnim ekstremističkim pokretima mogu se pronaći u „Izvešću Glavnog tajnika Ujedinjenih naroda – Akcijski plan za sprječavanje nasilnog ekstremizma“, A/70/674, prosinac 2015.

antisemitizma, provesti u djelo.

Dobra praksa: Sjedinjene Američke Države

1985. godine udruga Anti-Defamation League (ADL) pokrenula je kampanju „A World of Difference“ („Svijet razlike“) koja je dovela do stvaranja instituta A World of Difference. Taj je institut danas vodeći pružatelj obrazovanja protiv predrasuda u Sjevernoj Americi i snažno se zalaže za razvoj otpornosti prema narativima koji se temelje na predrasudama. Institutov program interaktivne edukacije i resursi osmišljeni su tako da „prepoznaju pristranost i štetu koju ona nanosi pojedincima i društvu, grade razumijevanje vrijednosti i pozitivnih strana raznolikosti, unaprijede odnose među skupinama te se suoče s rasizmom, antisemitizmom i ostalim oblicima netrpeljivosti.“ Resursi instituta upotrebljavaju se u školama, na sveučilištima, u korporacijama, u službama za javni red i sigurnost te civilnim organizacijama u Sjedinjenim Državama te su prilagođeni i za upotrebu u drugim regijama svijeta.

Za više informacija: <https://www.adl.org/who-we-are/our-organization/signature-programs/a-world-of-difference-institute>

49

3.3. Poticanje kritičkog razmišljanja

Definicija kritičkog razmišljanja

Kritičko razmišljanje primjer je rasuđivanja višeg stupnja koje pojedincu omogućuje da provede analitičku, racionalnu i otvorenu istragu nekog pitanja te donese prosudbu na temelju mogućnosti dolaženja do novih i različitih zaključaka. Kritičko razmišljanje ključno je pri istraživanju složenih pitanja koja se tiču ljudskih prava, kao što je antisemitizam.

Kritičko razmišljanje učenicima omogućuje da:

- Spoznaju logičke poveznice između različitih zamisli;
- Prepoznaju, grade i procjenjuju argumente;
- Uvide nedosljednosti i česte pogreške do kojih dolazi pri rasuđivanju;
- Razmisle o opravdanosti vlastitih uvjerenja i vrijednosti.⁵⁰

Učenici koji su razvili kompetenciju kritičkog razmišljanja češće razumiju antisemitizam na kognitivnoj i društveno-emocionalnoj razini te razvijaju otpor na predrasude. Također su u poziciji da razumiju cijeli niz drugih društvenih pojava, poput ostalih oblika predrasuda, te razviju nužne oblike otpornosti na njih.

UNESCO-ovo vodstvo o obrazovanju za globalno građanstvo (OGG) predlaže da „učenici trebaju razviti vještine kritičkog propitkivanja (primjerice, gdje pronaći informacije te kako analizirati i rabiti dokaze), medijske pismenosti⁵¹ te razumijevanje o tome kako se

⁴⁹ Anti-Defamation League, Institut A World of Difference, <<https://www.adl.org/who-we-are/our-organization/signature-programs/a-world-of-difference-institute>>.

⁵⁰ Vidjeti “What is critical thinking?”, <<http://philosophy.hku.hk/think/critical/ct.php>>.

⁵¹ Zahvaljujući izumu radija i televizije u ranom 20. stoljeću te eksploziji novih tehnologija krajem stoljeća, sada postoji znatan korpus znanja koji kritičko razmišljanje i propitkivanje predstavlja pod rubrikom „informacijska pismenost“ ili „medijska pismenost“. UNESCO rabi krovni pojam medijska i informacijska pismenost (MIP),

informacije posreduju i prenose.⁵² Prema tomu, medijska i informacijska pismenost (MIP) jedan je od mnogih načina prenošenja vještina kritičkog razmišljanja. Učenici kritičko razmišljanje moraju primijeniti i na vlastite stavove i ponašanja te je to stoga važan alat za otkrivanje vlastitih stereotipa i nedemokratskih stavova te proučavanje načina na koje se netolerancija pojavljuje u društvu općenito.

Odgojno-obrazovna praksa i politike moraju se izvesti iz tog cilja. Primjerice, učitelji i nastavnici bi prilikom poticanja učenika na primjenu vještina kritičkog razmišljanja trebali izbjegavati grubu didaktizam. Umjesto toga učenicima bi trebali pružiti prilike da raspravljaju o problemima, analiziraju slučajeve, dovode u pitanje informacije koje im se servira te razmišljaju kritički, pojedinačno ili u skupinama. Aktivnosti u paru ili skupini potiču razvoj razmišljanja višeg stupnja i vještine vođenja ako ih nadgleda moderator koji se brine za to da se izbjegne dominacija jedne osobe ili pritisak skupine na pojedinca s ciljem priklanjanja većinskom mišljenju. Takvi pristupi zahtijevaju dulji vremenski okvir te učinkovite moderatorske vještine, no ishodi učenja mogu biti snažniji.

Poticanje samorefleksije među edukatorima i učenicima

Razvoj otpornosti na predrasude, uključujući antisemitizam, zahtijeva određeni stupanj koncentrirane samorefleksije i od strane učenika i od strane učitelja kako bi se kompleksna pitanja propitala kroz jasnu i nepristranu osobnu prizmu. Samorefleksija je preporučeni pedagoški alat koji prosvjetnim radnicima i učenicima može pomoći da analiziraju svoje ponašanje i uvjerenja te identificiraju svoje skrivene predrasude.

Prosvjetni radnici trebali bi se upustiti u aktivnost samorefleksije kako bi propitali i na koncu ojačali svoju nastavnu praksu i motive. Kako bi pred učenike postavili izazove i pomogli im da identificiraju svoje unutarnje i vanjske predrasude, prosvjetni radnici moraju prvo sami proći taj proces. Jedna od metoda kojom se učitelji mogu poslužiti u svrhu samorefleksije uključuje sljedeći postupak u tri koraka.⁵³ Učitelji bi trebali:

1. Preispitati svoja djela, propitati svoje metode, odlučiti trebaju li unaprijediti svoju nastavnu praksu.
2. Pronaći mentora koji će im pružiti podršku. Mentor može dijeliti vanjska stajališta o učiteljevim odlukama te mu pružiti zrcalnu sliku koja mu je potrebna da uvidi odluke koje donosi u svojoj nastavnoj praksi.
3. Izazvati sami sebe na otkrivanje vlastitih prikrivenih predrasuda, pristranosti i stereotipnog razmišljanja.

Prosvjetni radnici imaju veliku odgovornost da učenike potaknu da se suprotstave stereotipima i predrasudama. Prema tomu, postavljanje izazova za početak pred same sebe za njih može biti oblik katarze.

uzimajući u obzir središnje mjesto tehnologije u svim oblicima informacija i medija. Više o MIP-u nalazi se u odjeljku 4.1.4. „Pristup antisemitizmu kroz medijsku i informacijsku pismenost“.

⁵² Global Citizenship Education, Topics and Learning Objectives (Pariz: UNESCO, 2015), str. 23, <<http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002329/232993e.pdf>>.

⁵³ Sarah Sansbury, „Reflection: Crucial for Effective Teachers“, internetska stranica Teaching Tolerance, 29. prosinca 2011., <www.tolerance.org/magazine/reflection-crucial-for-effective-teachers>.

Učitelji razvijaju vlastite vještine kritičkog razmišljanja i emocionalnu inteligenciju kada pomažu učenicima da sudjeluju u aktivnostima samorefleksije. Dubinsko učenje nastupa kada učenici spoznaju vlastite osjećaje i osjećaje drugih o ovoj ili nekoj drugoj teškoj temi, a ujedno im omogućuje da identificiraju skrivene predrasude na kojima potom mogu poraditi.

Primjeri aktivnosti refleksije za učenike

Vođenje dnevnika

U nastavu uklopite vrijeme za vođenje dnevnika kako bi učenici:

- . imali vremena promisliti i obraditi složene teme s područja ljudskih prava; te
- . upotrijebili vlastite vještine kritičkog razmišljanja kako bi procijenili svoje misli i formulirali mišljenja.

Stvaranje pismenih ili ilustriranih autoportreta

Potaknite učenike na stvaranje autoportreta kako bi mogli:

- . izgraditi vlastitu samosvijest dok promišljaju o različitim aspektima koji sačinjavaju njihov identitet; te
- . identificirati i obznaniti različite čimbenike koje nose u sebi: iskustva, vjerovanja, društvene narative, što vole i ne vole itd.

Kada učenici dovrše svoj autoportret te ako je to prikladno s obzirom na senzibilitete određene skupine učenika, autoportrete je moguće izložiti u učionici. Popratne aktivnosti mogu uključivati:

- . Zajednički obilazak autoportreta kako bi ih razred razmotrio i pružio moguću kritiku autoportreta. Kritike se ne trebaju temeljiti na umjetničkom talentu, već na sposobnosti učenika promatrača da na temelju autoportreta nauče nešto o umjetnikovu identitetu. Preporučljivo je da učenici ispunjavaju radne listiće dok proučavaju izložke te pokušaju utvrditi jedinstvene atribute svojih kolega. Radni listići mogu uključivati primjere atributa koje učenici mogu potražiti, kao što su: interesi, rod, vjeroispovijed, hobiji, jezik, kultura itd.
- . Rasprava nakon obilaska učionice može se usredotočiti na prepoznavanje raznolikih identiteta koji sačinjavaju jedan razred.

Vođenje dnevnika nakon samorefleksije u kojima učenici mogu razmotriti pitanja kao što su:

- . Što sam naučio/la o svojem samopoimanju identiteta, a što nisam znao/la prije ovoga projekta?
- . Što sam naučio/la o svojim kolegama iz razreda, a što nisam znao/la dok nisam promotrio/la izložke?
- . Prikazuje li moj razred raznolikost današnjeg svijeta?

Bitno je da učitelj procijeni zrelost i senzibilitete skupine učenika s kojom radi dok donosi odluku o tome treba li ili ne i u kojoj mjeri podijeliti s ostatkom razreda rezultate aktivnosti pojedinačne ili grupne samorefleksije.

Nošenje s kompleksnosti

Nastava koja istražuje pojedini složeni čimbenik antisemitizma te kompleksnost židovske povijesti i iskustava gradi učeničke kapacitete za refleksivno i kritičko razmatranje mnogih svjetskih pitanja te ih može potaknuti na informirano i svrhovito građansko djelovanje. Kako bi učenici stekli konkretno poimanje antisemitizma, nastava treba uključivati različita stajališta o društvenim i političkim napetostima koje potpaljuju predrasude te stajališta koja ih razbijaju i ublažavaju. Kada učenici pri takvim vježbama primjenjuju vještine kritičkog razmišljanja, stječu dublje znanje o složenom fenomenu antisemitizma i ostalim oblicima predrasuda koja se odnose na neku skupinu te o tome zašto je pristup koji se temelji na ljudskim pravima toliko važan u nošenju s njima.

Primjeri takvih nastavnih aktivnosti uključuju:

- Učenici pokušavaju pronaći primjere suvremene netolerancije prema Židovima i ostalim skupinama koje trpe predrasude te sagledati povijesni kontekst tih predrasuda te njihove sličnosti i razlike.⁵⁴
- Učenici preispituju način na koji razni medijski izvori prikazuju Židove te pokušavaju zaključiti jesu li Židovi prikazani kao normalni članovi ljudskoga društva, kao antisemitski stereotipi ili ih se prikazuje samo unutar određenih konteksta, čime se prenosi pojednostavljena ili ograničena slika židovskog iskustva kroz povijest (kao kada se Židove prikazuje isključivo kao biblijske likove, žrtve holokausta ili aktere u sukobima na Bliskom istoku).

Dobra praksa: Francuska

Francuski Muzej sjećanja na šou (Mémorial de la Shoah) razvio je obrazovne radionice za učitelje i učenike na temu teorija zavjere na društvenim mrežama te njihove veze s antisemitizmom. Na temelju primjera preuzetih s društvenih mreža (poruke, fotomontaže, i videozapisi) polaznici uče prepoznati i dekonstruirati teorije zavjere i povezane lažne prikaze i stereotipe. Cilj radionica je potaknuti kritičko razmišljanje i aktivno uključivanje te potaknuti polaznike da provjeravaju činjenice i s oprezom čitaju poruke na internetu.

Za više informacija: <http://www.memorialdelashoah.org/pedagogie-et-formation/activites-pour-le-secondaire/ateliers-pedagogiques.html>

3.4. Integracija rodne perspektive za razbijanje predrasuda

Obrazovanje s rodnom perspektivom presudno je kako bi učenici mogli početi uviđati dinamiku identiteta općenito, a odabir tog pristupa učiteljima može biti od koristi i jer naglašava provjerene pedagoške pristupe koji se mogu prilagoditi u svrhu raskrinkavanja predrasuda i diskriminacije. Važno je da i donositelji odluka i učitelji razmotre važnost interseksionalnosti, zajedničkih obilježja te razlika između roda, rase i ostalih osi nejednakosti ili predrasuda, uključujući antisemitizam.

⁵⁴ Različiti oblici predrasuda s kojima se potrebno suočiti trebaju se sagledati na temelju specifične logičke podloge pojedine predrasude i u njezinu vlastitom kontekstu. Primjerice, bitno je da učenici shvate da antisemitizam često koegzistira s društvenom uključenošću Židova u sve slojeve društva, za razliku od nekih drugih oblika diskriminacije. Učitelji i nastavnici moraju pažljivo pristupiti takvim razlikama kako ne bi pogoršali stereotipe koje pokušavaju usporediti. Vidjeti *Podučavanje o antisemitizmu: Zašto i kako? Vodič za nastavnike*, op. cit., bilješka 32, str. 5.

Dobra praksa: Europsko udruženje za proučavanje roda ATGENDER

Europsko udruženje za proučavanje roda, obrazovanje o rodu i dokumentaciju roda (ATGENDER) je široko udruženje akademika, praktičara, aktivista i institucija na polju ženskih i rodnihi studija, feminističkog istraživanja, ženskih prava, rodne jednakosti i raznolikosti. Edukatorima pruža bogat korpus resursa i nastavnih materijala koje je moguće preuzeti bez naplate, uključujući serijal knjiga „Teaching with Gender“ („Nastava s rodom“) u kojem je predstavljen širok spektar nastavnih praksi. Neki od naslova uključuju *Teaching “Race” with a Gendered Edge* (Nastava o „rasi“ kroz prizmu roda), *Teaching Against Violence* (Nastavom protiv nasilja), *Teaching Intersectionality* (Nastava o interseksionalnosti) itd.

Među mnogim ciljevima udruženja nalaze se i: prepoznavanje nekadašnjih i sadašnjih nejednakosti, otimačine i otuđenja u Europi i šire te borba protiv njih; učenje kako prepoznati borbe istomišljenika, solidarizirati se s njima te ih prihvatiti; te stvaranje prostora za složene rasprave i kritike.

Za više informacija: <https://atgender.eu/category/publications/volumes/>

3.5. Jačanje komplementarnosti s obrazovanjem za globalno građanstvo

Odgojno-obrazovnim politikama potrebno je promicati reakcije na antisemitizam koje su sveobuhvatno i konzistentno integrirane jedna s drugom kako bi se osiguralo da će svi učenici uživati u sigurnom okruženja koje pogoduje njihovu zdravlju, dobrobiti i učenju. Slično tomu, sprječavanje antisemitizma mora biti dio odgojno-obrazovnih politika kako bi se osiguralo da odgojno-obrazovni sadržaj i pristupi nastavi i učenju promiču znanje, vještine, kompetencije i ponašanja za demokratske kulture, mir i globalno građanstvo ili streme spriječiti nasilje u širem smislu.

Odgojno-obrazovni pristupi antisemitizmu su, prema tomu, usko povezani sa srodnim poljima kao što su:

Odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo, koje učenike uči demokratskim pravima i odgovornostima, potiče poštivanje raznolikosti te promiče vladavinu zakona.

Obrazovanje o holokaustu i genocidu, koje učenike uči o slučajevima genocida, njihovoj povijesti, etiologiji, poticajima, prirodi, ostvarenjima i učinku.

Odgoj i obrazovanje za prevenciju nasilnog ekstremizma, kojemu je cilj stvoriti uvjete koji štite učenike od nasilnog ekstremizma te ojačati zalaganje učenika za nenasilje i mir.⁵⁵

U širem smislu, učitelji i donositelji politika obrazovanje za sprječavanje antisemitizma i reakciju na njega mogu sagledati kao dopuni i/ili jednu sastavnicu OGG-a.

⁵⁵ Preventing violent extremism through education: A guide for policy-makers (Pariz: UNESCO, 2017), str. 22,

Taj odgojno-obrazovni pristup razvija osjećaj pripadnosti učenika široj zajednici i općem ljudstvu.⁵⁶

Konceptualne dimenzije odgoja i obrazovanja za globalno građanstvo⁵⁷

Cilj odgoja i obrazovanja za globalno građanstvo je potaknuti učenike da se na lokalnoj i globalnoj razini aktivno uključe u suočavanje s globalnim izazovima i njihovo rješavanje kako bi, na koncu, postali proaktivni doprinositelji ravnopravnijem, mirnijem, tolerantnijem, inkluzivnijem, sigurnijem i održivijem svijetu. Odgoj i obrazovanje za globalno građanstvo ima tri konceptne dimenzije:

„Kognitivna: za stjecanje znanja i razumijevanja te razvoj vještina kritičkog razmišljanja za analizu i procjenu globalnih problema i međupovezanosti/međuovisnosti zemalja i različitih populacija.

Socio-emocionalna: za stjecanje osjećaja pripadnosti općem ljudstvu, dijeljenja vrijednosti i odgovornosti, dijeljenja empatije, solidarnosti i poštovanja prema različitostima i raznolikosti.

Ponašajna: za odgovorno djelovanje na lokalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini za mirniji i održiviji svijet.“

Krajnji cilj obrazovanja o antisemitizmu su sljedeći rezultati, koji su u skladu s konceptualnim dimenzijama OGG-a:

Pojačano kognitivno učenje: učenici razumiju ishodišta, etiologiju, prirodu, evoluciju i opseg antisemitizma, uključujući stereotipe, teorije zavjere i predrasude koje su ukorijenjene u povijesti, jeziku, medijima, društvu i kulturi;

Pojačana socioekonomska inteligencija: učenici cijene stajališta drugih, grade identitet na temelju pozitivnih čimbenika umjesto da sebe i druge definiraju kroz negativne, antisemitske stereotipe; te

Poboljšanje ponašanja: Učenici se prema svakoj osobi ponašaju jednako i pristupaju joj kao prema pojedincu te time doprinose općoj razini tolerancije i uvažavanju različitosti u učionici i zajednici.

⁵⁶ UNESCO-ov okvir OGG-a razvija znanja, vještine, vrijednosti i stavove učenika s ciljem osiguravanja ravnopravnijeg, mirnijeg, tolerantnijeg, inkluzivnijeg i održivijeg svijeta. Uključuje obrazovanje za mir, kojemu je cilj razviti kulturu mira, a to podrazumijeva ne samo odbacivanje nasilja i nenasilno rješavanje sukoba, već i predanost načelima jednakosti, slobode, pravde, vladavine zakona i ljudskih prava, čime se otvara put trajnom miru.

⁵⁷ Vidjeti *Global Citizenship Education, Topics and Learning Objectives*, op. cit. bilješka 53, str. 15.

Obrazovni ciljevi u obrazovanju za suočavanje s antisemitizmom i odgoju i obrazovanju za globalno građanstvo

Područje učenja	Odgoj i obrazovanje za globalno građanstvo	Posebni obrazovni ciljevi u obrazovanju za suočavanje s antisemitizmom	Primjer aktivnosti
Kognitivno	Učenici se koriste svojim vještinama kritičkog razmišljanja kako bi u dubinu razumjeli regionalna, nacionalna i lokalna pitanja te međupovezanost i međuovisnost različitih zemalja i populacija.	Učenici razumiju etiologiju i razvoj antisemitizma i njegovih manifestacija u kontekstu vlastitog i drugih društava tijekom raznih povijesnih razdoblja. Učenici će se koristiti svojim vještinama kritičkog razmišljanja pri uporabi tehnika samorefleksije kako bi analizirali vlastite pretpostavke o ljudskom ponašanju.	Učenici mogu promisliti o čimbenicima koji mogu utjecati na ljudsko ponašanje i događaje u povijesnom i suvremenom kontekstu. To mogu činiti, primjerice, dok istražuju nedavni antisemitski izged u vlastitoj ili susjednoj zemlji. Mogu raditi u paru ili manjih grupama i pokušati identificirati različita stajališta sudionika u izgedu, a zatim mogu promisliti o izborima i ostalim stvarima koje mogu utjecati na ljudsko ponašanje tijekom izgeda.
Socio-emocionalno	Učenici doživljavaju osjećaj pripadnosti općem ljudstvu, razvijaju empatiju te grade poštovanje prema različitim i sličnostima među narodima.	Učenici suosjećaju sa svim izopćenicima, žrtvama kršenja temeljnih ljudskih prava, npr. tijekom razdoblja intenzivnog antisemitizma, te razvijaju emocionalnu predanost šticeњу ljudskih prava i borbi protiv diskriminacije.	Učenici mogu promisliti o utjecaju antisemitizma na pojedince u vlastitom i drugim društvima. To čine uspoređujući različita iskustva i reakcije muškaraca i žena na antisemitizam te promišljaju o vlastitim reakcijama na suvremeni antisemitizam. To mogu tako što će poslušati ispovijesti ili medijska izvješća, uključiti se u židovske organizacije i zajednice, pročitati relevantnu literaturu, slušati glazbu, stvarati ili promatrati slikovnu umjetnost itd.

Područje učenja	Odgoj i obrazovanje za globalno građanstvo	Posebni obrazovni ciljevi u obrazovanju za suočavanje s antisemitizmom	Primjer aktivnosti
Ponašajno	Učenici učinkovito i odgovorno djeluju na lokalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini kako bi stvorili okruženje u kojemu se poštuju ljudska prava.	Učenici prate manifestacije antisemitizma ili nekog drugog oblika predrasuda i diskriminacije te proučavaju kakve napore ostali ulažu u borbu protiv njih, a ujedno promišljaju o vlastitim vrijednostima i djelima i uključuju se u aktivnosti kako bi tim putem utjecali na vršnjake ili zajednicu.	Učenici mogu razmotriti dijela povijesnih ličnosti koje su se zauzele protiv antisemitizma (npr. Emile Zola ili Papa Ivan Pavao II.) te zabilježiti slučajeve antisemitizma koji se javljaju danas u njihovoj zajednici ili na internetu. Njihova reakcija može uključivati javno ili osobno odbacivanje antisemitizma, učenje o tome kako prijaviti slučajeve antisemitizma putem relevantnih mehanizama, suočavanje s antisemitizmom na internetu ili mobiliziranje drugih kako bi im se i oni priključili i izrazili solidarnost sa žrtvama antisemitizma.

4.

**KAKO UČENIKE
OBRAZOVATI O
ANTISEMITIZMU**

4.1. Glavne teme i izazovi

4.1.1. Obrazovanje učenika o antisemitskim stereotipima

Pedagoško pitanje

Kako bi spriječili razvitak antisemitskih stereotipa kod učenika te identificirali i umanjili takve stereotipe ako do njih dođe, učitelji trebaju primijeniti određena pedagoška načela.

Primjer metodologije za nastavu o stereotipima⁵⁸

Istražite povijest stereotipa. Učitelj može povesti raspravu o stereotipima, a učenici mogu podijeliti primjere stereotipa za koje su čuli ili kojima su svjedočili. Kada razred identificira određeni stereotip, to je učitelju prilika da povede učenike u istragu povijesti i postanka tog stereotipa. Učitelj učenike treba voditi u učenju o tome kako je taj stereotip evoluirao te o lažnim pretpostavkama ili povijesnoj situaciji na kojima se on temelji. Taj proces kojim učenici prate podrijetlo i život jednog stereotipa obično umanjuje i oslabljuje stereotip, pa ga učenici i ostali članovi zajednice više ne mogu rabiti kako bi njime nanosili zlo drugima.

Istražite ulogu odnosa moći u stereotipima. Ljudska bića po prirodi ostale svrstavaju u skupine. Rezultat toga je da ljudi ponekad odveć pojednostave sliku određene skupine. Kada se ta ograničena slika proširi i počne definirati neku skupinu, tada je ona evoluirala u stereotip, što ponekad može dovesti do predrasuda na račun te skupine. Kako se stereotip širi tako raste njegova snaga, a to naposljetku dovodi do smanjenja moći ciljane skupine te povećanja moći skupine koja taj stereotip širi.

Učitelj to može naglasiti tako što će učenike provesti kroz proces učenja o tome kako stereotipi s vremenom rastu, istražiti s njima ulogu odnosa moći u nastanku stereotipa te ih zapitati utječe li to i na koji način na pojedinčevo uživanje njegovih ljudskih prava.

Prihvatite zajedničku odgovornost za odbacivanje stereotipa. Učitelj treba učenike potaknuti da prihvate svoju zajedničku odgovornost za prepoznavanje i dekonstrukciju stereotipa. Kroz proces prepoznavanja, istraživanja i difuzije štetnih stereotipa unutar učionice učenici također mogu prepoznati svoje vlastite predrasude za koje možda nisu znali da ih oni ili njihovo društvo imaju, a koje mogu imati negativan učinak na Židove u njihovoj okolini, na primjer vršnjake židovske vjeroispovijedi u njihovu razredu. Zajednička odgovornost među učenicima stvara atmosferu podrške unutar učionice te ih potiče na timski rad, posebice između učenika koji su doprije možda imali predrasude jedni prema drugima.

Učinkovita metodologija za podučavanje učenika o antisemitskim stereotipima uključuje istraživanje povijesti stereotipa, istraživanje uloge odnosa moći u nastanku stereotipa te priznavanje zajedničke odgovornosti za prepoznavanje i odbacivanje stereotipa. Učitelj može s pomoću kreativnih vježbi istražiti te i ostale srodne teme o stereotipima.

⁵⁸ Ovaj isječak preuzet je prvenstveno iz Jonathan Gold, „Teaching About Stereotypes 2.0“, internetska stranica Teaching Tolerance, 11. siječnja 2016., <<https://www.tolerance.org/magazine/teaching-about-stereotypes-20>>.

Na koncu, učitelj treba primijeniti skup pedagoških smjernica kao temelj za svaki oblik nastave o antisemitskim stereotipima.

Definiranje stereotipa i predrasuda

Stereotip je odveć pojednostavljena predodžba o određenoj skupini ljudi. Predrasuda je mišljenje o skupini ljudi ili pojedincu unutar skupine koje se temelji na stereotipu.

Ljudi se često smiju stereotipima ili ih ignoriraju. Međutim, stereotipi potiču predrasude i predstavljaju opasnost u razrednom okruženju. Prema Clydeu Steeleu, „prijetnja stereotipa“ znači „biti u situaciji ili činiti nešto za što je bitan negativan stereotip o (nekom) identitetu.“⁵⁹ Kada je učenik suočen s prijetnjom stereotipa, tjeskoba koju ta negativna pretpostavka stvara u njemu pojačava kognitivni stres. Presudno je da učitelji prepoznaju stereotipe u svojoj učionici te ih odbace kako bi ih umanjili.

Primjeri vježbi za suočavanje s antisemitskim stereotipima i njihovu prevenciju

Tvorci kurikulumu u njega mogu uvrstiti kreativne vježbe i sadržaj koji će spriječiti razvoj antisemitskih stereotipa kod učenika:

Upotrijebite
osobne priče

Ispričajte osobne priče koje naglašavaju:

- Raznolikost unutar židovskog svijeta, kako biste pokazali da Židovi, baš kao i ljudi koji pripadaju drugim tradicijama, imaju širok spektar vjerskih vjerovanja i praksi, ili ih ne moraju imati
- Zajednička svojstva Židova i ostalih, poput kulturnih, socioekonomskih, geografskih, jezičnih i ostalih značajki
- Pojedine Židove i ostale ljude iz raznih vjerskih ili kulturalnih zajednica koji imaju ili su imali pozitivan utjecaj u lokalnom, nacionalnom i/ili međunarodnom kontekstu.

Integrirajte
pitanje
antisemitizam
a u nastavu
povijesti

- Povijesti Židova, uključujući povijest Države Izrael te izraelsko-palestinsko pitanje, u školi obradite kao dio lokalne, nacionalne ili međunarodne povijesti, s pomoću multiperspektivnog pristupa.⁶⁰
- Individualizirajte povijest i pričajte osobne priče o pojedinim Židovima (običnim ljudima ili poznatim ličnostima koje su doprinijele znanosti, umjetnosti, filozofiji itd.)
- Sagledajte na koji način razni stereotipi koji su prihvaćeni u društvu utječu na prava muškaraca, žena i članova određenih zajednica i skupina, uključujući Židove, u različitim razdobljima povijesti te danas
- Uključite lekcije o antisemitizmu prije i nakon holokausta pa sve do danas (ovo nije zamjena za osnovnu nastavu o holokaustu).

⁵⁹ C. M. Steele, Steven J. Spencer i Joshua Aronson, „Contending with the Group Image: The Psychology of Stereotype and Social Identity Threat“, u Mark.P. Zanna, (ur.), *Advances in Experimental Social Psychology* 34 (Amsterdam: Academic Press, 2002), str. 379-440.

⁶⁰ Za opsežan popis izvora na kojima je moguće naći više informacija vidjeti kolekciju o Bliskom istoku knjižnice Sveučilišta Yale, <<https://www.library.yale.edu/neareast/politics1.html>>.

Vrsta vježbe	Primjer vježbe na nastavi
Teorije zavjere razbijajte s pomoću primjera	• Neka učenici u timovima istraže ishodišne točke nekog stereotipa i/ili teorije zavjere;⁶¹ • Tijekom procesa istrage, neka sastave popis primjera koji prikazuju negativne učinke teorija zavjere; • Među učenicima stvorite partnerstva za učenje s ciljem razvoja zajedničke odgovornosti na temelju zajedničkog rada i obrade podataka;⁶² i/ili • Potaknite učenike da uvide kako se narativi tijekom vremena mijenjaju, pa se jedan istiniti čimbenik izvan konteksta može pretvoriti u pojednostavljeno, stereotipno stajalište.
Stavite raznolike identitete učenika u fokus	• kako bi promislili o svojim raznolikim identitetima, učenici mogu stvoriti vlastite autoportrete (pismene, crtane, pjesničke itd.); • Neka učenici predstave svoje autoportreta pa od njih zatražite da uvide raznolikosti u vlastitom razredu (npr. rasa, boja kože, nacionalnost, jezik, nacionalno ili etničko podrijetlo, vjeroispovijed, kultura, spol, seksualna orijentacija, hobiji, interesi, ideali i jedinstvene navike); • Navedite učenike da prepoznaju određene vidove svojih autoportreta koji mogu upućivati na stereotip ili ga stvoriti. To ćete učiniti tako da učenike zamolite da se usredotoče na to tko su i na čimbenike koji utječu na oblikovanje njihova identiteta (uključujući vlastite unutarnje izbore i vanjske pritiske); i/ili • Istražite vezu između učenikova poimanja vlastitih crta ličnosti te tuđih poimanja tih istih crta kako biste pokazali kako se grade društveni narativi.

Pedagoške smjernice za obrazovanje učenika o antisemitskim stereotipima

Smjernice koje slijede učiteljima pružaju pedagoške alate s pomoću kojih mogu obraditi antisemitizam na nastavi u svojoj učionici ili ostalim odgojno-obrazovnim prostorima.⁶³

Prilagodite program svakom razredu: Na početku školske godine učitelji bi trebali pokušati odgovoriti na sljedeća pitanja kako bi svoj stil podučavanja o antisemitizmu mogli prilagoditi pojedincima u svojem razredu:

- Tko su učenici? Otkuda potječu?
- Je li u njihovu području u posljednje vrijeme bilo antisemitskih izgređa ili drugih oblika netolerancije?
- Imaju li otprije iskustva s antisemitizmom i/ili židovskom zajednicom?

⁶¹ Najvjerojatniji ishod je da će učenici shvatiti da nemaju dovoljno dokaza koji bi poduprli stereotipe ili teorije zavjere te će ih moći razbiti.

⁶² U teoriji, vjerojatnije je da će se tim vještinama aktivne istrage koristiti i kada u budućnosti budu izloženi drugim teorijama zavjere te neće upasti u stereotipno razmišljanje i predrasude koje ih mogu odvesti prema ekstremističkim stajalištima.

⁶³ Ovi prijedlozi preuzeti su iz *Podučavanje o antisemitizmu: Zašto i kako? Vodič za nastavnike*, op. cit., bilješka 32.

- Imaju li iskustva s ostalim vrstama netolerancije?
- Kakve bi predrasude članovi skupine mogli imati kao zajednica ili pojedinačno?
- Kakvu povijest ima vaše mjesto, osobito što se tiče židovske povijesti?

Učitelj mora u učionici stvoriti prostor u kojemu će učenici moći raspravljati o osjetljivim pitanjima, uključujući stereotipe i predrasude. Učitelj mora postaviti opća pravila kako bi učenici mogli dijeliti svoja stajališta i iskustva bez straha od ponižavanja i ismijavanja. Učitelj mora inzistirati na međusobnom poštovanju kako bi stvorio sigurno i povjerljivo okruženje za sve sudionike.⁶⁴ Sigurno okruženje se u učionici može stvoriti tako što ćemo, primjerice, učenicima omogućiti da snose zajedničku odgovornost za stvaranje razrednih pravila ponašanja za promicanje međusobnog poštovanja. Dok učenici rade zajedno kao razred na stvaranju tih pravila, ujedno stvaraju okruženje koje uključuje sve njihove glasove, to jest okruženje koje potiče razvoj kvaliteta vodstva i poštivanje ljudskih prava.

Učitelj treba održati raspravu o općim obrascima stereotipiziranja koja će predstavljati ulaznu točku za podizanje razine svijesti o određenom stereotipu, uključujući antisemitizam. To može uključivati uporabu primjera stereotipa i povezanih obrazaca s ciljem navođenja učenika da spoznaju negativne učinke stereotipiziranja te (često vrlo privlačnog) pojednostavljenog pristupa kompleksnim pitanjima kakav stereotipi potiču i omogućavaju.

Učitelj mora biti pažljiv ako se odluči koristiti antisemitskim prikazima i slikama. Mora biti svjestan da ljudski mozak slike obrađuje drugačije od riječi te da će se slike vjerojatno učenicima urezati u pamćenje, osobito ako nisu otprije upoznati s tim slikama. Pri uporabi slika potrebno je materijal odabrati pažljivo i u skladu s preporučenom metodologijom, primjerice prema projektu *Teaching Tolerance (Učenje tolerancije)*⁶⁵, kako bi se učenicima omogućilo poimanje načina na koji slike mogu iskriviti stvarnost.

Učitelji koji se žele koristiti stereotipnim slikama trebali bi učenike provesti kroz istragu povijesti stereotipa, što je metoda razbijanja stereotipa putem procesa učenja o tom stereotipu.

Učitelj može pomoći učenicima da istraže teške teme putem suradničkog učenja, čime učenicima omogućuje da razrade složena pitanja zajedničkim radom u grupama. Takvo okruženje učenicima omogućuje da postanu aktivni sudionici vlastitog procesa učenja u atmosferi u kojoj se uvažavaju svačija ljudska prava.

⁶⁴ Praktične preporuke o upravljanju raspravom u razredu moguće je naći u *A Teacher's Guide on the Prevention of Violent Extremism* (Pariz: UNESCO, 2016), <<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002446/244676e.pdf>>.

⁶⁵ *Teaching Tolerance* je projekt neprofitne organizacije Southern Poverty Law Center iz Sjedinjenih Američkih Država pokrenut 1991. godine radi sprječavanja širenja mržnje. Vidjeti <<https://www.tolerance.org/professional-development>>.

Dobra praksa: Ujedinjeno Kraljevstvo

Centar za obrazovanje o holokaustu sveučilišta University College London stvorio je odgojno-obrazovnu aktivnost „Unlocking antisemitism“ („Raskrinkajmo antisemitizam“) koja učiteljima omogućuje da obrade antisemitske stereotipe u svojim učionicama. Aktivnost se nadograđuje na film „Roots of anti-Semitism“ („Korijeni antisemitizma“) i učenicima omogućuje da nauče o povijesnom razvoju antisemitskih stereotipa te ih potiče da kritički preispitaju predrasude općenito i antisemitizam konkretno. Centar nudi s aktivnosti povezane radionice za učitelje, a povezani nastavni materijali dostupni su ne internetu bez naplate.

Za više informacija: <https://www.holocausteducation.org.uk/lessons/open-access/unlocking-antisemitism/>

4.1.2. Obrazovanje učenika o holokaustu

Određena povijesna tema

Obrazovanje o holokaustu, tj. podučavanje i učenje o genocidu počinjenom nad židovskim narodom te progonu i ubojstvima drugih skupina ljudi od strane nacističke Njemačke i njezinih suradnika intenzivno se provodi unutar školskih kurikulumu u mnogim zemljama.⁶⁶ Takav razvoj je važan i dobrodošao, no to nije adekvatna zamjena za obrazovanje o antisemitizmu. Ako se antisemitizmom bavimo isključivo putem nastave o holokaustu, učenici mogu zaključiti da antisemitizam danas nije problem ili steći pogrešan dojam o njegovim suvremenim oblicima.

Primjereno je i potrebno uključiti lekcije o antisemitizmu u nastavu o holokaustu jer je to ključno za razumijevanje konteksta u kojemu se odigrala diskriminacija, izopćivanje te, na koncu, uništavanje Židova u Europi. Slično tomu, nastava o antisemitizmu trebala bi spomenuti holokaust kao vrhunac antisemitizma u povijesti, tijekom kojega je pod okriljem države prognano i ubijeno šest milijuna Židova od strane nacističke Njemačke i njezinih suradnika.

⁶⁶ ODIHR redovito pregledava i prikuplja postojeće prakse za sjećanje na holokaust diljem OEES-a. Vidjeti „Holocaust Memorial Days: An overview of remembrance and education in the OSCE region“, ODIHR, 27. siječnja 2015., <<http://www.osce.org/hmd2015>>. Također vidjeti Peter Carrier, Fuchs, Eckhardt, Fuchs i Torben Messenger, *The International Status of Education about the Holocaust. A Global Mapping of Textbooks and Curricula. Summary* (Pariz: UNESCO, 2015).

Dobra praksa: Sjedinjene Američke Države

Muzej sjećanja na holokaust u Sjedinjenim Američkim Državama globalni je predvodnik u poticanju svijesti o holokaustu i njegovoj suvremenoj važnosti u vidu podučavanja široke publike o tome zašto se holokaust dogodio i kako se dozvolilo da se on dogodi. Posjetitelji se susreću s povijesti holokausta i povezanih zločinačkih radnji kroz perspektivu žrtava i mnogih ljudi koji su sudjelovali ili su bili suučesnici u zločinima počinjenima u Drugom svjetskom ratu. Muzej doseže široku publiku (uključujući, no ne isključivo, učitelje, javne službenike, vojne vođe, učenjake i omladinu) kojoj prenosi mnoge pouke kojima nas je poučio holokaust na način koji vodi k promišljanju o tome kako su antisemitizam i ostali oblici mržnje utjecali na razvoj holokausta, kako razni preduvjeti mogu dovesti do masovnog nasilja i genocida te kako pojedinci i donositelji odluka danas mogu spriječiti sličnu katastrofu.

Za više informacija: <https://www.ushmm.org/>

Obrazovanje o holokaustu senzibilizira učenike na opasnosti stereotipa i predrasuda te ih dovodi oči u oči s mogućim posljedicama antisemitizma. Također naglašava teška moralna pitanja te posljedice osobnih odabira pojedinaca koji su suočeni s diskriminacijom i progonom ili ratnim okruženjem. Obrazovanje učenika o ovom događaju iz prošlosti učenike može potaknuti da dignu svoj glas te nadiđu ravnodušnost u slučajevima u kojima se Židovi i ostali danas suočavaju s diskriminacijom. Učitelji učenike mogu zamoliti da istraže nekadašnju i trenutnu antisemitsku propagandu kako bi izgradili most između prošlosti i sadašnjosti. Neka imaju pritom na umu da se obrazovanjem o holokaustu ne može spriječiti suvremeni antisemitizam, jer on je utemeljen na drugačijim ideološkim pretpostavkama i očituje se u drugačijim kontekstima.

Obrazovanje učenika o holokaustu jača načela ljudskih prava

Obrazovanje o holokaustu vrlo je bitno u kontekstu napora za promicanje i poštivanje ljudskih prava općenito. Primjerice, podučavanje i učenje o holokaustu:

- . Otkriva krhkost svih društava i institucija koje bi trebale štititi sigurnost i prava sviju te pokazuje kako je te institucije moguće okrenuti protiv nekoga segmenta društva
- . Naglašava aspekte ljudskog ponašanja koji se javljaju u svim društvima, kao što je traženje žrtvenog jarca, te ulogu straha, pritiska okoline, pohlepe i mržnje u društvenim i političkim odnosima
- . Otkriva opasnost predrasuda, diskriminacije i dehumanizacije
- . Produbljuje promišljanje o moći ekstremističkih ideologija, propagande i govora mržnje
- . Privlači pažnju na međunarodne institucije i standarde koji su razvijeni kao odgovor na zločine počinjene tijekom Drugog svjetskog rata.⁶⁷

⁶⁷ Detaljne nastavne ciljeve koji se odnose na obrazovanje o holokaustu moguće je pronaći u *Education about the Holocaust and preventing genocide: A policy guide* (Pariz: UNESCO, 2017).

Prevenција poricanja holokausta i sekundarnog antisemitizma

Oni koji poriču holokaust svijetom šire propagandu. Učitelji se tim problemom moraju pozabaviti na nastavi. Kako bi bilo učinkovito, obrazovanje o holokaustu učenicima bi trebalo omogućiti da prepoznaju i odbace poruke koje uključuju poricanje i iskrivljavanje povijesnih činjenica. Učitelji bi s učenicima trebali raspraviti o motivima uporabe poricanja holokausta kao sredstva širenja propagande. To je ključno jer oni koji poriču holokaust šire laži i dezinformacije koje se neinformiranim čitateljima mogu učiniti razumnima. Stoga je važno da i učenici i učitelji steknu vještine koje će im omogućiti da artikuliraju sažete odgovore i pobiju navode kojima se poriče holokaust kada se s takvim navodima susretnu.

Sekundarni antisemitizam obično se smatra reakcijom na osjećaj krivnje koji je u sukobu s osobnim pozitivnim osjećajem nacionalnog identiteta. Istraživanja pokazuju da u mnogim okolnostima naglašavanje patnje žrtvi kako bi se pobudile simpatije ili smanjile predrasude slušatelja ima učinak koji je suprotan od željenoga.⁶⁸ Učitelji mogu umanjiti rizik od sekundarnog antisemitizma tako što će o holokaustu podučavati na način koji nikoga ne optužuje te učenicima dati moć da se aktivno suoče sa suvremenim antisemitizmom.

Dobra praksa: Austrija

Produkt austrijskog programa za učitelje i učenike **erinnern.at** na temu „Nacionalsocijalizam i holokaust: Sjećanje i sadašnjost“ su odgojno-obrazovni resursi za borbu protiv suvremenog antisemitizma u Austriji. Jedan dobar primjer takvog resursa je knjižica ***A Human Being is a Human Being: Racism, Anti-Semitism and You Name It...*** (*Ljudsko biće je ljudsko biće: Rasizam, antisemitizam i tako dalje...*). Mladi Austrijanci različitog sociokulturnog podrijetla kroz program aktivno sudjeluju u radionicama, a njihova iskustva i izjave, uključujući iskustva s antisemitizmom, čine dio nastavnog materijala.

Za više informacija: http://www.erinnern.at/bundeslaender/oesterreich/lernmaterial-unterricht/antisemitismus/ein-mensch-ist-ein-mensch/13_layout_erinnern_endkorrektur_english_.pdf

4.1.3. Obrazovanje učenika o antisemitizmu u kontekstu nastave o suvremenoj povijesti

Nastava povijesti koja skreće pažnju na političke situacije, poput one na Bliskom istoku, može potaknuti teške rasprave. Takve rasprave za neke ili mnoge studente u određenoj učionici možda neće biti apstraktne. U tom je kontekstu korisno na umu imati nekoliko principa:⁶⁹

- **Pozabavite se predrasudama prema nekoj skupini:** Učitelj objašnjava da se pojedince treba smatrati odgovornima za njihove vlastite postupke, no da je krivljenje pojedinaca za navodna djela skupine ljudi s kojima oni dijele određene karakteristike (poput vjeroispovijesti) oblik predrasude.

⁶⁸ R. Imhoff i R. Banse, „Ongoing Victim Suffering Increases Prejudice: The Case of Secondary Anti-Semitism“, *Psychological Science* 20 (12), 2009, str. 1443-1447.

⁶⁹ Ovi primjeri preuzeti su iz *Podučavanje o antisemitizmu: Zašto i kako? Vodič za nastavnike*, op. cit., bilješka 32.

- **Potaknite učenike da sagledaju različita stajališta:** Učitelj može osmisliti aktivnosti koje učenicima omogućavaju da određenu situaciju ili sukob sagledaju iz više različitih perspektiva. To će učenicima omogućiti da događaje sagledaju s različitih stajališta te da razrade širu sliku neke političke situacije prije no što oblikuju vlastita mišljenja.⁷⁰
- **Istražite kompleksnost:** Prilikom sagledavanja različitih perspektiva i narativa putem detaljnog istraživanja povijesti, učitelj od učenika može zatražiti da definiraju razne aspekte neke trenutne situacije (ne samo političke) te ih popišu na ploču.
- **Prepoznajte pristrane ili nedemokratske pristupe:** Učitelj može učenike povesti u pretraživanje određenih društvenih mreža u paru ili u grupi, nakon čega će oni odgovoriti na pitanja za raspravu kako bi usporedili diskurs koji se bavi stanjem na Bliskom istoku te prepoznali antisemitske i druge stereotipe kada se s njima susretnu.
- **Dajte protutežu iskrivljenim slikama:** Učitelj može pružiti protutežu pristranim ili iskrivljenim slikama te povesti učenike u analizu medijskih izvora i vaganje dokaza o valjanosti njihova sadržaja. Može od učenika zatražiti da odaberu dva različita medijska izvora i usporede kako je u njima prikazano stanje na Bliskom istoku.

4.1.4. Pristup antisemitizmu kroz medije i informacijsku pismenost

Antisemitizam se prenosi putem svih oblika medija i nadograđuje na oblike socijalizacije koji su već uklopljeni u procese dijeljenja informacija i komunikacije, a koji se sve češće odvijaju putem tehnoloških platformi, medija, društvenih mreža i raznih drugih okruženja u kojima učimo.⁷¹ Medijska i informacijska pismenost (MIP) je skup kompetencija koje ljudima omogućuju da mudro pristupe i doprinesu informacijskom i medijskom sadržaju te ga na isti način pretražuju, kritički analiziraju i rabe.⁷² Učitelji bi, prema tomu, trebali voditi učenike u razvoju njihovih kompetencija medijske i informacijske pismenosti, jer oni će im omogućiti da prepoznaju i odbace antisemitske prikaze, ekstremističke tvrdnje i teorije zavjere ili pozive na odbacivanje demokratskih vrijednosti. Važno je da su učenici u stanju prepoznati te čimbenike kao ono što oni jesu, čak i kada dolaze zajedno s emocionalnim slikama ili spominjanjem patnje. Medijska i informacijska pismenost učenicima pomaže da razviju vještine kritičkog razmišljanja te postanu otporni na čari pojednostavljenih objašnjenja koje pružaju teorije zavjere i ekstremistička propaganda.⁷³

⁷⁰ Učitelji inspiraciju mogu crpiti iz pozitivnih primjera osobnog prijateljstva između pojedinaca koji su pripadnici suprotstavljenih strana izraelsko-palestinskog sukoba. Vidjeti poglavlje 6. (Amal i Odelia) u *Teaching Materials to Combat anti-Semitism - Part 2: Anti-Semitism: a never-ending struggle?*, izdavači ODIHR i Kuća Anne Frank House, <<https://www.osce.org/odihr/24568?download=true>>.

⁷¹ Preuzeto iz Grizzle, A. u Media and Information Literacy Yearbook 2016: Media and Information Literacy: Reinforcing Human Rights, Countering Radicalization and Extremism (Pariz: UNESCO, 2016).

⁷² Više informacija o UNESCO-ovu programu medijske i informacijske pismenosti dostupno je na <<https://en.unesco.org/themes/media-and-information-literacy>>.

⁷³ *Preventing violent extremism through education: A guide for policy-makers, op. cit., bilješka 48.*

Dobra praksa: Ujedinjeno Kraljevstvo

Britanski Institut za strateški dijalog (ISD) stvorio je niz interaktivnih obrazovnih resursa i videozapisa pod nazivom „Ekstremni dijalog“ s ciljem pružanja pozitivnih protu-narativa ekstremističkoj propagandi koju susrećemo na internetu i društvenim mrežama. Resursi se temelje na svjedočanstvima stvarnih ljudi čije je živote iz temelja potresla ekstremistička propaganda. Cilj resursa je unaprijediti vještine kritičkog razmišljanja i medijske pismenosti, a krajnji cilj jačanje otpornosti na nasilne ekstremističke narative, uključujući one koji počivaju na antisemitskim stereotipima.

Za više informacija: <http://extremedialogue.org/about>

UNESCO preporučuje opći pristup MIP-u unutar i izvan škole, u raznim okruženjima, za potporu ostvarenju ljudskih prava, kritičkog razmišljanja i pozitivnog uključivanja građana u suvremenom kontekstu.

PET ZAKONA MEDIJSKE I INFORMACIJSKE PISMENOSTI (MIP)

3. ZAKON

Informacije, znanja i poruke nisu nužno neutralni i bez predrasuda. Svaka konceptualizacija, uporaba i primjena MIP-a mora tu činjenicu svim građanima prikazati na transparentan i razumljiv način.

2. ZAKON

Svaki je građanin i građanka tvorac informacija/znanja i ima poruku. Mora im se omogućiti pristup novim informacijama/znanjima te omogućiti izražavanje. MIP je jednako namijenjen svakome, i ženama i muškarcima, te je poveznica među ljudskim pravima.

1. ZAKON

Informacije, komunikacija, knjižnice, mediji, tehnologija, internet te drugi oblici pružatelja informacija namijenjeni su uporabi u kritičkoj građanskoj interakciji i održivom razvoju. Jednakog su statusa, što znači da nijedan nije značajniji od ostalih niti ga se tako smije tretirati.

4. ZAKON

Svi građani žele znati i razumjeti nove informacije, znanja i poruke te komunicirati, čak i ako nisu svjesni da to žele ili to ne priznaju ili iskazuju. Njihova prava nikada se ne smiju ugroziti.

5. ZAKON

Medijska i informacijska pismenost ne stječe se odjednom. To je životno i dinamično iskustvo i proces. Potpuna je kada uključuje znanja, vještine i stavove, kada pokriva pristup, procjenu, uporabu, proizvodnju i komunikaciju informacijskog, medijskog i tehnološkog sadržaja.

Alton Grizzle and Jagtar Singh

Izvor: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/five-laws-of-mil/>. Grizzle, A. i Singh, J. u *UNESCO Media and Information Literacy Yearbook 2016: Media and Information Literacy: Reinforcing Human Rights, Countering Radicalization and Extremism*.

U tom kontekstu UNESCO-ov Kurikulum medijske i informacijske pismenosti za učitelje (*Media and Information Literacy Curriculum for Teachers*) pruža konkretne smjernice, aktivnosti i alate koji učiteljima i učenicima omogućuju da steknu i unaprijede svoje poznavanje i razumijevanje informacija, medija i tehnologije te razviju vještine demokratskog diskursa i sudjelovanja u društvu. S pomoću tih vještina bit će u stanju procijeniti medijske tekstove i izvore informacija te steći sposobnost proizvodnje vlastitih medijskih sadržaja i informacija.⁷⁴

Dobra praksa: Estonija

Komponenta medijske pismenosti u modelu digitalnih kompetencija u estonske škole uvedena je kao dio školskog kurikuluma kao novi model procjene digitalnih kompetencija. Uključuje komponente upravljanja informacijama, kritičkog razmišljanja i medijske pismenosti te komunikacije i aktivnog građanstva. Učiteljima pruža okvir pomoću kojega mogu procijeniti stupanj do kojega su učenici stekli određenu kompetenciju.

Za više informacija: www.hm.ee/sites/default/files/digipadevuse_hindamismudel.pdf

Nadalje, UNESCO-ov vodič protiv govora mržnje na internetu *Countering Online Hate Speech* predlaže učiteljima da razvijaju medijsku i informacijsku pismenost učenika tako što će ih uputiti i pokazati im kako analizirati i pozitivno reagirati na govor mržnje, kako bi učenici mogli reagirati na govor mržnje.⁷⁵

Podaci	Analiza	Djelovanje
• Podići razinu osviještenosti o govoru mržnje i njegovim posljedicama • Prenijeti i proširiti informacije • Priopćiti informacije o relevantnom zakonskom okviru	• Prepoznati i analizirati govor mržnje • Analizirati česte uzroke i temeljne pretpostavke i predrasude • Prepoznati pristrano ponašanje	• Reagirati na govor mržnje • Pisati protiv govora mržnje • Promijeniti diskurs govora mržnje • Pratiti medije • Prijaviti i raskrinkati govor mržnje • Pomoći pri umanjivanju dosega govora mržnje tako što ga nećemo dijeliti niti promicati

⁷⁴ *Media and Information Literacy: Curriculum for Teachers* (Pariz: UNESCO, 2011), <<http://unesdoc.unesco.org/images/0019/001929/192971e.pdf>>.

⁷⁵ *Countering Online Hate Speech* (Pariz: UNESCO, 2015), <<http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002332/233231e.pdf>>.

Dobra praksa: Vijeće Europe

Pokret „Bez govora mržnje“ (eng. *No Hate Speech Movement*) je kampanja za ljudska prava na internetu namijenjena mladima koju vodi Vijeće Europe. Osmišljena je kako bi umanjila razinu prihvatanja govora mržnje te potakla mlade na sudjelovanje u građanskim obvezama na internetu, uključujući u procesu upravljanja internetom. Pokret organizira edukacije za blogere i mlade aktiviste na kojima oni u prijateljskom okruženju mogu raspravljati o svojim iskustvima s govorom mržnje na internetu te podijeliti najbolje prakse u borbi protiv govora mržnje.

Za više informacija: <https://www.nohatespeechmovement.org>

Protiv antisemitizma na internetu i društvenim mrežama u odgojno-obrazovnom okruženju se moguće boriti putem razvoja medijskih i informacijskih kompetencija u kombinaciji s, primjerice, međukulturnim kompetencijama:

- Podizanjem razine svijesti o postojanju, prijetnji i opasnosti antisemitizma na internetu te kako se to prenosi na svijet izvan interneta;
- Vođenjem učenika prema poimanju da u informacijskom, medijskom i tehnološkom okruženju imaju slobodu i sposobnost izbora te da mogu potaknuti promjene;
- Usmjeravanjem učenika po pitanju kako se koristiti internetom za pozitivne društvene radnje, uključujući priključivanje grupama koje zagovaraju toleranciju i poštovanje prema Židovima i ostalim ljudima ili kulturama;
- Proučavanjem odabranih kulturnih reprezentacija (npr. reprezentacija povijesti) u raznim medijima i izvorima informacija te analizom riječi i slika koje se rabe ili izostavljaju i analizom sociokulturnog konteksta medijskog sadržaja;
- Pojašnjenjem kako je moguće reagirati na slučajeve antisemitizma na internetu, koje su mogućnosti za djelovanje te kako donijeti prosudbu o najprimjerenijem smjeru djelovanja, uključujući nedjelovanje;
- Raspravom o tome kako se konzumentima informacija manipulira s pomoću emocionalnog i moralnog sadržaja poruka na društvenim mrežama;
- Usmjeravanjem učenika prema razvoju vještina koje su im potrebne da odvagnu dokaze te na temelju istraživanja ili objektivne logike razluče kojim informacijama mogu vjerovati;
- Snaženjem učenika s pomoću vještina koje će im pomoći da i sami postanu promišljeni tvorci i proizvođači informacija i medijskih poruka, što će im pružiti priliku da aktivnije odbace antisemitizam i ostale oblike mržnje;
- Donošenjem procjene o tome što je sigurna uporaba interneta za učenike kako bi mogli uvidjeti koje im vještine i znanja manjkaju te sa na njih usmjeriti;
- Prevođenjem pravnih okvira na jednostavan jezik koji je učenicima razumljiv te raspravom o mehanizmima pravne zaštite i izvješćivanja na društvenim mrežama s učenicima.

Politike kojima je cilj izgradnja održivih okruženja za učenje, a koje potiču kritičko i refleksivno

razmišljanje i upotrebu medijske i informacijske pismenosti za stvaranje međusobnog poštovanja i dijaloga ne mogu se razviti u vakuumu. UNESCO-ove *Smjernice za politiku i strategiju medijske i informacijske pismenost* (eng. *Media and Information Literacy Policy and Strategy Guidelines*) preporučuju stvaranje partnerstava među vladinim ministarstvima te donošenje politika koje medijsku i informacijsku pismenost spajaju sa srodnim javnim politikama, kao što su politike koje se odnose na odgoj i obrazovanje, informacijske i komunikacijske tehnologije (ICT), pristup informacijama i medijima itd.⁷⁶

Dobra praksa: Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO)

Cilj UNESCO-ove društvene inovacije MIL CLICKS je poticanje tolerancije i međusobnog poštivanja u kontekstu društvenog učenja. Naziv MIL CLICKS pokrata je engleske sintagme *Media and Information Literacy: Critical-thinking, Creativity, Literacy, Intercultural, Citizenship, Knowledge and Sustainability* (Medijska i informacijska pismenost: kritičko razmišljanje, kreativnost, pismenost, interkulturalnost, građanstvo, znanje i održivost). Projekt prepoznaje da se informacije, društvene mreže i tehnologija mogu rabiti i za dobro i za zlo. Međutim, potrebno je uložiti dodatne resurse u obrazovanje ljudi o pozitivnim aspektima informacija, medija i tehnologija te kako im oni mogu biti od koristi. MIL CLICKS svima, a osobito mladima, omogućuje stjecanje kompetencija medijske i informacijske pismenosti u sklopu s drugim društvenim kompetencijama kroz svakodnevnu uporabu interneta i društvenih mreža te uključivanje u obrazovanje vršnjaka u okruženju u kojemu se surfa, igra, spaja, dijeli i druži.

Za više informacija: <https://en.unesco.org/milclicks>

4.2. Modaliteti provedbe

4.2.1. Pristupi na razini cijele škole

Pristup antisemitizmu putem odgoja i obrazovanja može zahtijevati pristupe koji pokrivaju širok spektar aktivnosti koje uključuju osoblje škole na svim razinama, razmatranje politike škole te kvalitete i sadržaja kurikulumu i nastave. Jedna takva holistička metoda stvaranja škole čiji je sustav vrijednosti protkan ljudskim pravima je usvajanje pristupa na razini cijele škole. UNESCO-ov Međunarodni biro za odgoj i obrazovanje (International Bureau of Education) ga definira kao aktivnosti koje „uključuju bavljenje potrebama učenika, osoblja i šire zajednice, ne samo unutar kurikulumu već i diljem cijele škole i okruženja u kojemu se uči.“⁷⁷ Pristup na razini cijele škole je kohezivno, kolektivno i suradničko djelovanje unutar i od strane školske zajednice s ciljem strateškog unaprjeđenja učenja, ponašanja i dobrobiti učenika te uvjeta koji to podržavaju. Središnje mjesto u takvu pristupu mora pripasti ciljevima rodne ravnopravnosti i jednakosti. Takvi se pristupi preporučuju u svim kontekstima, no mogu biti od osobita značaja u područjima gdje netolerancija i diskriminacija značajno utječu na živote učenika. Škola koja

⁷⁶ Vidjeti UNESCO Media and Information Literacy Policy and Strategy Guidelines (Pariz: UNESCO, 2013), <<http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/media-and-information-literacy-policy-and-strategy-guidelines/>>.

⁷⁷ Vidjeti “Glossary of Curriculum Terminology”, internetska stranica UNESCO-ova Međunarodnog biroa za odgoj i obrazovanje (IBE), <<http://www.ibe.unesco.org/en/glossary-curriculum-terminology>>.

je odabrala takav pristup ljudska prava više ne podučava kao puku nastavnu temu, već umjesto toga stvara okruženje u kojemu svatko razumije, cijeni, poštuje i živi ljudska prava, u kojemu učenici primjenjuju vještine kritičkog razmišljanja i građanskog djelovanja u svakodnevnim iskustvima na razini škole i njezinoga okruženja te u kojemu je jasno što su prihvatljive norme ponašanja te se one poštuju.

Prilikom razvoja akcijskog plana za pristup odgoju i obrazovanju o ljudskim pravima na razini cijele škole potrebno je razmotriti četiri ključna područja:

- Vodstvo i sudjelovanje
- Odnosi između škole i zajednice
- Kurikulum
- Izvannastavne aktivnosti i školsko okruženje.⁷⁸

Primjerice, kako bi ojačale pristup na razini cijele škole kojemu je u središtu pitanje antisemitizma, škole mogu upotrijebiti međukurikularnu nastavnu metodu. Ona uključuje ulaganje svjesnog napora u primjenu znanja, načela i/ili vrijednosti na više od jedne akademske discipline istovremeno. Obilježava je senzibilitet prema znanjima, vještinama i spoznajama iz različitih predmeta te njihova sinteza.⁷⁹

Dobra praksa: Njemačka

„Škole bez rasizma – Hrabre škole“ je najveća mreža škola u Njemačkoj, u kojoj sudjeluje više od 2500 škola. Škole koje su dio mreže predane su poticanju učenika i učitelja na suočavanje sa svim oblicima diskriminacije, zlostavljanja te nasilja prema određenim skupinama, čime stvaraju otvorenu, tolerantnu i inkluzivnu školsku klimu. Kako bi škola postala dio mreže, 70 posto učenika i učitelja škole mora potpisati službeni ugovor u kojemu obećavaju da će preuzeti odgovornost za aktivan doprinos školskoj klimi u kojoj nema diskriminacije i nasilja, promicati povezane vrijednosti u svakodnevnoj školskoj rutini te redovito provoditi i sudjelovati u aktivnostima koje doprinose borbi protiv raznih oblika nasilja prema određenim skupinama i diskriminacije, uključujući antisemitizam.

Za više informacija: <http://www.schule-ohne-rassismus.org/startseite>

Kako bi stvorila čvrst temelj pristupu ljudskim pravima na razini cijele škole, školska zajednica prvo može:

- **Izgraditi konstruktivno okruženje:** Učitelji i učenici stvaraju atmosferu u kojoj se svi učenici, kako djevojke tako i dječaci, osjećaju sigurnima da otvoreno raspravljaju o

⁷⁸ Predloženi pristup temelji se na „A Whole School Approach to Human Rights Education“, Amnesty International Irka, str. 1-10, <www.amnesty.ie/wp-content/uploads/2016/08/Whole-School-Approach-to-HRE-Booklet.pdf>.

⁷⁹ Definicija je preuzeta s „Cross-curricular teaching and learning 5: Definitions“, internetska stranica Jonathan Savage Supporting Innovation in Education, <www.jsavage.org.uk/research/cross-curricular-teaching-and-learning-5-definitions/>.

osjetljivim temama i u kojoj se poštuju svačija ljudska prava, uključujući slobodu vjeroispovijedi i vjerovanja te slobodu mišljenja i izražavanja. Opća pravila koja omogućuju iskrenu i civiliziranu raspravu razvijaju se uz sudjelovanje učenika.

- **Utvrđiti pravila ponašanja:** Pravila ponašanja odnose se na jednakost i diskriminaciju, uključujući diskriminaciju na temelju roda ili diskriminaciju Židova i ostalih manjina.
- **Povećati učeničko vodstvo:** Mehanizmi učeničkog sudjelovanja, uključujući učenička vijeća, pružaju mogućnost za uključivanje i podučavanje o demokratskim načelima; kako bi se to postiglo, i oni moraju slijediti pravila ponašanja koja zabranjuju diskriminaciju i izražavanje predrasuda na temelju zaštićenih osobina kao što su vjeroispovijed ili vjerovanje, rasa, etnicitet i rod.
- **Unaprijediti odnose između doma i škole:** Jasna i redovita komunikacija između škole i roditelja pomaže pri objašnjavanju, širenju i izgradnji čvrstih i održivih temelja za aktivnosti škole s ciljem suzbijanja diskriminacije.

4.2.2. Edukacija učitelja i nastavnika

Potreba

Većina učiteljskih studija diljem svijeta ne uključuje kolegije ni o ljudskim pravima ni o antisemitizmu. Nužno je učiteljima pružiti prilike za stručno usavršavanje koje uključuje učenje o pitanjima ljudskih prava i pedagoške pristupe podučavanju o ljudskim pravima na nastavi kako bi oni mogli stvarati školska okruženja u kojima postoji svijest o ljudskim pravima i školsku zajednicu koja se temelji na međusobnom poštivanju. Radionice za stručni razvoj učitelje vode k razumijevanju složenih tema na području ljudskih prava kao što je antisemitizam te im pružaju pedagoške alate koji su im potrebni kako bi učenicima držali nastavu.

Osnove ljudskih prava

Kurikulum za osnovnu edukaciju učitelja o ljudskim pravima trebao bi uključivati sljedeće čimbenike:⁸⁰

- (a) Ciljeve učenja koji obuhvaćaju znanja, vještine, stavove i ponašanja u odnosu na ljudska prava i odgoj i obrazovanje o ljudskim pravima;
- (b) Načela i standarde ljudskih prava te mehanizme njihove zaštite u zajednici u kojoj učitelj djeluje i šire;
- (c) Prava i doprinose učitelja i učenika po pitanju bavljenja ljudskim pravima u zajednici u kojoj žive, uključujući pitanja sigurnosti;
- (d) Gore navedena načela za aktivnosti u sklopu odgoja i obrazovanja o ljudskim pravima;
- (e) Prikladnu metodologiju za odgoj i obrazovanje o ljudskim pravima koja je sudionička, usredotočena na učenika, empirijska i usmjerena na djelovanje te uzima u obzir kulturne okolnosti;

⁸⁰ Ured UN-ova Visokog povjerenika za ljudska prava, *Human Rights Training: A Manual on Human Rights Training Methodology* (New York i Ženeva: Ujedinjeni narodi, 2000), <<http://www.ohchr.org/Documents/Publications/training6en.pdf>>.

- (f) Društvene vještine i stilove vođenja učitelja koji su demokratski i u skladu s načelima ljudskih prava;
- (g) Informacije o postojećim resursima za podučavanje i učenje o ljudskim pravima, uključujući informacijske i komunikacijske tehnologije, s ciljem jačanja kapaciteta za pregled i odabir željenih resursa te razvoj novih resursa; te
- (h) Učestalost i motivirajuću formalnu i neformalnu procjenu učenika.

Stvaranje mogućnosti

Ministarstva obrazovanja bi s pomoću ovog okvira trebala stvoriti prilike za stručno osposobljavanje za rad i na radu kojima je fokus prvenstveno na antisemitizmu u kontekstu ljudskih prava, kao što su:

- Provođenje radionica s ciljem prenošenja resursa za edukaciju nastavnika koji se odnose se na borbu protiv antisemitizma, a utemeljeni su na istraživanju;
- Razvoj ili prilagodba kurikuluma za stručno osposobljavanje učitelja za rad kako bi oni uključivali ljudska prava i pitanje antisemitizma;
- Podjelu paketa za kontinuirano digitalno obrazovanje za stručni razvoj u školi; te
- Izgradnja sustava stalne podrške učiteljima, uključujući angažman zajednice s ciljem olakšavanja razmjene informacija.⁸¹ Takvo umrežavanje i edukacija učitelja pripremaju na suočavanje s antisemitskim predrasuda i izgedima u vlastitim učionicama te im pružaju načine nošenja s antisemitizmom koji jačaju poštovanje prema ljudskim pravima.

Dobra praksa: Norveška

Program „Demokratska spremnost na borbu protiv rasizma, antisemitizma i nedemokratskih stavova“ (Dembra) uključuje edukaciju za ravnatelje i učitelje s ciljem razvoja demokratske spremnosti na borbu protiv rasizma i antisemitizma u školama. Program sudionicima pomaže da prepoznaju izazove svojstvene njihovim školskim okruženjima te im pruža podršku u procesu bavljenja tim izazovima putem ciljanih radionica, seminara i smjernica na internetu.

Pilot-program je proveden u Oslu 2011. godine, nakon čega je program proširen na više norveških regija. Nasljedno na vanjsku procjenu provedenu 2016. godine, nastavne resurse programa revidirao je norveški Direktor za odgoj, obrazovanje i obuku u suradnji s Centrom za istraživanje holokausta i vjerskih manjina i Europskim centrom Wergeland.

Za više informacija: <http://www.theewc.org/Content/What-we-do/Completed-projects/Dembra>

4.2.3. Kurikulumi, udžbenici i odgojno-obrazovni materijali

Europski parlament je nedavno svoje zemlje članice potakao „da razmisle o pregledu

⁸¹ *Ibid.*

školskih udžbenika kako bi se osiguralo da su židovska povijest i suvremeni život Židova predstavljeni na sveobuhvatan i uravnotežen način te da se izbjegnu svi oblici antisemitizma⁸². Najbolje je takav pregled učiniti uz pregled kurikulumu i ostalih odgojno-obrazovnih materijala. Kurikulumi i udžbenici trebali bi odražavati ključna načela o kojima se raspravlja u ovim smjernicama: ljudska prava, kritičko razmišljanje i komplementarnost.

Preporuke za autore udžbenika i tvorce kurikulumu⁸³

Obrazovanje za suzbijanje antisemitizma i židovski studiji trebali bi se pojaviti u službenoj politici države ili ministarstva odgoja i obrazovanja kao nužna ili poželjna tema koja je očito u skladu s OGG-om i odgojem i obrazovanjem za ljudska prava. Uz navođenje tih tema, tvorci bi u kurikulumu trebali uključiti i obrazloženje za obrađivanje tih koncepata i sadržaja na nastavi koje je u skladu s ciljevima učenja i podučavanja koji su prikladni za disciplinu unutar koje ih se podučava.

Učitelji bi trebali budnim okom pratiti stereotipe, netočne navode i predrasude koje mogu uvrijediti ili stigmatizirati Židove ili ostale učenike. Autori udžbenika, učitelji i tvorci kurikulumu bi trebali primjenjivati jezik inkluzije koji izbjegava stvaranje generalizacija o praksama koje dvije skupine dovode u sukob. Potrebno je izbjegavati stereotipe i termine koji su rodno obilježeni ili pristrani. Učitelji moraju biti svjesni utjecaja izostavljanja ili netočnih primjera na percepciju učenika. Ako kurikulum zahtijeva uključivanje antisemitskih povijesnih ličnosti u nastavni plan i program, potrebno je potvrditi njihova pozitivna dostignuća, no ujedno istaknuti njihov antisemitizam kao manu.

Od presudnog je značaja pružiti objektivne i uravnotežene informacije o židovskoj povijesti i kulturi. To je moguće učiniti s pomoću fokusiranih predmeta i lekcija. Međutim, takvu je nastavu također potrebno integrirati u širi kurikulum. Tako, na primjer, nastava o svjetskoj ili nacionalnoj povijesti može uključivati lekcije o raznolikim židovskim iskustvima, društvenim prilikama i kulturama unutar određene zemlje i na svjetskoj razini s ciljem suočavanja sa stereotipima i naglašavanja sličnosti i razlika.

Udžbenici bi trebali povijesne događaje, ličnosti, razvoj, kulture i društva sagledati iz mnoštva različitih perspektiva i stajališta te istražiti judaizam kao međukulturni fenomen koji je u svojoj suštini pun raznolikosti, što je rezultat njegova međudjelovanja s drugim kulturnim praksama i vrijednostima.

Otvoren i suradnički dijalog između donositelja politika, autora udžbenika, vođa škola i učitelja važan je kako bi se osigurala kvaliteta odgoja i obrazovanja s ciljem suzbijanja antisemitizma na razini kurikulumu, udžbenika i razredne prakse.

⁸² Rezolucija Europskog parlamenta o suzbijanju antisemitizma, *op. cit.*, bilješka 17.

⁸³ Opće preporuke za reviziju udžbenika moguće je pronaći u *Making textbook content inclusive: A focus on religion, gender, and culture* (Pariz: UNESCO, 2017).
<<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002473/247337e.pdf>>.

Dobra praksa: Njemačka

Komisija za difuziju njemačko-židovske povijesti pri Institutu Leo Baeck u Njemačkoj je izdala smjernice za inkluziju židovske povijesti u nastavu u školama. Smjernice su namijenjene autorima udžbenika i kurikulumu te edukatorima učitelja, a promiču nastavu koja njemačko-židovsku povijest tretira kao sastavni dio njemačke povijesti. Smjernice izričito preporučuju nastavu o raznolikosti njemačko-židovskih zajednica te njihovu doprinosu njemačkom društvu koja je odvojena od lekcija o holokaustu.

Za više informacija: http://www.juedischesmuseum.de/fileadmin/user_upload/uploads/JM/PDF/Museumsp%C3%A4dagogik/orientierungshilfe.pdf

U svrhu procjene načina na koji njemački udžbenici pristupaju temi antisemitizma, Institut Georg Eckert i Centar Anne Frank iz Berlina 2016. su godine proveli istraživanje njemačkih udžbenika. Istraživanje je otkrilo da se antisemitizam općenito spominje u istim povijesnim kontekstima: progon Židova u srednjem vijeku, ambivalentan odnos prema Židovima tijekom prosvjetiteljstva, emancipacija i diskriminacija Židova u 19. stoljeću te nacionalsocijalistička ideologija i režim.

Za više informacija: http://repository.gei.de/bitstream/handle/11428/218/ED9_Pingel_Antisemitismus.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Uz gore spomenuto, prilikom predstavljanja raznolikosti i složenosti židovskog iskustva i istraživanja pitanja antisemitizma, tvorci kurikulumu i autori udžbenika na umu trebaju imati da:

- Obrazovanje o obrascima stereotipiziranja produbljuje raspravu o određenim stereotipima;
- Unutar židovskog svijeta oduvijek postoji velika doza raznolikosti te pregršt unutarnje rasprave i debate;
- Baš kao i ljudi drugih tradicija, osobe židovskog podrijetla zauzimaju cijeli niz stavova prema vjerskim uvjerenjima i praksama; Židovi i ostali ljudi dijele mnogo toga zajedničkog, ovisno o socioekonomskom, geografskom i drugim kontekstima;
- Povijest Židova treba uklopiti kao dio lokalne, nacionalne ili međunarodne povijesti u školama;
- Mnogi Židovi tijekom stoljeća ostvarili su važan doprinos znanosti i tehnologiji, umjetnosti i arhitekturi, zakonodavstvu, etici i filozofiji, no izučavanje židovske povijesti ne smije biti ograničeno na takve izvanredne pojedince;
- Podučavanjem o židovstvu samo u okviru nastave vjeronauka ne pokriva se nužno obrazovanje o židovskoj povijesti i antisemitizmu;
- Osobe koje pripadaju raznim vjerskim ili kulturnim zajednicama, uključujući Židove, imaju manje ili više pozitivan utjecaj jedni na druge unutar raznih lokalnih, nacionalnih ili međunarodnih konteksta te često djeluju i žive zajedno u bliskoj suradnji i partnerstvu;
- Obrazovanje o teorijama zavjere važno je i za razumijevanje antisemitizma i za prevenciju ekstremizma; te
- Obrazovanje o holokaustu je važno, no ne zadovoljava potrebu za obrazovanjem o antisemitizmu kao širem fenomenu.

Dobra praksa: Nizozemska

Kuća Anne Frank u Amsterdamu te OEES-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava razvili su nastavne materijale za borbu protiv antisemitizma koji pokrivaju razne aspekte tog fenomena. Materijali pokrivaju različite aspekte antisemitizma: Prvi dio istražuje određenu nacionalnu i širu europsku povijest antisemitizma; drugi se dio odnosi na suvremene manifestacije antisemitizma u određenoj zemlji i diljem Europe; treći dio se bavi antisemitizmom u kontekstu općih pitanja kao što su predrasude, rasizam, ksenofobija i ostali oblici netrpeljivosti. Materijale nadopunjuje opsežni vodič za učitelje.

Otada su nacionalni stručnjaci iz još 14 zemalja sudionica OEES-a stvorili vlastite inačice koje su prilagođene lokalnom kontekstu i povijesti u svakoj od zemalja sudionica, a koje se dijele školama, učiteljima, organizacijama civilnog društva i knjižnicama, uz specijaliziranu obuku.

Za više informacija: <https://www.osce.org/odihr/120546>

2017. godine Kuća Anne Frank pokrenula je projekt *Stories that Move (Dirljive priče)*, skup internetskih alata za učitelje koji su dostupni na šest jezika, a koji izazivaju učenike da razmišljaju kritički o raznolikosti i diskriminaciji te promisle o vlastitim stajalištima i izborima po tom pitanju. Alati se sastoje od nastavnih smjernica koje su spremne za uporabu, a sadrže mnogoslojne informacije, zadatke i životne priče. Mladi u kratkim video-isječcima dijele pozitivna iskustva, no i svoja iskustva s isključivanjem, diskriminacijom i zločinom iz mržnje, čime učitelj u učionici može započeti iskreno istraživanje mnogih tema povezanim s diskriminacijom.

Za više informacija: <https://www.storiesthatmove.org/en/home/>

4.2.4. Muzeji, knjižnice i memorijalni centri

Ono što učenici nauče izvan škole može biti jednako važno kao i formalni kurikulum. Muzejske izložbe, knjižnice, kulturna događanja, televizija, mjesta kolektivnog sjećanja i ostali izvori učenicima mogu pomoći da popune praznine koje neizbježno ostaju nakon nastave u školi.

Dobra praksa: Poljska

Zaklada Humanity in Action Poljska u partnerstvu s Udruženjem poljskih knjižničara i poljskim Programom razvoja knjižnica 2016. godine razvila je strukturu za širenje informacija i izvan glavnih gradova neovisno o školama i učiteljima. Nakon webinara za knjižničare na kojemu su objašnjeni različiti oblici radionica na temelju interaktivne knjige o Židovima s ciljem promicanja tolerancije prema raznolikosti u lokalnim područjima, više od 100 knjižnica prijavilo se za primanje kopija knjige te sudjelovalo u natjecanju za najbolju fotografiju, audiozapis ili animaciju koja bilježi djelatnosti lokalne promocije. Materijali su učitani na internetske stranice i društvene mreže knjižnica. Najboljih pet prijava nagrađeno je kompletom novih priručnika.

Za više informacija: http://www.biblioteki.org/webinaria/Nagranie_webinarium_wprowadzajacego_do_konkursu_O_Zydach_i_Zydowkach.html

Muzeji i memorijalni centri mogu biti mjesta od posebnog obrazovnog značaja, osobito ako se nalaze na mjestima povijesnih progona. Takva mjesta pružaju snažno iskustvo učenja te predstavljaju prostore za komemoraciju i razmišljanje s velikim značenjem. Također, mnogi memorijalni muzeji koji jesu ili nisu smješteni na mjestima povijesnog progona uz svoju primarnu dimenziju prisjećanja imaju širok spektar funkcija koje se odnose na istraživanje i dokumentaciju, kulturu i zagovornišтво te, što je najvažnije, odgoj i obrazovanje.⁸⁴

Dobra praksa: Ruska Federacija

Židovski muzej i federalni centar za istraživanje i metodologiju za toleranciju, psihologiju i odgoj i obrazovanje (Centar tolerancije) u Rusiji predstavlja rusku povijest putem primjera iz židovske kulture i svakodnevice. Centar obuhvaća panoramska kina, interaktivne zaslone, audiovizualne instalacije, arhive fotografija i videozapisa, dokumente i intervjuje. Centar tolerancije u više od 60 gradova diljem Rusije uspješno provodi jedinstvene odgojno-obrazovne programe u koje je uključeno više od milijun mladih ljudi. Centar je 2016. godine prepoznat zbog svojih inovativnih i kreativnih metoda poticanja dijaloga, razumijevanja i suosjećanja prema „drugima“ te nagrađen UNESCO-ovom nagradom Madanjeet Singh, koja se dodjeljuje aktivnostima na polju znanosti, umjetnosti, kulture i komunikacije s ciljem promicanja duha tolerancije i nenasilja. Centar je također partner UNESCO-ovoj Mreži udruženih škola (ASPnet) na održavanju globalnog umjetničkog školskog natjecanja „Otvorimo srca i umove izbjeglicama“ (eng. „Opening Hearts and Minds to Refugees“).⁸⁵

Za više informacija: <https://www.jewish-museum.ru/en/>

⁸⁴ Education about the Holocaust and preventing genocide: A Policy Guide, op. cit., bilješka 68., str. 161.

⁸⁵ UNESCO-ova Mreža udruženih škola, vidjeti <<https://aspnet.unesco.org/en-us/Pages/Virtual-exhibition---Opening-hearts-and-minds-to-refugees.aspx>>.

Dobra praksa: Poljska

Muzej povijesti poljskih Židova POLIN u Varšavi 2016. je godine nagrađen Nagradom za europski muzej godine koju dodjeljuje Europski muzejski forum. Muzej udomljuje Obrazovni centar koji s učiteljima i mladima radi na poimanju značaja povijesti za razumijevanje vrijednosti tolerancije u suvremenim društvima, u kojima se ljudi svakodnevno suočavaju s različitim kulturama i senzibilitetima. Centar nudi niz različitih radionica, tura, natjecanja i rasprava sa svjedocima za škole te konferencije i edukacije za učitelje i nastavnike. Osmišljen je i poseban odgojno-obrazovni program za djecu u bolnicama koja ne mogu posjetiti muzej. Obrazovni centar je nedavno objavio virtualnu obrazovnu platformu o židovskoj Varšavi koja uključuje osobne priče istaknutih poljskih Židova i predstavnika mladih generacija, čime se povijest povezuje sa sadašnjosti, a živućim poljskim Židovima omogućuje da ispričaju svoje osobne priče.

Za više informacija: <http://www.polin.pl/en>

Neke vlade također pružaju podršku židovskim kulturnim festivalima koji se održavaju u sklopu određenih prigoda, kao primjerice Europskog dana židovske kulture. Takvi festivali mogu omogućiti doživljavanje bogatstva i raznolikosti židovske kulture putem raznih kulturnih aktivnosti i izvedbi. Takvi festivali pružaju važne obrazovne prilike i doprinose radu protiv antisemitizma utoliko ukoliko prikazuju posebnosti židovske kulture unutar neke nacije ili regije.

Dobra praksa: Portugal

Judaica – Mostra de Cinema e Cultura je lokalni festival koji slavi najbolje nove filmove i židovsku kulturu kroz književna, glazbena i gastronomska događanja, sajam knjiga te nacionalne i međunarodne goste. Festival se iz Lisabona proširio na Cascais, Castelo de Vide, Belmonte i Castelo Branco te tako stvara veze s lokalnim zajednicama i stranim turistima koji dolaze u Portugal u potrazi za židovskim nasljeđem te zemlje. Nakon tri godine i unatoč vrlo malom proračunu, Judaica je primila oznaku EFFE – Europe For Festivals/Festivals For Europe (Europa za festivale / Festivali za Europu). To je inicijativa Europskog festivalskog udruženja koja ima podršku Europske komisije i Europskog parlamenta, a dodjeljuje se kao znak prepoznavanja umjetničke predanosti, civilnog angažmana i međunarodne i globalne perspektive festivala.

Za više informacija: <https://www.judaica-cinema.org/>

Premda školski izlet u kulturno ustanovu može biti jako koristan, od presudnog je značaja da učitelj prepozna predrasude i stereotipe s kojima se razred može susresti dok je na izletu. Ako se takve predrasude i stereotipi uoče, može se to iskoristiti kao obrazovni alata, pa učitelj učenike može provesti kroz analizu dotičnog stereotipa ili predrasude te njegovo razbijanje ili tijekom izleta ili kasnije, u učionici. Nakon izleta učenici mogu istražiti povijesni značaj te predrasude, a učitelj može stvoriti projektni nastavni sat koji uključuje prepoznavanje predrasuda. Preskakanje tog posljednjeg koraka može imati negativne obrazovne posljedice.

4.2.5. Uloga visoko-obrazovnih ustanova

Visoko-obrazovne ustanove mogu imati važnu ulogu u suzbijanju antisemitizma putem predavanja i istraživanja. Sveučilišni kolegiji o antisemitizmu mogu koristiti velikom broju mladih ljudi. Javlja se i potreba za daljnjim renomiranim kvalitativnim i kvantitativnim istraživanjima koja se odnose na mnoge aspekte suvremenog antisemitizma.

Ustanove koje obrazuju buduće učitelje i nastavnike mogu pomoći pri širenju valjanih akademskih saznanja i promicanju dobre prakse među budućim učiteljima i nastavnicima. Nadalje, sveučilišta mogu razvijati resurse za stvaranje kurikuluma, pružati smjernice učiteljima i nastavnicima i sudjelovati u njihovu profesionalnom razvoju i procjeni.

Donositelji odgojno-obrazovnih politika koje se odnose na sekundarno obrazovanje mogu pokrenuti pozitivne promjene tako što će osigurati da ustanove višeg obrazovanja razviju relevantne akademske programe o antisemitizmu za studente i istraživače koji su ili samostalni ili uklopljeni u širi program studija (diplomski, doktorski ili postdoktorski studiji, akademski seminari, stipendije, katedre, istraživački programi itd.).

Službenici za odgoj, obrazovanje i ljudska prava, uključujući nacionalne ustanove za ljudska prava, mogu promicati izučavanje antisemitizma putem organizacije gostujućih predavanja za studente o antisemitizmu i drugim temama koje se tiču ljudskih prava, općenito ili prema ključnim područjima studija, kao što je pravo, političke znanosti, povijest, filozofija, sociologija, javna uprava, socijalni rad, zdravstvo ili tjelesni odgoj.

Centri za istraživanje antisemitizma igraju važnu ulogu u razvoju i širenju znanja o antisemitizmu, osobito kada se nadopunjuju međunarodnim konferencijama, stručnim katedrama, fakultetskim usmjerenjima, vanjski financiranim predavanjima, postdiplomskim specijalizacijama, mjestima gostujućeg profesora, objavama i nagradama za preddiplomce.⁸⁶ Neka sveučilišta svoje studente potiču na pisanje završnih i diplomskih radova o antisemitizmu i ljudskim pravima putem stipendija i nagrada za istraživače.

Dobra praksa: Ujedinjeno Kraljevstvo

Zaklada Pears 2010. je godine osnovala Institut za proučavanje antisemitizma Pears na Fakultetu za društvene znanosti, povijest i filozofiju sa sjedištem u Birkbecku, Sveučilište u Londonu. Riječ je o nezavisnom i inkluzivnom centru za inovativna istraživanja i podučavanje koje se oslanja na stručna znanja o istraživanju multikulturalizma, etniciteta, antisemitizma i rasne i vjerske netrpeljivosti s cijelog niza odsjeka (povijest, politika, psihosocijalne znanosti, društvena politika i obrazovanje, engleski, društvene znanosti i pravo) te doprinosi raspravi i formiranju javne politike. Institut nudi tečajeve, preddiplomske studije, postdiplomsko istraživanje i prilike za postdiplomsko istraživanje.

Za više informacija: <http://www.pearsinstitute.bbk.ac.uk/>

4.2.6. Partnerstva s civilnim društvom

⁸⁶ Popis nekih od glavnih centara za istraživanje antisemitizma nalaze se u Dodatku 1.

Edukatori civilnog društva i akademski stručnjaci mogu pružiti podršku odgojno-obrazovnim ustanovama pružanjem vlastitih uvida o razini, manifestacijama i utjecaju antisemitizma kao i o učinkovitim načinima za njegovo suzbijanje.

Dobra praksa: Belgija

Facing Facts! je inicijativa civilnog društva kojom upravlja neprofitna udruga CEJI – A Jewish Contribution to an Inclusive Europe, udruga koja se bavi borbom protiv zločina iz mržnje i govora mržnje. Tečaj protiv govora mržnje koji se provodi putem interneta nudi odraslim stručnjacima strukturirano saznanje o govoru mržnje te kako na njega reagirati, a koristi se videozapisima, dinamičnim predavanjima, studijama slučaja, ispovijestima i testovima u tri modula:

- Koncept govora mržnje: Prepoznavanje prirode i utjecaja govora mržnje.
- Nadzor govora mržnje: Istražuje se kako praćenje govora mržnje može doprinijeti čišćenju digitalnih ulica i poduprijeti rad zagovornika.
- Borba protiv govora mržnje: Razmatranje spektra protu-akcija koje su moguće unutar okvira izbora.

Za više informacija: <https://www.facingfactsonline.eu/>

Učinkovita partnerstva s civilnim društvom i medijima mogu pridonijeti borbi protiv predrasuda u odgoju i obrazovanju putem razvoja empatije, kritičkog razmišljanja i interkulturalnih kompetencija učenika i studenata. Primjerice, ugošćavanje gostujućih govornika razvija empatiju kroz kontakt i komunikaciju, a viša razina empatije dovodi do niže tolerancije za društvenu nepravdu i diskriminaciju. Predstavnici civilnog društva ili članovi židovske zajednici koji su prošli edukaciju i posvećeni su podizanju razine svijesti o antisemitizmu, predrasudama i zlostavljanju mogu pojačati učinak ostalih odgojno-obrazovnih aktivnosti.

Dobra praksa: Mađarska

Zaklada Haver šalje parove mladih židovskih volontera u škole kako bi oni ondje raspravljali o pitanjima povezanim sa židovskim identitetom. Haver ima odgojno-obrazovne module prilagođene tinejdžerima (u dobi od 14 do 18 godina), sveučilišnim studentima (19 do 25 godina) te prosvjetnim radnicima, a ti moduli nadopunjuju širi program obrazovanja o raznolikosti protiv predrasuda s fokusom na određene suvremene kulturne, vjerske i društvene probleme koji pogađaju tu zemlju.

Za više informacija: <http://haver.hu/english/>

OESS podupire organizacije civilnog društva pri pokretanju dijaloga i partnerstava s odgojno-obrazovnim ustanovama, no naponi civilnog društva ne mogu zamijeniti područja odgovornosti vlade. Kada prepoznaju problem, vlade u odgojno-obrazovnim kontekstima moraju jasno dati do znanja da odgovornost za borbu protiv antisemitizma ne leži na židovskim zajednicama. Ipak, odgojno-obrazovni vode bi trebali osnovati kanale za komunikaciju sa židovskim zajednicama i stručnjacima o tom pitanju kako bi osigurali primanje odgovarajućih savjeta o primjerenim inicijativama, kako bi vladine dužnosnike senzibilizirali po pitanju određenih briga koje more tu zajednicu te stvorili otvorene kanale za

Dobra praksa: Srbija

Nacionalni ogranak Europskog udruženja učitelja povijesti (EUROCLIO), Udruženje za društvenu povijest Srbije (UDI), ima više od 500 aktivnih članova i provodi programe razmjene diljem Balkana. U suradnji s lokalnom nevladinom udrugom Terraforming Jug, UDI osigurava uključivanje antisemitizma i holokausta u svoj godišnji program kontinuiranog stručnog razvoja i program edukacije za nastavnike povijesti i ostale nastavnike. Nastavni materijal udruge Terraforming **Ester.rs** temelji se na ilustriranim pričama o životu Židova u predratnoj Srbiji i žrtava holokausta u koncentracijskom logoru Sajmište. Program je dostupan na internetu bez naknade u digitalnom obliku, a nastavnici ga lako mogu preuzeti i ispisati.

Za više informacija: <http://ester.rs/>

4.2.7. Neformalno, strukovno i profesionalno obrazovanje

Povezivanje s odraslima i stručnjacima

Osim obrazovanja djece i preddiplomaca, izučavanje antisemitizma, kao i svakog drugog polja povezanog s obrazovanjem o ljudskim pravima, može osobama svih uzrasta donijeti vrijedne uvide. To je osobito važno za stručnjake koji štite društvo od društvenih zala i igraju važnu ulogu u osiguravanju odgovarajućeg pristupa pravima, kao što je policijsko osoblje, članovi pravosuđa, javni službenici, kler, reporteri, novinari, socijalni i zdravstveni radnici i knjižničari. Odgojno-obrazovni pristupi antisemitizmu važni su i za programe stručnog obrazovanja koji su usmjereni k izučavanju komunikacije i poslovanja. Također su bitni kako bi se svi studenti, a ne samo oni usmjereni k akademskim ciljevima, u potpunosti osvijestili o složenom društvenom kontekstu u kojemu žive.

Te potrebe često zadovoljavaju programi stručnog usavršavanja osmišljeni u suradnji s muzejima i memorijalnim centrima, nacionalnih ustanovama za ljudska prava i ostalim ustanovama za ljudska prava. Preporučuje se da takvi programi obuke:⁸⁸

- Budu prilagođeni određenoj publici;
- Naglašavaju opće norme ljudskih prava koje su primjenjive u okviru svakodnevnih zadataka koje obavljaju stručnjaci koji pohađaju edukaciju, s posebnim primjerima koji su povezani s antisemitizmom i židovskom zajednicom;
- Uključuju edukatore iz polja kojem pripadaju i sudionici edukacije;
- Osiguraju da se edukatori koriste tehnikama podučavanja odraslih i edukacije edukatora; te
- Prolaze pravilnu procjenu te se redovito revidiraju i ažuriraju.

⁸⁷ „Zaključak švicarskog predsjedništva OEES-a“, *op. cit.*, bilješka 26., str. 3.

⁸⁸ Sljedeće preporuke preuzete su iz *National Human Rights Institutions: History, Principles, Roles and Responsibilities* (New York i Ženeva: UN, 2010), str. 64-65, <http://www.ohchr.org/Documents/Publications/PTS-4Rev1-NHRI_en.pdf>.

Vladama i ustanova tercijarnog obrazovanja savjetuje se da za vladine zaposlenike, npr. liječnike, medicinske tehničare, policajce i sl. razviju edukacije prilagođene njihovu radnom mjestu, s ciljem jačanja njihova kapaciteta za razumijevanje određenih značajki antisemitizma.⁸⁹ Neki programi postižu uspjehe primjenom relevantnih studija slučaja i scenarija.

Dobra praksa: OESS-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava

ODIHR organizira Edukaciju protiv zločina iz mržnje za policiju (TAHCLE) u šest zemalja sudionica OESS-a. Edukacija policajcima prenosi vještine koje su potrebne za prepoznavanje, razumijevanje i odgovaranje na zločin iz mržnje, uključujući pokazatelje razine antisemitizma. Time se unapređuju vještine policajaca za prevenciju i odgovaranje na zločine iz mržnje, interakciju s pogođenim zajednicama i izgradnju javne podrške, povjerenja i suradnje. ODIHR također održava program edukacije za tužitelje „Tužitelji i zločin iz mržnje“ (PAHCT), koji jača njihovu sposobnost dokazivanja takvih zločina na sudu.

Edukacija za članove policije: <https://www.osce.org/odihr/tahcle>

Edukacija o zločinu iz mržnje za tužitelje: <https://www.osce.org/odihr/pahct>

Proaktivno povezivanje s mladima i zajednicama

Napori za sprječavanje antisemitizma također moraju pokušati doseći mlade, posebice na lokalnoj razini, putem izvannastavnih aktivnosti kojima je cilj poticanje tolerancije i uključivanja u društveni i politički život te poticanje kritičkog razmišljanja, samorefleksije i otpornosti. Takve aktivnosti mogu uključivati sportove i umjetničke programe, informativne sastanke sa zajednicom, obiteljima i mladima, podršku mladenačkim skupinama te prisutnost na internetu (e-učenje, kampanje na društvenim mrežama itd.). Moraju uključiti i žene i muškarce, a poseban je napor potrebno uložiti u uključivanje inkluzivnih i raznolikih muških uzora s ciljem borbe protiv stereotipa i emocionalne privlačnosti agresivne muške pripadnosti, što se često izrabljuje u svrhu regrutacije i zadržavanja mladića u ekstremističkim skupinama koje promiču mržnju, uključujući one koje imaju antisemitska uvjerenja.⁹⁰

Prvi korak pri takvim vrstama pristupa su napori za dopiranje do obitelji i zajednica s ciljem iskazivanja i prihvaćanja različitosti lokalnog okruženja te kako bi se naglasilo koji lokalni uvjeti pogoduju bujanju antisemitskih ideologija. Kao drugo, planirane aktivnosti moraju biti u skladu s određenim okruženjem u kojem ih se provodi te stoga zahtijevaju proaktivni angažman školskog osoblja kao i zajednice i mladenačkih vođa ili socijalnih radnika na način koji je u skladu s politikama koje se provode u odgojno-obrazovnom sustavu. Kao treće, programi moraju biti podložni odgovarajućem nadzoru i procjeni kako bi se mogao mjeriti napredak u percepcijama i ponašanjima, a uspješne inicijative prepoznati i nagraditi.

⁸⁹ *Understanding Anti-Semitic Hate Crimes and Addressing the Security Needs of Jewish Communities: A Practical Guide* (Varšava: OESS/ODIHR, 2017), str. 39. <<http://www.osce.org/odihr/317166?download=true>>; O obuci policajaca o njihovoj ulozi u sprječavanju nasilnog ekstremizma i radikalizacije koja vodi u terorizam raspravlja se u OESS-ovu vodiču *Preventing Terrorism and Countering Violent Extremism and Radicalization that Lead to Terrorism: A Community-Policing Approach*, (Beč: OESS, 2014), str. 104, 135-141, 180-186, <<http://www.osce.org/atu/111438>>.

⁹⁰ Michael Kimmel, *Healing from Hate. How Young Men Get Into—and Out of—Violent Extremism* (University of California Press, 2018), str. 1-27.

Dobra praksa: Ujedinjeno Kraljevstvo

Nogometni klub *Chelsea* putem kampanje „Building Bridges“ („Gradimo mostove“) radi s djecom i mladima u školama i lokalnim nogometnim klubovima te grupama u zajednici i seniorskim muškim i ženskim momčadima na promicanju jednakosti i slavljenju raznolikosti. S ciljem borbe protiv antisemitskog zlostavljanja, *Chelsea* je producirao kratki film „The Y-Word“, u kojemu se pojavljuje bivši *Chelsea*jev vezni igrač Frank Lampard. Film naglašava da je uvredljivi i diskriminirajući protu-židovski jezik neprihvatljiv. Klub je 2018. godine najavio novu dugoročnu inicijativu za podizanje razine svijesti te obrazovanje igrača, osoblja, navijača i šire zajednice o antisemitizmu u nogometu. Klub je udružio snage sa Zakladom za obrazovanje o holokaustu (Holocaust Educational Trust), Židovskim muzejom u Londonu, Zakladom za sigurnost zajednice (Community Security Trust), organizacijom Kick It Out, Svjetskim židovskim kongresom, Kućom Anne Frank te dobrotvornom organizacijom Maccabi GB s ciljem podizanja razine svijesti o antisemitizmu, njegovu utjecaju na židovsku zajednicu i društvo u cjelini te kako bi se pokazalo da je klub otvoren svima. Klub također provodi godišnje natjecanje za mlade s ciljem razvoja kampanja protiv diskriminacije. Pobjednici dobivaju priliku za ulazak na stadion momčadi u Stamford Bridgeu, fotografiranje na terenu i susret s nekim od igrača.

Za više informacija: <http://www.chelseafc.com/news/latest-news/2018/01/chelsea-to-launch-campaign-to-tackle-antisemitism.html>

5.

**PRISTUP POJAVAMA
ANTISEMITIZMA
U ODGOJU I
OBRAZOVANJU**

Cilj pristupa antisemitizmu *putem* odgoja i obrazovanja te obrazovanja o antisemitizmu je osigurati da učenici steknu znanja, vještine i kompetencije koje ih mogu potaknuti da doprinesu kulturi ljudskih prava i odole stereotipima i pogrešnim predodžbama koje mogu voditi u diskriminaciju i nasilje protiv Židova. Donositelji politika uz to moraju odgovoriti na antisemitizam u odgoju i obrazovanju, tj. na iskaze mržnje prema Židovima u odgojno-obrazovnim okruženjima. To pitanje je tema posljednjeg dijela ovog vodiča.

5.1. Pristupi bavljenju s pojavama antisemitizma u odgojno-obrazovnom okruženju

Na antisemitizam u odgojno-obrazovnim okruženjima moguće je odgovoriti proaktivno ili reaktivno. Proaktivne mjere moguće je razviti kao dio kurikuluma ili njegova administrativnog i pravnog okvira s ciljem očekivanja i prevencije antisemitskih izgređa (primjerice kako je to opisano u prijašnjem poglavlju o pristupima na razini cijele škole). Općenito govoreći, vrijednosti povezane s ljudskim pravima, od načela nediskriminacije pa do slobode izražavanja i udruživanja⁹¹ moraju prožeti temeljni sustav vrijednosti neke ustanove. Isto vrijedi i za svijest o ulozi rodni stereotipa u oblikovanju društvenih interakcija. Ponašanje učitelja i administratora mora biti u skladu s načelima koje prenose učenicima. Čvrsta predanost iskorjenjivanju antisemitizma i ostalih oblika diskriminacije mora se uklopiti u sve školske politike, kao i predanost ostalim slobodama koje utvrđuje međunarodno i nacionalno pravo.⁹² Važnost tih politika za pravila o ponašanju učenika i politike protiv diskriminacije mora biti jasna te ih je potrebno naširoko priopćiti učenicima, obiteljima, široj zajednici i ostalim dionicima.

Reaktivne mjere su reakcije na određenu manifestaciju antisemitizma u učionici, instituciji, na društvenim mrežama ili u široj zajednici.

5.1.1. Responzivni pristupi za osnovnoškolske i srednjoškolske ustanove

Čak ni snažne proaktivne mjere neće u potpunosti iskorijeniti antisemitizam, no mogu umanjiti njegovu učestalost i jačinu. Postavljanje pravila i rutina za postupanje u slučaju izgređa koji upućuju na netrpeljivost, uključujući antisemitizam, omogućuje školskom osoblju da reagira na izgrede ako do njih dođe. Štoviše, time se gradi čvrsta osnova za bavljenje prijestupima do kojih je došlo. Ovaj dio vodiča pruža smjernice koje učitelji mogu iskoristiti pri reagiranju na izgrede koje nije moguće izbjeći, imajući na umu da se pojedinačni izgređi međusobno veoma razlikuju po svojoj jačini i prirodi te da treba razviti prikladne reakcije na temelju svakog pojedinačnog slučaja.

Prvi je korak ozbiljno shvatiti prijavu žrtve kako bi se izbjeglo pogoršavanje stanja i stvaranje sekundarne viktimizacije. Važno je postaviti jednostavne, učinkovite i pristupačne mehanizme prijave, uključujući zajedničko razumijevanje o tome što spada u antisemitizam od strane onih koji su u poziciji prepoznati i prijaviti takve ispade, te učinkovit sustav prijave.

⁹¹ Zemlje sudionice OEES-a opetovano su se obvezale na pridržavanje tih načela. Vidjeti Dokument sastanka u Kopenhagenu KESS-ove konferencije o ljudskoj dimenziji, 29. lipnja 1990., Kopenhagen, Glava II. (9.1), (10), (10.1), (10.2), IV (32), (40), (40.1), (40.2), (40.3), (40.4), (40.5), (40.6).

⁹² Primjerice, ICCPR, *op. cit.*, bilješka 2., članci 19-22.

Ozbiljna reakcija na prijavu antisemitizma ili prijave drugih izgrede iz mržnje ili diskriminacije mogu uključivati sljedeće dobre prakse:⁹³

Hitro reagirajte

- Odmah ponudite pomoć; reakcije na izgrede iz mržnje ili predrasude moraju biti brze i učinkovite; zakašnjela reakcija može pogoršati situaciju.
- Ako je nužno, osigurajte pružanje medicinske pomoći od strane profesionalaca.
- Zatražite podršku psihologa ili socijalnog radnika koji u svoj rad integrira rodnu perspektivu.
- Odmah razgovarajte sa svjedocima i vodite jasne i opsežne bilješke dok su sjećanja svježja.
- Prikupite sve dostupne dokaze i osigurajte njihovo pravilno održavanje.
- Ne pretpostavljajte da će se problem riješiti sam od sebe jer se on može pogoršati ako ga se ne izgladi.

Objasnite i uputite

- Žrtvama i svjedocima objasnite što možete, a što ne možete učiniti.
- Žrtve i svjedoke upitajte žele li ostati anonimni te im objasnite hoćete li otkriti njihove osobne podatke u slučaju podizanja službene prijave.
- Uputite ih na relevantne politike škole (kao što su pravila u slučaju zlostavljanja ili diskriminacije) te sankcije ili posljedice takvih izgrede.
- Opišite im sve primjenjive postupke, uključujući interne žalbene postupke unutar škole te dostupne vanjske postupke za rješavanje pritužbi (uključujući primjenjive zastare ili rokove za podnošenje službene prijave).
- U potpunosti i iskreno objasnite žrtvama i svjedocima kakvu zaštitu mogu očekivati protiv odmazde zbog podnošenja službene prijave ili pružanja dokaza.

⁹³ Nekoliko točaka preuzeto je iz *Preventing and Responding to Hate Crimes: A Resource Guide for NGOs in the OSCE Region* (Varšava: OESS/ODIHR, 2009), str. 46-49, <<http://www.osce.org/odihr/39821>> i *Guidelines for Educators on Countering Intolerance and Discrimination against Muslims: Addressing Islamophobia through Education* (Varšava: ODIHR, Vijeće Europe i UNESCO, 2011), <<http://www.osce.org/odihr/84495?download=true>>.

Slušajte i uvažite

- Osigurajte siguran prostor u kojemu će žrtve i svjedoci biti sigurni da ih se ne prisluškuje.
- Pozorno slušajte učenike, prisjetite se da im prijava izgrede može biti uznemirujuće iskustvo te da izgred može uključivati i diskriminaciju na temelju roda.
- Poštujte sve informacije koje primite, prisjetite se da se žrtve često boje da im se neće vjerovati te ponekad neće zatražiti nužnu pomoć ako osjete da ih se ne uvažava.

Dobro vodite zapisnik

- Svakako zabilježite je li osoba koja prijavljuje izgred žrtva, svjedok ili osoba koja izgredu nije svjedočila nego pruža informacije iz druge ili treće ruke, po mogućnosti uz pomoć standardnog obrasca koji je razvila škola.
- Ponekad je važno zabilježiti točne citate žrtava i svjedoka; to može uključivati posebno deskriptivne fraze kojima se osoba s kojom razgovarate koristi kako bi opisala izgred ili svoje osjećaje.

Ovisno o težini izgrede, učitelj i/ili školska uprava imaju nekoliko mogućih smjerova djelovanja:

- U školi, uključite roditelje i skrbnike učenika – kako počinitelja tako i žrtava.
- Predložite rješenja, uključujući disciplinske kazne te počinitelju omogućite pravičan postupak.
- Ako je to potrebno, prijavite izgred policiji.
- Procijenite je li izgred pokazatelj dubljeg problema unutar školskog okruženja ili zahtjeva li počiniteljeva situacija šire mjere.
- Osigurajte da je svo osoblje i dionici (učitelji/nastavnici, uprava, učenici, roditelji i skrbnici) u potpunosti svjesno etičkih pravila ponašanja i politika ustanove, posljedica njihova kršenja te sustava podnošenja žalbi s ciljem sprječavanja budućih incidenata; ako dođe do antisemitskog izgrede, vođe se moraju oglasiti čvrsto, hitro i osobno kako bi dali znak ciljanim zajednicama i poslali poruku široj javnosti da se antisemitizam neće tolerirati.
- Pokrenite raspravu u odgojno-obrazovnom okruženju o izgredu; međutim, ne spominjite imena žrtava i počinitelja bez njihova odobrenja.

Dobra praksa: Cipar

Ciparsko Ministarstvo odgoja, obrazovanja i kulture u ak. god. 2015/16. donijelo je ciljeve antirasističke politike u svim školama i usvojilo tri programa: ***Senzibilizacija učenika protiv rasizma i netolerancije i promicanje jednakosti i poštovanja, Pravila ponašanja te Vodič za upravljanje i bilježenje rasističkih incidenata***. Ti programi učiteljima pružaju ideje o načinima na koje mogu pomoći učenicima pri razvoju vještina i stavova protiv rasizma i predrasuda, a za jednakost i poštovanje. Također omogućuju učiteljima da povedu učenike k prepoznavanju izravnih i neizravnih, namjernih ili nenamjernih činova i procesa koji vode k negativnoj diskriminaciji protiv pojedinaca ili skupina na temelju njihove (pojmljene) raznolikosti. Vodiči pomažu učiteljima pri razvoju hitnih radnji za prevenciju i reakciju na rasističke izgrede te pri stvaranju antirasističke kulture.

Za više informacija: <http://naos.risbo.org/wp-content/uploads/2017/04/Cyprus-antiracism-code.pdf>

5.1.2. Posebni responzivni pristupi za visoko-obrazovne ustanove

Prijave antisemitskih incidenata unutar visokoobrazovnih ustanova posljednjih se godina javljaju diljem OEES-ove regije. Uprave nekih sveučilišta na to su reagirale donošenjem politika i mehanizama za nošenje s tim problemom, dok neki kasne s reakcijama ili su njihove reakcije u potpunosti izostale.

Vodstvo sveučilišta odgovorno je za zaštitu studenata od radnji koje mogu dovesti do stvaranja neprijateljskog okruženja koje krši politiku same ustanove, međunarodne, nacionalne ili lokalne zakone i propise ili standarde nadležnih akreditacijskih agencija. Uz to, od sveučilišnih vođa očekuje se da postave moralni primjer putem odbacivanja antisemitizma i drugog govora mržnje te zaštite prava koja se odnose na slobodu izražavanja te osnovna načela akademske slobode. Pri reakciji na izgrede uvjetovane mržnjom i predrasudama, uprave sveučilišta mogu razmotrite sljedeće preporuke:

Onemogućite diskriminaciju

Pravila ponašanja mnogih sveučilišta već zabranjuju diskriminaciju u većoj mjeri nego što im je to zakonska obveza, a ujedno poštuju slobodu izražavanja i akademsku slobodu. Svo osoblje školske i sveučilišne uprave odgovorno je za donošenje rodno osviještenih etičkih pravila i politika ustanove te kako bi se osiguralo da su svo osoblje i svi učenici/studenti svjesni politika i mehanizama za podnošenje pritužbi.

Jamčite uljudnost

Demokratske vrijednosti, ljudska prava, međusobno poštivanje te posebice kultura pristojnosti mogu doprinijeti stvaranju okoliša bez izgrede iz mržnje ili predrasuda. Takav sklop zahtijeva od uprave kampusa da uvjerljivo, učestalo i jasno progovara o vrijednostima za koje se zalaže te o institucionalnoj klimi kakvu želi stvoriti. Obično je lakše suočiti se s tim pitanjima rano i često, a ne jednostavno reagirati po *ad hoc* osnovi kada dođe do krize.

Zaštitite govor, no spriječite razdor

Nemiri na kampusu u nekim slučajevima mogu spriječiti studente i ostale gostujuće govornike da ostvare svoju slobodu govora. Umjesne sveučilišne politike često snažno podupiru zaštitu slobode govora. Sveučilišta podupiru politike i jačaju lokalne propise o pitanjima kao što su nedolično ponašanje, ometanje reda i mira, remećenje sveučilišnih aktivnosti, posjedovanje (pravog ili imitacije) oružja i protuzakonito okupljanje. Kada sveučilišne politike prate međunarodne standarde ljudskih prava, sloboda izražavanja ograničena je tako da isključuje poticanje na mržnju i nasilje te govor mržnje. Govoru mržnje na račun bilo koje skupine, uključujući Židove, mora se pristupiti na isti način radi pravedne primjene politika.

Pokažite vodstvo tako što ćete na govor odgovoriti govorom

Važno je da sveučilišni vođe budu primjer, pokažu moralno vodstvo te slobodno artikuliraju svoje mišljenje o vrijednostima i temama ljudskih prava na način koji odbacuje antisemitizam, čak i kada bi to neki mogli smatrati kontroverznom.

Dosljedno se koristite jasnim konceptima

Izazovan zadatak pred svim vođama sveučilišta je prepoznati uvredljive antisemitske izgrede te ih jasno razlikovati od kritika na račun izraelske politike ili vlade.

Vođama sveučilišta može biti od koristi da se posavjetuju s dostupnim definicijama kada odgovaraju na slučajeve antisemitizma i ostalih oblika predrasuda.

Obratite pozornost i pozabavite se kršenjem zakona

Prosvjetni radnici moraju razumjeti da neki antisemitski izgrede do kojih dolazi unutar škole ili sveučilišta također krše norme građanskog prava, predstavljaju kazneno djelo ili su čak na razini terorizma. Isto vrijedi i u javnim i privatnim ustanovama. Ako do toga dođe, takvi se izgrede moraju prijaviti. U nekim je slučajevima jasno da je riječ o antisemitskim motivima. U spornim slučajevima identifikacija antisemitizma može zahtijevati dublje razumijevanje antisemitskih stereotipa i simbola te je potrebno provesti odgovarajuću istragu.

5.2. Vladine strategije

Iako je reagiranje na bilo koju vrstu izgrede koji se temelje na predrasudama u odgojno-obrazovnom okruženju prvenstveno odgovornost odgojno-obrazovnih ustanova, vladina tijela također imaju ulogu u osiguravanju da se standardi ljudskih prava poštuju diljem odgojno-obrazovnog sustava. Moguće je pronaći više rješenja koja mogu ojačati nacionalne napore u borbi protiv antisemitizma putem odgoja i obrazovanja i u odgoju i obrazovanju.

Međuresorna suradnja

Europski parlament je 2017. godine pozvao svoje zemlje članice „da imenuju nacionalne koordinateure za suzbijanje antisemitizma“⁹⁴ koji će koordinirati aktivnosti raznih ministarstava, odjela ili agencija po pitanju borbe protiv antisemitizma. Neke vlade antisemitizam su proglasile prioritarnim područjem i osnovale međuresorna tijela koja se bave različitim aspektima tog izazova i olakšavaju komunikaciju između odgojno-obrazovnih službenika, ostalih javnim službenika i civilnih židovskih organizacija. To je moguće ostvariti u raznim oblicima, primjerice u vidu međuresornih radnih skupina, međuresornih izaslanika ili pravobranitelja. Takve inicijative podertavaju društvenu predanost borbi protiv antisemitizma, jačaju napore ministarstva odgoja i obrazovanja te su način javnog

⁹⁴ Rezolucija Europskog parlamenta o suzbijanju antisemitizma, *op. cit.*, bilješka 17.

suprotstavljanja tvrdnjama prosvjetnih radnika ili škola koje tvrde da radnje za suzbijanje tog određenog oblika diskriminacije nisu potrebne.

Dobra praksa: Francuska

Međuresorna Delegacija za borbu protiv rasizma, antisemitizma i mržnje prema LGBT osobama (DILCRAH) unutar Ureda Premijera unutar francuske vlade koordinira aktivnosti povezane s ljudskim pravima. DILCRAH obnaša ulogu posrednika između vladinih dužnosnika i nevladinih udruga. DILCRAH je omogućio stvaranje operativnog odbora za borbu protiv rasizma i antisemitizma u svakom odjelu francuske vlade. Među ostalim aktivnostima DILCRAH-a su osnivanje višedisciplinarnog znanstvenog vijeća koje provodi istraživanja i javnosti pruža informacije o rasizmu i naporima za postizanje tolerancije u Francuskoj. DILCRAH-ova internetska obrazovna platforma otvorena je u ožujku 2016. godine i uključuje informativne videozapise i dokumente koje su stvarali stručnjaci za rasizam i povijesna i kulturna društva.

Za više informacija:

<https://www.reseau-canope.fr/eduquer-contre-le-racisme-et-lantisemitisme>

<http://www.gouvernement.fr/dilcrah>

Uključivanje lokalnih vlasti

Suradnja na razini općine je još jedan učinkovit način za borbu protiv antisemitizma.

Uzimajući u obzir bliskost lokalnih vlasti, politike imaju najveći transformativni učinak upravo u gradovima. Gradovi kao inkubatori kulturnih, društvenih, ekonomskih i političkih inovacija svoje su građane osnažili da streme održivom i ravnopravnom razvoju. Međutim, diskriminacija, isključivanje i nejednakost također najviše ustraju upravo u gradovima.

Dobra praksa: Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO)

Međunarodna koalicija inkluzivnih i održivih gradova ICCAR (prije Međunarodna koalicija gradova protiv rasizma) osnovana je od strane UNESCO-a 2004. godine. Cilj ICCAR-a je ojačati globalnu mrežu više od 500 gradova u razmjeni iskustava i znanja s ciljem unaprjeđenja politika protiv rasizma, diskriminacije, ksenofobije i isključivosti.

Za više informacija: <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/fight-against-discrimination/coalition-of-cities>

Neovisni nadzor

Nacionalne ustanove za ljudska prava državama omogućuju zadovoljavanje njihovih međunarodnih, ustavnih i zakonskih obveza za zaštitu ljudskih prava i provedbu međunarodnih obveza na nacionalnoj razini. To čine kroz odgovaranje na pritužbe zbog kršenja ljudskih prava i revizije zakona i politika kako bi se osigurala dostupnost odgovarajućih pravnih zaštita i jednakih odgojno-obrazovnih mogućnosti i za djevojke i za dječake svih vjeroispovijedi i podrijetla.

Nacionalne ustanove za ljudska prava trebaju biti neovisne, dobro organizirane, odgovarajuće financirane i dostupne svima te imati dobro razvijene planove za zaštitu ljudskih prava te kapacitete za nadzor i analizu. Nacionalne ustanove za ljudska prava mogu zaštititi prava učenika i studenata od antisemitizma i ostalih oblika diskriminacije putem nekoliko metoda, uključujući:⁹⁵

- Istrage;
- Alternativno rješavanje sporova;
- Zaprimanje pojedinačnih pritužbi (za nacionalne ustanove za ljudska prava koje imaju kvazi-pravosudnu moć);
- Javne istrage; te
- Nadzor.

Uz provedbu i postizanje sukladnosti, nacionalne ustanove za ljudska prava antisemitizmom u odgoju i obrazovanju mogu se baviti putem programa za promicanje ljudskih prava, i to tako da:

- Pomažu pri stvaranju i isporuci odgojno-obrazovnih inicijativa;
- Javno promiču ljudska prava, uključujući prevenciju antisemitizma; te
- Podižu razinu javne svijesti o antisemitizmu, uključujući putem medija.

Parlamentarni nadzor

Parlamentarci igraju tri ključne uloge u ostvarivanju odgovarajućeg odgoja i obrazovanja o ljudskim pravima za borbu protiv antisemitizma: razvoj čvrstog zakonodavstva (i odbacivanje zakona koji promiči diskriminaciju), nadzor izvršne vlasti te sudjelovanje u međuparlamentarnim suradnjama. Parlamenti bi trebali učiteljima, nastavnicima, profesorima i istraživačima u javnim ustanovama osigurati slobodu podučavanja i učenja o antisemitizmu, čak i kada to dovodi do rasprava o nekim epizodama nacionalne povijesti, bez straha od istraga, potiskivanja i progona.

Međunarodne organizacije kao što je OEES mogu pomoći pri provođenju revizija postojećeg zakonodavstva koje se bavi antisemitizmom i ostalim oblicima diskriminacije, uključujući, no ne ograničavajući se na diskriminaciju na temelju roda, čija je svrha osigurati da nikakva izravna ili neizravna diskriminacija ne ograničava pravo na obrazovanje ijednog učenika ili studenta.⁹⁶ Pri donošenju novih zakona o nadolazećim srodnim političkim područjima, poput prevencije nasilnog ekstremizma, dimenzijom antisemitizma treba se pozabaviti kako je dolično u određenom kontekstu.

⁹⁵ Ove preporuke preuzete su iz *National Human Rights Institutions: History, Principles, Roles and Responsibilities*, op. cit., bilješka 89.

⁹⁶ Na zahtjev, OEES-ov Ured za demokratske institucije i ljudska prava može analizirati nacрте i postojeće zakone, uključujući one na području odgoja i obrazovanja i borbe protiv diskriminacije radi procjene njihove usklađenost s OEES-ovim ciljevima i međunarodnim standardima o ljudskim pravima. Pitanja povezana s nacionalnim manjinama potpadaju pod mandat OEES-ovog Visokog povjerenika za nacionalne manjine.

Dobra praksa: Europska unija

29. lipnja 2000. godine Europska je unija donijela Direktivu Vijeća 2000/43/EZ o provedbi načela jednakog postupanja prema osobama bez obzira na njihovo rasno ili etničko podrijetlo. Ta direktiva postavila je minimalne standarde za države članice EU-a i zabranila diskriminaciju na temelju rasnog ili etničkog podrijetla, uključujući antisemitizam, u odgojno-obrazovnim ustanovama i nekoliko drugih sektora. Sve države članice prenijele su primjenjive propise u svoje nacionalno zakonodavstvo.

Za više informacija: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0043&from=EN>

Parlamentarci pružaju dodatan nadzor po pitanju antisemitizma u odgojno-obrazovnih i ostalim ustanovama putem dodatnih mehanizama kao što su svestranačke ili višestranačke istrage antisemitizma u određenoj zemlji. Europski parlament potakao je nacionalne i regionalne parlamente i političke vođe „da osnuju međustranačke parlamentarne skupine za suzbijanje antisemitizma kako bi se borba protiv antisemitizma intenzivirala u svim dijelovima političkog spektra“.⁹⁷

Dobra praksa: Ujedinjeno Kraljevstvo

Član britanskoga parlamenta i predsjednik Svestranačke parlamentarne skupine za borbu protiv antisemitizma John Mann naručio je Svestranačku parlamentarnu istragu antisemitizma.⁹⁸ Njezini su zadaci bili: razmotriti dokaze o prirodi suvremenog antisemitizma; procijeniti trenutne napore u borbi protiv antisemitizma; razmotriti daljnje mjere koje bi bilo svrsishodno uvesti.

Istraga je zahtijevala informacije od vladinih odjela, policije te agencija, akademika, sindikata, skupina građana i nevladinih udruga za kazneno pravosuđe, održala javna saslušanja i pregledala pismene podneske. Izvješće koje je uslijedilo uključivalo je odvojena poglavlja o antisemitizmu na sveučilišnim kampusima te o obrazovanju o antisemitizmu te sadržavalo mnoge preporuke i dobre prakse unutar odgojno-obrazovnog sektora. Vlada je preporuke istrage prihvatila dijelom u svojem izvješću objavljenom u ožujku 2007. godine.

Parlamentarna istraga svoj je rad popratila još jednom istragom 2015. godine, što je bila reakcija na nagli porast antisemitskih izgređa u Britaniji tijekom prijašnje godine. To izvješće istražuje zabrinjavajući porast antisemitskih izgređa u židovskim školama, na sveučilišnim kampusima i drugdje u Ujedinjenom Kraljevstvu.⁹⁹

Za više informacija: <https://publications.parliament.uk/pa/cm/cmhallparty/register/antisemitism.htm>

⁹⁷ Rezolucija Europskog parlamenta o suzbijanju antisemitizma, *op. cit.*, bilješka 17.

⁹⁸ Parlamentarni registar svestranačkih skupina Ujedinjenog Kraljevstva, <<https://publications.parliament.uk/pa/cm/cmhallparty/register/antisemitism.htm>>.

⁹⁹ Izvješće Svestranačke parlamentarne skupine za borbu protiv antisemitizma, 2015, <<https://www.antisemitism.org.uk/the-appg/publications>>.

Dodaci

DODATAK 1.

Resursi za dionike u odgoju i obrazovanju

Međunarodna tijela

Organizacija za europsku sigurnost i suradnju, Ured za demokratske institucije i ljudska prava (ODHIR)
<https://www.osce.org/odihr/countering-anti-Semitism-and-promoting-Holocaust-remembrance>

Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO)
<https://en.unesco.org/gced>
<https://en.unesco.org/themes/holocaust-genocide-education>

Vijeće Europe – Europska komisija protiv rasizma i netolerancije (ECRI)
<http://www.coe.int/ecri>

Europska komisija
https://ec.europa.eu/info/strategy/justice-and-fundamental-rights/discrimination/racism-and-xenophobia/combating-antisemitism_en

Agencija Europske unije za temeljna prava
<http://fra.europa.eu/en>

Međunarodni savez za sjećanje na holokaust
<https://www.holocaustremembrance.com/resources/working-definitions>

Objave

OESS/ODIHR i Yad Vashem. 2007. Podučavanje o antisemitizmu: Zašto i kako? Vodič za nastavnike (Varšava i Jeruzalem: ODIHR i Yad Vashem, 2007),
<http://www.osce.org/odihr/29890>

OESS/ODIHR i Kuća Anne Frank. 2007. Nastavni materijali za prevenciju antisemitizma. 1., 2. i 3. dio.
<https://www.osce.org/odihr/120546>

UNESCO. 2017. Obrazovanje o holokaustu i sprječavanje genocida.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002480/248071E.pdf>

UNESCO. 2017. Sprječavanje nasilnog ekstremizma kroz odgoj i obrazovanje. Vodič za donositelje politika.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002477/247764e.pdf>

UNESCO. 2016. Vodič za učitelje o sprječavanju nasilnog ekstremizma.
<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002446/244676e.pdf>

Vijeće Europe. 2015. Kako živjeti s kontroverzom: Nastava o kontroverznim pitanjima kroz odgoj i obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava (EDC/HRE).
<https://rm.coe.int/16806948b6>

Vijeće Europe. 2016. Oznake – Priručnik za suzbijanje govora mržnje na internetu putem obrazovanja o ljudskim pravima.
<https://www.nohatespeechmovement.org/bookmarks?bookmarks>

Organizacije civilnog društva koje se bave antisemitizmom ili povezanim pitanjima u odgoju i obrazovanju

Projekt Aladin
<http://www.projetaladin.org/en/>

Američki židovski odbor AJC Berlin, Institut za njemačko-židovske odnose Lawrence & Lee Ramer
<https://ajcberlin.org/en/>

Kuća Anne Frank
<http://www.annefrank.org/en/Education/>
<https://www.storiesthatmove.org/en/home/>

Anti-Defamation League
<https://www.adl.org/>

Neprofitna udruga CEJI – A Jewish Contribution to an Inclusive Europe
<http://www.ceji.org>

Međuresorno izaslanstvo za borbu protiv rasizma, antisemitizma i mržnje protiv LGBT osoba – DILCRAH
<http://www.reseau-canope.fr/eduquer-contre-le-racisme-et-lantisemitisme>

erinnern.at
<http://www.erinnern.at>

Europsko udruženje za proučavanje roda ATGENDER
<https://atgender.eu/>

Organizacija Facing History and Ourselves
<https://www.facinghistory.org/>

Židovski muzej i centar tolerancije u Moskvi
<https://www.jewish-museum.ru/en/>

Židovski muzej u Berlinu
<https://www.jmberlin.de/>

Inicijativa Kreuzberger za borbu protiv antisemitizma – KIGa
<http://www.kiga-berlin.org>

Udruženje Karakutu
<http://www.karakutu.org.tr/>

Muzej židovske umjetnosti i povijesti u Parizu
<https://www.mahj.org/>

Udruženje Never Again
<http://www.nigdywiecej.org/en/>

OXFAM (podučavanje o kontroverznim pitanjima)
<https://www.oxfam.org.uk/>

Muzej povijesti poljskih Židova POLIN
<http://www.polin.pl/en/>

PROMUNDO (odgoj i obrazovanje za dječake)
<https://promundoglobal.org/>

Centar za sveučilišne studije o židovskoj civilizaciji SEFER
<http://www.sefer.ru/eng>

Centar Simon Wiesenthal
<http://www.wiesenthal.com/>

Centar SOVA
<http://www.sova-center.ru/en/>

Institut Tom Lantos
<http://tomlantosinstitute.hu/>

Muzej sjećanja na holokaust u Sjedinjenim Američkim Državama
<https://www.ushmm.org/>

Yad Vashem
<https://www.yadvashem.org/>

Ustanove koje istražuju antisemitizam

Institut za proučavanje suvremenog antisemitizma, Sveučilište u Indiani
<https://isca.indiana.edu/index.html>

Institut Pears za proučavanje antisemitizma
<http://www.pearsinstitute.bbk.ac.uk/>

Međunarodni centar Vidal Sassoon za proučavanje antisemitizma
<http://sicsa.huji.ac.il>

Program sveučilišta Yale za proučavanje antisemitizma
<http://ypsa.yale.edu/>

Zentrum für Antisemitismusforschung (Centar za istraživanje antisemitizma)
http://www.tu-berlin.de/fakultaet_i/zentrum_fuer_antisemitismusforschung/

DODATAK 2.

Primjeri antisemitskih tropa i memova¹⁰⁰

Bestijalizacija

Židove se od davnina pogrdno uspoređuje s domaćim i divljim životinjama. U nekim se utjecajnim drevnim spisima, primjerice, Židove uspoređuje sa svinjama, kozama, kravama i majmunima. U srednjovjekovnoj Europi Židove se često uspoređivalo sa svinjama te ih se prikazivalo kako imaju spolne snošaje sa svinjama. U Njemačkoj se u 13. stoljeću pojavio pojam „Judensau“, koji se odnosi na opsceni snošaj između Židova i prasice. Pojam je u Europi bio popularan nekoliko stoljeća. Danas popularne varijacije na tu temu su zmije, štakori i hobotnice.

Krvna kletva

Židove se od davnina lažno optužuje za umorstvo nežidova u obredne svrhe te da su tobože u dosluhu s vragom. U srednjovjekovnoj Europi od 12. stoljeća te mitove prate i optužbe da Židovi s pomoću krvi svojih žrtava peku beskvasni kruh *maca* za židovski blagdan Pashu. Tijekom povijesti te lažne navode često prate i antisemitski nemiri i masovna ubojstva. Odjeci narativa o krvnoj kletvi čuju se i u današnjem diskursu.

Komunisti

Uključivanje nekih Židova u komunističke i socijaldemokratske pokrete u Europi često je temelj mita o judeo-boljševizmu ili judeo-komunizmu. Taj je mit u Europi bio sveprisutan u prvoj polovici 20. stoljeća, a nacistička ga je propaganda tijekom Drugog svjetskog rata aktivno širila u Njemačkoj i diljem okupiranih teritorija. Internacionalizam ranog komunizma u kombinaciji s činjenicom da su se neki židovski pripadnici pokreta otpora pridružili sovjetskim partizanskim jedinicama ili nacionalnim komunističkim partijama često se uzimalo kao dokaz tvrdnji da Židovi kao kolektiv i pojedinci nisu odani svojim domovinama. U novije vrijeme trop o Židovima komunistima ponovno se javlja u raspravama o nacionalnom identitetu ili povijesti Drugog svjetskog rata kao tvrdnja da su lokalni zločini počinjeni protiv Židova prije, tijekom i nakon holokausta zapravo posljedica antikomunističkog zanosa.

Mit o bogoubojstvu

Od samih početaka Kršćanske Crkve neki kršćani Židove osuđuju za smrt Isusa Krista te Židove smatraju kolektivno odgovornima za to djelo.¹⁰¹ Mit o bogoubojstvu jedan je od

¹⁰⁰ Više informacija o povijesti antisemitizma nalazi se na internetskom Multimedijском obrazovnom centru Muzeja tolerancije, odgojno-obrazovnom ogranku Centra Simon Wiesenthal u Los Angelesu u Sjedinjenim Američkim Državama, <http://motlc.wiesenthal.com/site/pp.asp?c=gvKVLCMVtUG&b=394713> te u Kenneth L. Marcus, *Fact Sheet on the Elements of Anti-Semitic Discourse* (Washington, D.C.:The Louis D. Brandeis Center for Human Rights Under Law, 2014), <http://brandeiscenter.com/images/uploads/practices/factsheet_antisemitism.pdf>.

¹⁰¹ Deklaracija o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama Drugoga vatikanskog sabora („Nostra aetate“) odbacila je taj mit 1965. godine.

argumenata za praksu pripisivanja svim Židovima karakteristika koje navodno prate ubojstvo mesije, a to su nadnaravna moć, nepokajanje i zavjerenička izdaja.

Demonizacija

Neka utjecajna lica kršćanske teologije Židove su povezivala s vragom ili demonima, osobito od četvrtog stoljeća naovamo. Tijekom nekih razdoblja srednjeg vijeka Židove se smatralo vrazjom djecom i prikazivalo s rogovima i izbečenim očima te povezivalo sa sotonističkim atributima kao što su neizmjerena moć i izopačena logika. Te se slike ponovno javljaju u suvremenom svijetu, kada se Židove kao pojedince ili kolektiv prikazuje s kozmičkim zlokočnim značajkama. To se, primjerice, vidi iz karikatura židovskih javnih ličnosti, koje se prikazuje kao vragove ili demone.

Prljavština i bolest

Antisemiti od davnina Židove opisuju kao prijenosnike fizičkih nedostataka ili bolesti. U nekim se slučajevima te mane povezuju sa židovskom muževnošću ili ženstvenošću, kao u mitu o muškoj menstruaciji u Židova. Slično tomu, nekada se često mogao čuti izraz „prljavi Židovi“ ili „židovski smrad“. Tako su, primjerice, Židovi proglašeni krivcima za širenje „crne smrti“ u 14. stoljeću, a u 19. i ranom 20. stoljeću rasisti su smatrali da Židovi posjeduju manje vrijedna, nebjelačka rasna obilježja. S ovim tropom podudarne su i nacističke tvrdnje da Židovi šire bolesti. Nasuprot tomu, od sredine 20. stoljeća Židove se često veže uz lažnu svijest o bjelačkoj prevlasti te ih se ponekad povezuje s rasizmom i kolonijalizmom.

Nedostatak nacionalne odanosti ili dvojna odanost

Židovi su često na meti tvrdnji da kuju zavjeru kako bi javnu politiku prilagodili židovskim interesima ili da su manji domoljubi od ostalih građana. To se povremeno očituje u tvrdnjama da Židovi kao pojedinci ili kolektiv nisu odani svojim domovinama. Od Židova se ponekad traži da se odreknu svoje veze s Izraelom kako bi bili prihvaćeni kao sunarodnjaci i domoljubi, ne uzimajući u obzir činjenicu da Izrael često čini središnji dio židovskog identiteta. Taj se mit može pojaviti i u obliku tvrdnji da Židovi ne sudjeluju u vojnoj službi ili ostalim javnim sferama života u demokratskim državama onako kako to čine ostali građani.

Mediji

Navodi o židovskoj kontroli medija javljaju se barem od ranog 19. stoljeća, a ponovljeni su i u *Protokolima sionskih mudraca*.¹⁰² U 20. i 21. stoljeću osobe židovskog podrijetla ili one za koje se drži da su takvog podrijetla, a koje su utjecajne zbog svojeg položaja u određenim medijima, stavlja se u isti koš s navodima o općoj „židovskoj kontroli“ cijele medijske industrije. Neke skupine pak govore o „cionističkoj kontroli“ medija. Prema toj zamisli, ti pojedinci kroz povijest zavjerenički zajedno djeluju i donose odluke. Međutim, pritom se u obzir ne uzima činjenica da mnogi drugi pojedinci koji su im na neki način slični također rade u medijskoj industriji te da raznolikost, veličina i neprestani razvoj te industrije takvu kontrolu čine nemogućom.

¹⁰² *Protokoli sionskih mudraca* su antisemitska krivotvorina koja navodno opisuje židovski plan da zavladaju svijetom. Izvorno su objavljeni u Rusiji 1903. godine, a kao nezgrapna krivotvorina raskrinkani su 1921. godine. Prevedeni su na nekoliko jezika, a svijetom se šire od početka 20. stoljeća.

Novac i kriminal

Navodi o židovskoj kontroli financija i opčinjenosti novcem stari su koliko i Novi zavjet, u kojemu su Židovi gdje gdje prikazani kao mjenjači novca koji pred hramom u Jeruzalemu vrše svetogrđe. Jednako je bilo i u srednjem vijeku, kada je kršćanima bilo zabranjeno pozajmljivati novac s kamatama, čime je ta djelatnost prepuštena ostalima. Budući da Židovima nije bio dozvoljen ulazak u mnoge zanate kao ni posjedovanje poljoprivrednih površina, neki od njih počeli su pozajmljivati novac.¹⁰³ Židove se otada prikazuje kao bogate, moćne i opasne. U nekim zemljama postoji stereotip kako se Židovke raskošno oblače kako bi pokazale svoje bogatstvo. Danas na taj stereotip nailazimo pri spomenu „novca obitelji Rothschild“ ili pri poistovjećivanju židovske urote s međunarodnim bankarstvom i zločinom.

Obredno klanje

Obredno košer klanje životinja za hranu prikazuje se kao okrutna, strana i krvava praksa koja je povezana s temeljnim uvjerenjem da su Židovi vražji sluge ili s obrednim umorstvima. To se odnosi i na običaj obrezivanja dječaka i muškaraca.

Lutajući Židovi

Neki kršćanski teolozi Židove smatraju prokletim narodom koji je osuđen da do sudnjega dana luta u bijedi, što je dokaz njegove izopačenosti. Danas se odjeci toga mita javljaju kao pokušaji da se potvrdi navodni niski status Židova u dijaspori. On pridonosi i ideji da su Židovi izdajice koji nisu odani svojoj domovini ili da imaju dvojbe glede svoje odanosti. Ta zamisao očituje se i u stavu da Židovi nemaju pravo na nacionalno samoodređenje.¹⁰⁴

Trovanje izvora i oskvrnuće Tijela Kristova

Židove se od srednjega vijeka optužuje da bacaju ljagu na svete predmete ili zajedničku imovinu. Židove se od 13. stoljeća lažno optužuje da oskvrnjuju hostiju i tako rekonstruiraju Isusovo raspeće, jer hostija se smatra utjelovljenjem Tijela Kristova. Otada se Židove opetovano optužuje da kuju zavjere kako bi oskvrnuli sveta mjesta i predmete. Isto se tako Židove u Europi u srednjem vijeku i ranom modernom dobu optuživalo da truju komunalne izvore.

¹⁰³ Više informacija dostupno je na stranicama Koordinacijskog foruma za borbu protiv antisemitizma CFCA, vidjeti <<https://antisemitism.org.il/page/62556/confronting-antisemitism-myths-and-facts>>.

¹⁰⁴ Slični stereotipi postoje i za romske zajednice.

Vladanje svijetom

Vrhunac mita o Židovima kao kovačima zavjere je ideja da Židovi kuju planove kako bi zavladovali svijetom radi vlastite koristi. *Protokoli sionskih mudraca*, čija se izdanja do današnjeg dana još uvijek pojavljuju i rado čitaju na desecima jezika diljem svijeta, su vjerojatno najjasniji i najpoznatiji primjer te teorije. Danas se na društvenim mrežama taj mit širi u vidu mema „The Goyim Know“ („Nežidovi znaju“) te mema i članaka o ljudima-guštima, Iluminatima i Novom svjetskom poretku.

DODATAK 3.

Primjeri antisemitskih simbola

Mladi ponekad upotrebljavaju simbole, a da nisu u potpunosti svjesni njihovih antisemitskih konotacija, osobito kada se žele poistovjetiti s određenom skupinom. Neki pojedinci i skupine takve simbole rabe svjesno kao način raspoznavanja među onima koji podržavaju antisemitske ideologije. Antisemitski simboli javljaju se u obliku slika, brojeva, slova, glazbe ili fraza, iako svi nisu jednako prepoznatljivi kao svastika. Primjeri su:¹⁰⁵

- 88: ovaj broj simbolizira riječi „Heil Hitler“ jer je slovo H osmo slovo abecede u mnogim jezicima, uključujući engleski.
- 18: ovaj broj određene skupine rabe kao simbol imena Adolfa Hitlera jer je slovo A prvo, a slovo H osmo slovo engleske abecede.
- Zizi: znači „cionista“ ili „cionistički nacist“ i odražava sklonost nekih lijevih ili desnih antisemita da Židove poistovjećuju s nacistima.

¹⁰⁵ Nekoliko primjera preuzeto je iz *Podučavanje o antisemitizmu: Zašto i kako? Vodič za nastavnike*, op. cit., bilješka 32. Str. 27.

DODATAK 4.

Radna definicija antisemitizma Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust (IHRA)¹⁰⁶

„Dana 26. svibnja 2016. na IHRA-inoj plenarnoj sjednici u Bukureštu odlučeno je:

Donosi se sljedeća pravno neobvezujuća radna definicija antisemitizma:

Antisemitizam je specifičan odnos prema Židovima koji se može definirati kao mržnja prema njima. Radi se o usmenim, pismenim i fizičkim manifestacijama te mržnje koje su usmjerene prema Židovima i nežidovima i/ili prema njihovoj imovini, prema institucijama i vjerskim objektima židovskih zajednica.

Sljedeći primjeri mogu poslužiti kao ilustracije za usmjeravanje rada IHRA-e: Takve manifestacije mogu biti usmjerene i protiv države Izrael, koja se smatra židovskim kolektivitetom. Međutim, kritike Izraela koje nalikuju onima na račun bilo koje druge zemlje ne mogu se smatrati antisemitskima. U antisemitskim se napadima često optužuje Židove za urotu s ciljem da se našteti čovječanstvu. Antisemitski obrasci se često rabe kako bi se Židove optužilo zbog toga ‘što nam stvari idu tako loše’. Antisemitizam se iskazuje u govoru, pisanju, slikovnim oblicima te u raznim drugim prilikama, a koristi se zloslutnim stereotipima kao i tobožnjim negativnim karakteristikama obilježjima.

Suvremeni primjeri antisemitizma u javnom životu, medijima, školama, radnim sredinama i vjerskom životu, ako se u obzir uzme cjelokupni kontekst, mogu uključivati (ali se ne moraju svoditi samo na to):

- Pozivanje na, pomaganje ili opravdavanje ubijanja ili ugrožavanja Židova u ime radikalne ideologije ili ekstremističke interpretacije religije.
- Stvaranje lažnih, dehumaniziranih, demonizirajućih ili stereotipiziranih optužbi protiv Židova kao takvih ili moći Židova kao društvene skupine. Optužbe takvoga tipa su posebice (no ne i samo) mit o svjetskoj židovskoj zavjeri ili tvrdnje da Židovi vladaju medijima, gospodarstvima, strukturama vlasti ili drugim društvenim institucijama.
- Optuživanje Židova da su kao narod odgovorni za stvarna ili izmišljena nedjela koja su počinili Židovi pojedinci ili skupine Židova ili čak za djela koja su počinili nežidovi.
- Oспорavanje činjenice, razmjera, mehanizama (primjerice, plinske komore) ili namjernosti genocida nad židovskim narodom koji su počinili nacionalsocijalistička Njemačka i njezini saveznici tijekom Drugog svjetskoga rata (holokaust).
- Optuživanje Židova kao naroda ili Izraela kao države da izmišljaju ili preuveličavaju

¹⁰⁶ Međunarodni savez za sjećanje na holokaust (eng. *International Holocaust Remembrance Alliance*, IHRA) (nekada Radna skupina za međunarodnu suradnju u obrazovanju o holokaustu, sjećanje na holokaust i istraživanje holokausta, ITF) pokrenut je 1998. godine. IHRA danas broji 31 zemlju članicu i ujedinjuje vlade i stručnjake u jačanju, unaprjeđenju i promicanju obrazovanja o holokaustu, sjećanja na holokaust te istraživanja holokausta te u pridržavanju obveza iznijetih u Stokholmskoj deklaraciji o holokaustu od 28. siječnja 2000.

razmjere holokausta.

- Optuživanje židovskih građana neke zemlje da su lojalniji Izraelu negoli vlastitoj državi ili da postoje navodni prioriteti Židova diljem svijeta koji su im važniji negoli interesi njihovih vlastitih država.
- Oспорavanje Židovima pravo na samoopredjeljenje tvrdnjom da je postojanje države Izrael rasistički pothvat.
- Prihvatanje dvostrukih standarda zahtjevima da se Izrael ističe ponašanjem koje se ne očekuje ni od jedne druge demokratske države.
- Upotreba simbola i slika koji se povezuju s klasičnim antisemitizmom (primjerice, tvrdnje da su Židovi ubili Isusa ili optužbe za ritualna umorstva) kako bi se okarakterizirali Izrael ili Izraelci.
- Uspoređivanje današnje izraelske politike s nacističkom.
- Stav da su Židovi kolektivno odgovorni za djela države Izrael.

Antisemitska nedjela smatraju se zločinom kada su tako definirana zakonom (primjerice, u nekim zemljama poricanje holokausta ili raspačavanje antisemitskih tiskovina).

Antisemitskim se zločinima smatraju napadi na ljude i imovinu – kao što su zgrade, škole, mjesta molitve i groblja – koji su izabrani zato što jesu ili se smatra da se radi o Židovima ili židovskoj imovini ili su na bilo koji način povezani sa Židovima.

Antisemitska diskriminacija je osporavanje Židovima prava ili usluga koje su dostupne drugim građanima, što je u mnogim zemljama protuzakonito.“

DODATAK 5.

Radna definicija poricanja holokausta i iskrivljavanja činjenica o njemu Međunarodnog saveza za sjećanje na holokaust (IHRA)¹⁰⁷

„Sadašnja definicija izraz je svijesti da se treba suprotstaviti poricanju holokausta i iskrivljavanju činjenica o njemu, da ih treba osuditi na nacionalnoj i međunarodnoj razini te da ih je potrebno preispitati na globalnoj razini. Međunarodni savez za sjećanje na holokaust ovdje donosi sljedeću pravno neobvezujuću radnu definiciju kao svoj radni alat.

Poricanje holokausta diskurs je i propaganda koja niječe povijesnu zbilju i opseg istrebljenja Židova od strane nacista i njihovih suradnika tijekom Drugog svjetskog rata, poznatog kao holokaust ili šoa. Poricanje holokausta posebno se odnosi na svaki pokušaj tvrdnje da se holokaust (šoa) nije dogodio.

Poricanje holokausta može uključivati javno nijekanje ili dovođenje u sumnju korištenja glavnih mehanizama istrebljenja (poput plinskih komora, masovnih strijeljanja, izgladnjivanja i mučenja) ili namjernosti genocida nad židovskim narodom.

Poricanje holokausta u svojim je različitim oblicima izraz antisemitizma. Pokušaj poricanja genocida nad Židovima pokušaj je oslobođanja nacionalsocijalizma i antisemitizma od krivnje ili odgovornosti za genocid nad židovskim narodom. Oblici poricanja holokausta uključuju još i okrivljavanje Židova bilo za preuveličavanje ili izmišljanje šoe radi političke ili financijske koristi kao da je sama šoa bila posljedica zavjere koju su skovali Židovi. Pritom je cilj svaliti krivnju na Židove, a antisemitizmu ponovo dati legitimnost.

Ciljevi poricanja holokausta često su rehabilitacija neprikrivenog antisemitizma te promicanje političkih ideologija i uvjeta koji bi doveli upravo do onog događaja koji se niječe.

Iskrivljavanje činjenica o holokaustu odnosi se, između ostalog, na:

1. Namjerno nastojanje da se opravda ili na najmanju moguću mjeru svede utjecaj holokausta ili njegovih glavnih sudionika, uključujući suradnike i saveznike nacističke Njemačke;
2. Grubo umanjivanje broja žrtava holokausta koje je proturječno pouzdanim izvorima;
3. Pokušaje okrivljavanja Židova za izazivanje vlastitoga genocida;
4. Izjave koje holokaust prikazuju kao pozitivan povijesni događaj. Te izjave nisu poricanje holokausta, ali su blisko povezane s njime kao radikalni oblik antisemitizma. One mogu navoditi na pomisao da holokaust nije otišao dovoljno daleko u postizanju svog cilja ‘konačnog rješenja židovskog pitanja’;

¹⁰⁷ *Op. cit.*, bilješka 107.

5. Pokušaje zamagljivanja odgovornosti za uspostavu koncentracijskih logora i logora smrti koje je osmislila i kojima je upravljala nacistička Njemačka svaljivanjem krivnje na druge nacionalne ili etničke skupine.“